

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Nuhi Kalici

Högsta Domstolens revolution av narkotikapraxis

— En studie om straffvärdebedömningen i narkotikamål

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Helen Örnemark Hansen

Termin för examen: HT2013

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte/ Problemformulering	8
1.3 Frågeställningar	9
1.4 Avgränsningar	9
1.5 Metod och material	10
1.6 Teori och forskningsläge	12
1.7 Disposition	13
2 VAD ÄR STRAFFVÄRDE?	15
2.1 Straffvärdesreformen	15
2.2 Allmänt om straffvärde	15
2.2.1 Abstrakta och konkreta straffvärdet	16
2.2.1.1 Brottsinterna omständigheter	17
2.2.1.2 Brottsexterna omständigheter	18
3 STRAFFVÄRDEBEDÖMNINGEN VID NARKOTIKABROTT	20
3.1 Allmänt om narkotikabrott	20
3.2 Hur bedöms straffvärdet i narkotikamålen?	22
3.2.1 Mängden narkotika	23
3.2.2 Artbrott och narkotikans farlighet	25
3.2.3 Övriga omständigheter	27
4 UTVECKLINGEN INNAN HD:S REVOLUTION AV NARKOTIKAPRAXIS	28
4.1 Vad hände efter att NSL infördes?	28
4.2 Statistik	29

4.3	Praxis	30
4.4	Generella slutsatser	36
5	MEFEDRONFALLET	38
5.1	De olika åtalspunkterna	38
5.2	Tingsrättens bedömning	39
5.3	Hovrättens bedömning	40
5.4	Högsta domstolens bedömning	41
5.4.1	Vad säger praxis om art och mängd?	42
5.4.2	Mefedrons farlighet	43
5.5	Tillägg av Martin Borgeke	44
5.6	Avslutande diskussion	45
6	VAD HAR HÄNT EFTER FÖRÄNDRINGEN?	48
6.1	I kölvattnet efter Mefedronfallet	49
6.2	Generella slutsatser	56
7	ANALYS	61
7.1	Hur ser domstolarnas straffvärdebedömning ut?	61
7.2	Förutsägbar och proportionerlig straffvärdebedömning?	63
7.3	Används tabellerna än idag?	64
7.4	Förändringen av praxis	65
7.5	Vilken roll har Högsta domstolen?	67
7.6	Narkotikadebatt?	67
7.7	Högsta Domstolens nya prejudikat	68
7.8	Rättssystemets utmaningar	71
7.9	Framtida forskning	73
	BILAGA A	74
	BILAGA B	75
	BILAGA C	76
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	77
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	81

Summary

This essay concerns the assessment of penal value in cases regarding narcotic offenses. It particularly concerns the level of guilt as shown by the court for the criminal act and associated factors.

In the early 1960's the punishment for narcotic offences were fines or imprisonment for up to two years in accordance with narcotic regulation. With the adoption of the narcotic penal law the maximum sentence was increased to a maximum of ten years of imprisonment due to a fear of Sweden becoming a center for the international trade in narcotics. The punishment for narcotic offences were increased once again a decade later as the minimum penalty for grave offences became two years imprisonment and the maximum penalty for normal offences became three years imprisonment.

Through the years the courts have attempted to reach a uniform application of the law in regards to punishment in cases of narcotic offences, the creation of charts representing case law in regards to the penalties was one of the outcomes of this attempt. In the early years of the new millenium a group was assembled to establish guidelines for the sentencing of persons convicted of narcotic offences. These guidelines remain used to this day.

The charts, which became common practice to consult, measured only a person's guilt in terms of amount and what type of narcotics was in question. The purpose of the possession of narcotics was not considered by the courts. The purpose of the possession would only be considered in cases of more grave narcotic offences.

The Supreme Court has since changed its established case law and now considers the purpose of the possession as a vital part in determining the penalty of the crime. The purpose can now act as an indicator of the more grave narcotic offences. The change in the case law has also made it necessary to review the established charts to ensure a uniform application of the law.

Arguably, the new case law of the Supreme Court has not shed light on a previously unclear area of the law but quite the opposite. The new case law coupled with recent changes to the legislation has created an area of the law in need of clarification.

The new case law by the Supreme Court has considerably lowered the penalties for persons convicted of certain narcotic offences, despite the law being the same. This has, understandably, created some friction between the legislative body and the judicial body.

The new order has made work more difficult for prosecutors and the police as subjective criteria are now being considered and given more weight. The Supreme Court has made it clear that a stronger stance in narcotic offences does not affect the problem of narcotics in society, but the change in case law shows an attempt to target the more grave and organized trade in narcotics. It is now time for the legislative body to step up to the plate.

The road to a society free of illegal narcotics is long and difficult, but it is up to the legislative and judicial body to find solutions, together.

Sammanfattning

Denna uppsats redogör för hur domstolen bedömer ett brotts straffvärde i narkotikamål. Detta innebär att domstolen ska visa den skuld gärningsmannen uppvisar genom den brottsliga gärningen samt andra olika faktorer.

I början på 1960-talet var straffet för narkotikabrott böter eller fängelse i högst två år enligt NF. När NSL antogs höjdes dock straffmaximum till tio års fängelse då man var rädd för att Sverige skulle bli en "fristad" för internationell langning. Ett decennium senare skärptes straffskalorna på nytt och minimistraffet för grovt narkotikabrott blev två års fängelse och maximistraffet för narkotikabrott av normalgraden blev tre års fängelse.

Genom åren har domstolarna försökt att nå en enhetlig rättstillämpning vid straffvärdebedömningar i narkotikamål. Som ett led i detta sammanställdes tabeller baserat på praxis i narkotikamål. Efter millenniumskiftet tillsattes Drograxisgruppen som fick i uppdrag att utarbeta riktlinjer för en enhetlig rättstillämpning på narkotikabrott som idag finns i boken, *Studier rörande påföljdspraxis m.m.* Än idag används dessa riktlinjer av domare vid narkotikamål.

Tidigare mätte domstolarna narkotikabrottens svårhet enbart genom mängden och sorten narkotika. Domstolarna beaktade inte vilket syfte som fanns bakom hanteringen av narkotikan, dvs. "övriga omständigheter". De övriga omständigheterna var tidigare avsedda vid beaktande av övre delen av straffskalan då de bl.a. indikerar om befattningen av narkotikan varit för eget bruk eller försäljning, till vilka försäljningen riktat sig till, om försäljningen varit en del av organiserad och internationell verksamhet etc.

Genom Mefedronfallet förändrades detta då HD beslutade att de övriga omständigheterna skulle få större betydelse vid straffvärdebedömningen i narkotikamål. För att ett narkotikabrott idag ska få ett lika högt straffvärde som tidigare måste det alltså föreligga övriga omständigheter utöver mängden och sorten narkotika. Större utrymme skapades i straffskalan för de allvarliga brotten och efter förändringen har fler narkotikamål tagits upp för bedömning i HD. Den nya straffvärdebedömningen är början på ett genomslag där nya tabeller skapats av Drograxisgruppen för att anpassa de rådande prejudikaten från HD.

Praxisomläggningen av HD har väckt flera frågor då det inneburit en förändring av hur påföljdsbestämningen i narkotikamål sker i praktiken vilket gett upphov till ett oklart rättsläge p.g.a. förhållandet mellan lagstiftning och praxis. Narkotikapolitiken i Sverige har fortfarande nollvision mot den illegala narkotikahanteringen men frågan är om nollvisionen fortfarande avspeglas i både lagstiftning och utdömda straff?

Tidigare kunde vissa narkotikabrott rendera höga straff men en sammanställning av de rådande prejudikaten visar att HD fått en mildare syn. Avsevärt mycket lägre straff delas ut nu än tidigare. Förändringen har skett utan en debatt från lagstiftaren vilket skapat en spänning mellan domstolsnivån och lagstiftarnivån.

Den nya ordningen har försvårat arbetet för bl.a. åklagare och polis eftersom de subjektiva rekvisiten får större betydelse än de objektiva i narkotikamål men rättspraxis har blivit mer rättvist och proportionerlig då rätta straff utdöms p.g.a. större hänsyn till övriga omständigheter. HD har genom förändringen visat att de höga straffen inte minskar narkotikaproblemen i samhället. De vill att fokus ska läggas på grovre och organiserade narkotikahandel. HD har alltså tagit ställning i frågan och nu återstår att se vad lagstiftaren gör i nästa steg.

Vägen till ett narkotikafritt samhälle kommer fortsätta att vara lång och nästintill omöjlig väg att nå men det är upp till lagstiftaren och domstolarna, tillsammans att försöka hitta den bästa lösningen för att minska narkotikaproblemen.

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till:

Min handledare och professor Helén Örnemark Hansen för utmärkt handledning och värdefulla synpunkter vid författandet av examensarbetet.

Vidare vill jag rikta ett stort tack till all personal på Kalmar Tingsrätt för ert engagemang och den öppenhet som gjorde min tid hos er mycket utvecklande och rolig! Jag vill också tacka för alla de givande och värdefulla kommentarerna vilka har varit betydelsefulla vid besvarandet av examensarbetets olika frågeställningar.

Till sist vill jag även tacka min familj och mina vänner som stöttat mig under åren för att jag ska lyckas!

Ni kommer alltid att finnas i mitt hjärta!

Lund den 8 januari 2014

Nuhi Kalici

Förkortningar

BRÅ	Brottsförebyggande rådet
HD	Högsta Domstolen
HovR	Hovrätten
HSB	Hovrätten över Skåne och Blekinge
JuU	Justitieutskottet
MDMA	Metylendioxymetamfetamin
MDPV	Metylendioxipyrovaleron
NF	Narkotikaförordningen (1962:604)
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
NSL	Narkotikastrafflag (1968:64)
Prop.	Proposition
SSL	Straff för smuggling (2000:1225)
VSL	Varusmuggningslagen (1960:418)
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
RH	Rättsfall från hovrätterna
RÅ	Riksåklagaren
SOU	Statens Offentliga Utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
TR	Tingsrätten

1 Inledning

1.1 Bakgrund

*”Narkotikamissbruket får aldrig accepteras som en del av vår kultur. Vi måste på allt sätt motverka en tillåtande och förljugen inställning till narkotika. Kampen skall föras inom alla samhällsområden”.*¹

Under en lång tid har narkotikabrotten varit en av de största samhällsfrågorna i Sverige som varje år ökar.² Tidigare ansågs narkotikabrotten vara ett socialpolitiskt intresse men genom åren har det blivit ett stort ämne i den politiska debatten. Sedan 1960-talet har det funnits en nollvision om att Sverige ska vara ett narkotikafritt samhälle.³ För att minska nya missbrukare av narkotika i samhället försöker det svenska rättssystemet bekämpa både enskilda människors narkotikamissbruk men även den organiserade narkotikabrottsligheten. Lösningen, från riksdagens sida, blev antagandet av en ny lag, NSL, 1968 för att uppnå nollvisionen.⁴ När NSL stiftades var maximistrafvet för narkotikabrott fyra års fängelse men genom åren har detta ändrats ett flertal gånger för att få en preventiv effekt på narkotikakriminaliteten i samhället.⁵

Idag är straffet för grova narkotikabrott, enligt NSL, fängelse lägst två år och högst tio år.⁶ Det som utmärker narkotikamålen är att domstolarna använder hela den tillämpliga straffskalan jämfört med andra brott vilket gör att maximistrafvet ofta döms ut i bl.a. kurirmål då man grundar straffmätningen på narkotikans mängd och sort efter olika tabeller.⁷

Nollvisionen om ett narkotikafritt Sverige har under lång tid varit väl förankrad i det svenska rättssystemet. Per Ole Träskman, professor i straffrätt vid Lunds universitet, anser att visionen inte fungerar i praktiken eftersom det är ett orealistiskt mål vilket gör att narkotikamål inte hanteras på samma sätt som andra mål.⁸ Nuvarande justitieministern, Beatrice Ask, är av en annan åsikt. Hon anser att nollvisionen haft goda resultat och att man inte bör ändra inställningen till narkotikan eftersom denna förstör

¹ Prop. 1980:81:76 s. 194.

² BRÅ rapport 2010:16, *Narkotikastatistik 2009*, s.14.

³ Grahn, Ossian: *Lägre beviskrav vid narkotikabrott*, Alkohol och Narkotika, 2011, s. 14, Linton, Magnus: *Nu rasar grunden för svensk drogpolitik*, Dagens Nyheter, 2011, s. 2.

⁴ Zila, Josef: *Specialstraffrätten: en introduktion – 4 upplagan*, s. 57.

⁵ Träskman, Per Ole: *Narkotikastraffrätten*, s. 141. Se även prop. 1972:67, s. 26-29 och JuU 1972:14, s.6-8, som anger att syftet med skärpningen främst var att träffa den grova brottsligheten men även för att allvarligheten av narkotikabrotten har ökat.

⁶ 3§ 1 st. NSL, Grahn, Ossian: *Lägre beviskrav vid narkotikabrott*, Alkohol och Narkotika, 2011, s. 14. Jfr Träskman, Per Ole: *Narkotikastraffrätten*, s. 141, som anger att det svenska maximistrafvet för grovt narkotikabrott är lägre än i Danmark (16 år enligt § 191 i den danska strafflagen) och Norge (21 år enligt § 232 i den norska strafflagen).

⁷ Nilsson Hjorth, Bob, *Förändring i narkotikapraxis*, SvJT 2012 s. 845.

⁸ Grahn, Ossian: *Lägre beviskrav vid narkotikabrott*, Alkohol och Narkotika, 2011, s. 14.

många människors liv varje år.⁹ Man kan dock ställa sig frågan varför personer dömda för narkotikabrotten utgör majoriteten av de intagna i dagens fängelser?¹⁰ Har den tidigare straffvärdebedömningen varit sämre eller fokuserar man nu på att döma rätt personer i narkotikakedjan?

Lagföringar gällande narkotikabrott ökar årligen där den senaste statistiken från 2009 visar att 28 300 lagföringsbeslut fattades vilket var en ökning med 28 % jämfört med tidigare mätning från 2006.¹¹

Sedan 2011 har praxis kring narkotikabrott ändrats radikalt genom NJA 2011 s. 357 (Mefedronfallet/Junidomen). Tabellanvändningen vid straffvärdebedömningen kritiserades starkt innan Mefedronfallet p.g.a. överdriven bundenhet och hård påföljdspraxis vilket fick gehör tack vare domen och praxisdiskussioner domare emellan.¹² HD gick ifrån tidigare praxis och straffvärdebedömningar där man tog hänsyn till mängden, sorten och farligheten av narkotika till att se över andra omständigheter i enskilda situationer.

Den narkotikapolitiska debatten har än en gång vaknat till liv efter nya avgöranden från HD som ändrat rättsläget.

1.2 Syfte/ Problemformulering

Behandlingen av narkotikabrotten i det svenska rättssystemet har i princip ständigt varit ett aktuellt ämne men sedan NJA 2011 s. 357 har debatten varit livligare än vanligt då domen ändrat straffvärdebedömningen i narkotikamål.

Syftet med uppsatsen är att undersöka straffvärdebedömningen i narkotikamål. Utöver detta undersöks även narkotikalagstiftningen och varför HD ändrat narkotikapraxis. För att läsaren ska få ett större perspektiv på förändringen kommer uppsatsen genom olika rättsfall beskriva rättsläget innan praxisomläggningen.

Uppsatsens fokus kommer att ligga på hur narkotikabrottsligheten hanteras i det svenska rättsväsendet men det kommer även att lämnas utrymme till eftertanke åt läsaren. För att uppnå uppsatsens syfte kommer en huvudsaklig teori att undersökas; *Den nya straffvärdebedömningen i narkotikamål är proportionerlig men inte tillfredställande!*

⁹ Grahn, Ossian: *Lägre beviskrav vid narkotikabrott*, Alkohol och Narkotika, 2011, s. 15.

¹⁰ Grahn, Ossian: *Lägre beviskrav vid narkotikabrott*, Alkohol och Narkotika, 2011, s. 15.

¹¹ BRÅ rapport 2010:16, *Narkotikastatistik 2009*, s.14. Ser man till BRÅ:s preliminära statistik för första halvåret 2012 så ökade antalet anmälda narkotikabrott med 5 % (ca 2000) jämfört med föregående år. Det totala antalet anmälda narkotikabrott första halvåret 2012 låg på 49 300.

¹² Nilsson Hjorth, Bob, *Förändring i narkotikapraxis*, SvJT 2012 s. 845.

1.3 Frågeställningar

För att underlätta för läsaren kommer uppsatsen undersöka ett antal frågor som visar den direkta uppfattningen om vad uppsatsen behandlar. Frågorna kommer också underbygga uppsatsen syfte och besvaras under uppsatsens gång. I enlighet med uppsatsens syfte är huvudfrågan för uppsatsen:

- Är den nuvarande straffvärdebedömningen tillfredställande?

För att svara på denna fråga avser uppsatsen även svara på frågorna:

- Hur ser domstolarnas straffvärdebedömning ut?
- Används tabeller vid straffvärdebedömningen än idag?
- Vad innebär HD:s förändring av narkotikapraxis?
- Kommer narkotikaproblemen att minska eller ska man avkriminalisera eget bruk?
- Vilka utmaningar kommer det svenska rättssystemet att ställas för?

1.4 Avgränsningar

För att uppfylla uppsatsens syfte krävs det tydliga avgränsningar av ämnet. Först och främst har uppsatsen avgränsats angående tiden. När det gäller statistik kommer uppsatsen endast att omfatta ett decennium för att fokusera på dagens utveckling. Däremot när det gäller lagstiftning och praxis så kan det i vissa fall sträcka sig något längre för att ge en bättre bild av gällande rätt.

Narkotikabrott finns i olika former och uppsatsen kommer inte att fokusera på specifika preparat utan mer generellt hur straffvärdebedömningen går till. Uppsatsens huvudsakliga inriktning kommer att vara grova narkotikabrott p.g.a. tiden men under uppsatsens gång kommer även andra grader av narkotikabrott att behandlas kortfattat.

För att inte arbetet ska bli för omfattande så kommer uppsatsen huvudsakligen fokusera till brott mot NSL men i vissa avseende kommer även brott mot SSL och VSL att behandlas i både rättsutredningen men även i analysen då smuggling oftast är, i juridiska sammanhang, nära förknippat med begreppet narkotikabrott. NSL är även subsidiär till SSL.

Jag har även valt att avgränsa mig till en komparativ tolkning. Det ska dock nämnas att den komparativa tolkningen endast finns i väldigt liten del eftersom tiden och omfattningen inte räcker till.

Uppsatsen kommer i analysdelen, kortfattat, behandla synen på hårdare eller lindrigare kriminalisering av narkotikabrotten, dvs. om lagstiftningen ska ändras för att legitimisera eget bruk av narkotika.

Hela påföljdsbestämningen i ett narkotikamål kommer inte att beröras p.g.a. omfattningen utan fokuseringen har legat på vilka omständigheter, och hur betydelsefulla dessa är, som domare beaktar vid en straffvärdebedömning i

narkotikamål. Värt att notera är att uppsatsen inte kommer att gå djupare in på specifika individuella beskrivningar om farlighetsbedömningen av varje narkotikaslag. Det kan i vissa avseenden förekomma en presentation av hur narkotikabrott bedöms som grovt och hur straffen ser ut i lag och praxis.

Vad gäller valet av rättspraxis har jag valt att behandla ett fåtal fall som avgjorts innan Mefedronfallet för att på ett tydligt sätt beskriva och resonera kring förändringen av straffvärdebedömningen. Majoriteten av rättsfallen kommer att vara från HD men tack vare min tid på Kalmar Tingsrätt så kommer även tingsrätts- och hovrättsdomar att behandlas för att se hur underrätterna följer prejudikaten. Utgångspunkten har varit grova narkotikabrott men i vissa fall förekommer det ringa narkotikabrott, narkotikabrott av normalgraden och narkotikasmuggling för att visa på prejudikaten efter Mefedronfallet.

1.5 Metod och material

Metoden som använts för att uppfylla uppsatsens frågeställningar och syfte är den rättsdogmatiska metoden som innebär behandling av nationell lagstiftning, förarbeten, praxis och doktrin relevant för området. Med hjälp av den rättsdogmatiska metoden kan man precisera nuvarande rättsreglers innehåll samt undersöka vilka rättsregler som bör skapas av lagstiftaren.¹³ I den rättsdogmatiska metoden kan även juridisk doktrin användas utöver de auktoritativa rättskällor som lagstiftning, förarbete och praxis.¹⁴ Detta gör att valet av den rättsdogmatiska metoden uppfyller uppsatsens syfte att analysera gällande rätt då bl.a. doktrin och artiklar tolkar gällande rätt. Författarens auktoritet har gjort att arbetet tagit del av en mindre skara doktrin och artiklar.

För att få värdefulla kommentarer ur ett praktiskt perspektiv från yrkesverksamma rådmän så har även en empirisk metod använts. Den empiriska metoden har skett under min tid på Kalmar Tingsrätt där intervjuerna varit personliga möten som varit strukturerade men med fria och diskussionsliknande frågor för att få en kvalitativ metod. Mallen med frågorna finns som bilaga i arbetet.

Uppsatsens källor är främst offentliga publikationer såsom, propositioner, SOU, direktiv etc. Med hjälp av dessa har jag tillsammans med doktrinen kunnat behandla nuvarande lagstiftningen men även dragit slutsatser av hur en förändring skett i det svenska rättssystemet. Akademiska artiklar, debattartiklar, nyhetsartiklar och Internetkällor har värderats och granskats med omsorg. Allt material har genomgått en källkritik där bedömningen om trovärdigheten har diskuterats trots pålitliga källor och författare. I vissa avseenden har det varit svårt att få tag på originalkällor men tack vare att andrahandskällorna är skrivna av respekterade och erkända författare så har jag kunnat förlita mig på att dessa är korrekta och trovärdiga.

¹³ Lehrberg, Bert: *Praktisk juridisk metod*, s.167.

¹⁴ Lehrberg, Bert: *Praktisk juridisk metod*, s.83ff.

Vad gäller praxis är det en av de viktigaste och relevanta delarna av uppsatsen för att kunna undersöka det nuvarande rättsläget och hur narkotikapraxisen utvecklats. Som beskrivits i avsnitt 1.4 så är NJA 2011 s. 357 (Mefedronfallet) utgångspunkten, då den förändrade praxis, men utöver detta har jag med stor tillförsikt gjort ett kvalitativt urval av rättsfall som är relevanta och intressanta för att uppnå arbetets syfte. Rättsfallen är även frekvent nämnda i både doktrin och juridiska artiklar för att få en trovärdig analys.

För att tydliggöra nuvarande rättsläge har det varit ett krav att välja rättsfall både före och efter Mefedronfallet. Den praxis som redovisas visar straffvärdebedömningens genomförande vilket är uppsatsens syfte. Praxis kommer att återges i kronologisk ordning för att visa vad HD:s förändring i Mefedronfallet inneburit för straffvärdebedömningen i narkotikamål. Fokus kommer att ligga på domstolarnas resonemang i samband med deras bedömning av straffvärde och brottens gradindelning i enskilda fall.

Ser man till doktrinen är den detaljrik, där både den tidigare och senaste upplagan av *"Studier rörande påföljdspraxis med mera"* av Sterzel, Borgeke och Månsson är den viktigaste. Boken har varit utgångspunkten i min undersökning och vad gäller insamlingen av material. Dessutom har Per Ole Träskmans nya upplaga av *"Narkotikastraffrätten"* varit till stor nytta. Vad gäller akademiska artiklar så är de främst hämtade från SvJT p.g.a. trovärdigheten men i vissa fall har inspiration och fakta hämtats från Svenska Narkotika - Polisföreningens Tidskrifter och Dagens Juridik.

För att besvara uppsatsens frågeställningar räcker det inte att använda den rättsdogmatiska metoden utan då har även empiriska källor, såsom statistik, använts. Med anledning av HD:s revolutionära ändring av narkotikapraxis finns det statistik och åsikter att tillgå inom området men utöver detta har jag också ansett att intervjuer med rådmän varit nödvändigt för att förstärka trovärdigheten. Jag har även betraktat praxis och förarbeten som empiriska källor för att ge underlag och tyngd i min analys och slutsatser.

Statistiken har endast hämtats från BRÅ då det är den enda och mest trovärdiga officiella statistikmyndigheten över lagföringar i brottmål.

1.6 Teori och forskningsläge

Forskning på området har gjorts genom avhandlingar, utredningar och undersökningar. Den svenska riksdagen och regeringen har, inom ämnesområdet, presenterat flertalet propositioner och diskussionspromemorior från Narkotikakommissionen. Det finns även debattartiklar och akademiska artiklar som behandlar straffvärdebedömningen i narkotikamål.¹⁵

Den 3 september 2013 kom rättsavdelningen från Riksåklagarens kansli ut med kommentarer om hur rättsläget är idag vid straffmätning i narkotikamål.

Det ska även påpekas att Georg Sterzel och Martin Borgeke är grunden till all framtida forskning vad gäller enhetlig rättstillämpning i narkotikamål då de tidigt skapade tabeller efter sammanställning av praxis och statistik. Dessa tabeller, som nu finns i ”*Studier rörande påföljdspraxis med mera*” av Borgeke, Månsson och Sterzel, används flitigt idag vid alla svenska domstolar.¹⁶ Inte nog med detta har även Bob Nilsson Hjorth fångat upp och analyserat de nya domarna vilket har lett till en sammanställning av området.

Genom praxis, tidigare forskning och överläggningar på Kalmar Tingsrätt så är det försvarbart att göra ett försök att beskriva det nuvarande rättsläget.

Jag kommer att diskutera om en proportionalitet finns när straffvärdebedömningen sker utifrån tabeller. Den som gjort sig skyldig till ett brott ska erhålla en påföljd som står i proportion till den brottsliga gärningens allvar.¹⁷ Ett rättvist straff döms ut när domstolen gör en korrekt bedömning av gärningsmannens skuld samt gärningens förkastlighet.¹⁸ Om gärningsmannen inte kunde råda över gärningens fullbordan så ska inte skuld tillskrivas densamma. Proportionalitet innebär alltså att det ska råda en balans mellan den brottsliga gärningen och samhällets reaktion vilket betyder att ju allvarligare gärningar det är i det enskilda fallet desto mer ingripande straff. Det ska dock noteras att proportionalitetsprincipen är en begränsande princip då vissa straff kan anses orättvisa trots den korrekta bedömningen. Proportionaliteten kan delas in i både absolut och relativ proportionalitet. Att ett visst brott kan knytas till ett visst straff kallas för absolut proportionalitet medan om ett visst brott förtjänar ett strängare, samma eller lindrigare straff än ett annat brott så är det relativ proportionalitet.¹⁹

Domstolarna ska vid bestämmandet av påföljd diskutera om det är tillräckligt ingripande med hänsyn till brottets straffvärde, art och tidigare

¹⁵ I SvJT har Bob Nilsson Hjorth och rättsgurun inom ämnesområdet, Martin Borgeke, detaljerat presenterat förändringen av HD:s praxis.

¹⁶ Intervju med rådmän Dan Sjästad och Henrik Elfving.

¹⁷ Borgeke, Martin, Månsson Catharina & Sterzel, Georg: *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, s. 30.

¹⁸ Jareborg, Nils & Zila, Josef: *Straffrättens påföljdslära*, s. 65-68.

¹⁹ Jareborg, Nils & Zila, Josef: *Straffrättens påföljdslära*, s. 67-68.

brottslighet. Blir svaret jakande så är påföljden proportionerlig men om svaret är nekande så är påföljden inte proportionerlig. Utöver proportionalitetsprincipen ska även en påföljd vara utformad på ett sådant sätt att allmänheten kan förutse vad påföljden kommer att innebära för den som blir dömd. Kravet på förutsägbarhet utgör en viktig del av legalitetsprincipen för ett rättssäkert samhälle.²⁰

Detta gör att uppsatsen även kommer att diskuteras utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv. Det anses råda oklarhet kring vad som ska ingå i rättssäkerhetsbegreppet.²¹ Rättssäkerhet kan ha olika betydelser beroende på sammanhanget. Det kan handla om kvalitén på lagar, den etiska standarden, dvs. rättvis rättegång, rätten till domstolsprövning, legalitetsprincipen och förutsebarheten i rätten.²² Legalitetsprincipen är en stor del av rättssäkerhetsbegreppet då begripliga regler ska finnas för att det ska bli så förutsebart för den enskilde att se statens agerande. Det jag avser med rättssäkerhet i mitt arbete är att det svenska rättssystemet tillämpas på ett förutsägbart sätt där skyddsobjektet är den tilltalade.

1.7 Disposition

Inledningsvis presenteras straffvärde som begrepp där även det abstrakta och konkreta straffvärdet diskuteras. I kapitlet redogörs även kort för narkotikans utveckling i Sverige. Till sist görs en fördjupning av straffvärdet där de brottsexterna och brottsinterna omständigheterna presenteras för att förstå domstolarnas straffvärdebedömning.

I tredje kapitlet redogörs lagstiftningen på området där lagstiftarens intentioner med lagstiftningen diskuteras. Det ska dock framhållas att fördjupningen främst avser relevanta paragrafer i NSL, men även kortfattat för SSL. Efter den allmänna beskrivningen av narkotikabrott redogörs för domstolarnas straffvärdebedömning i narkotikamål. Sedan förklaras hur bedömningen går till för att närmare gå in på de olika faktorerna som spelar olika roller vid straffvärdebedömningen. Först redogörs för hur mängden narkotika spelar roll för att därigenom gå in på artbrott och farlighetsbedömningen som tillsammans med mängdrekvisitet spelar en avgörande roll för domstolarnas straffvärdebedömning. Avslutningsvis behandlas de övriga omständigheter som, efter Mefedronfallet, fått större betydelse.

I fjärde kapitlet behandlas först hur rättsläget sett ut efter införandet av NSL för att sedan kortfattat redogöra för relevant statistik över antalet lagföringar i narkotikabrott. Genom statistiken vill jag påvisa hur förändringen av narkotikabrotten sett ut innan "HD:s revolution". Vidare belyser jag även praxis från i huvudsak HD för att visa hur domstolarna följt lagstiftningen

²⁰ Prop. 1997:98/96, s. 141.

²¹ Zila, Josef, *Om rättssäkerhet*, SvJT 1990 s. 284.

²² Ehrenkrona, Carl Henrik: *Rättssäkerhetsbegreppet och Europakonventionen*, SvJT 2007 s. 38-39. Jfr Frändberg, Åke: *Om rättssäkerhet*, SvJT 2000/01 s. 270.

innan HD:s förändring av narkotikapraaxis. Rättsfallsanalysen har genomförts kvalitativt där alla rättsfallen visar hur domstolarna gjort sin bedömning av straffvärde.

Arbetets femte kapitel utgör en utförlig redogörelse av Mefedronfallet som är vägledande för dagens domstolar. Kapitlet redogör alla instansernas bedömning i fallet men även tillägget av justitierådet, Martin Borgeke. I slutet av kapitlet ges dessutom en sammanfattning och generella slutsatser av rättsläget efter HD:s avgörande i Mefedronfallet.

Sjätte kapitlet innehåller en analys över hur förändringen har sett ut efter Mefedronfallet där även en rättsfallsstudie presenteras. Precis som tidigare rättsfallsstudie så har valet av praxis skett av kvalitativt slag där fokus lagts på rättsfall från 2012 och 2013. Även i detta kapitel har det dragits generella slutsatser om rättsläget.

Det avslutande kapitlet innehåller en presentation av mina slutsatser och svar på frågeställningar som inte klargjorts tidigare i arbetet. I analysen kommer det redogöras för olika ställningstaganden och vad som kommer hända i framtiden.

2 Vad är straffvärde?

I ett brottmål skiljer man mellan ansvarsdelen och påföljdsdelen. När en brottslig gärning rubricerats i ansvarsdelen tar påföljdsdelen vid. Påföljdsdelen indelas i tre olika moment; straffvärdebedömning, straffmätningen och valet av påföljd. Som kommer att belysas nedan rör uppsatsen till stora delar endast det första momenten, nämligen straffvärdebedömningen.

2.1 Straffvärdesreformen

År 1962 tillkom NF i Sverige efter ratificeringen av 1961 års allmänna narkotikakonvention. NF skärpte synen på bruk och missbruk av narkotika genom att öka maximistraffet till fängelse i två år.²³ VSL reglerade in- och utförsel av narkotika i landet. Förordningen gällde till 1993 då lagstiftaren beslutade att inta bestämmelserna i lag, och inte förordning, vilket var första steget till arbetet av en narkotikastrafflag.²⁴

När NSL trädde i kraft 1968 kom begreppet straffvärde in i lagstiftningen men inte förrän straffvärdesreformen 1989 definierades straffvärdesbegreppet i 29 kap. 1 § 2 st. BrB.²⁵

2.2 Allmänt om straffvärde

När domstolen funnit att den tilltalade personen begått en brottslig gärning är nästa steg att göra en straffmättningsbedömning. Första steget av straffmätningen är att bestämma vad för straff den tilltalade ska få för den brottsliga gärningen, dvs. brottets straffvärde.

Ett brotts straffvärde ska återspegla hur allvarligt och förkastligt det brott, som den tilltalade döms för, är i förhållande till andra brott.²⁶ Straffvärdet kan bestämmas genom brottets straffskala, som jämförs med andra brotts straffskalor, men även genom rättstillämpande myndighet i enskilda fall.²⁷

²³ Träskman, Per Ole: *Narkotikabrotten och kontrollen av bruket av narkotika genom straffrättsliga medel- Narkotika- om problem och politik*, s. 55.

²⁴ 1993 tillkom lag (1992:860) om kontroll av narkotika som blev första steget till skapandet av NSL.

²⁵ Finns det försvårande eller förmildrande omständigheter i enskilda fall så ska olika gärningar bedömas olika strängt efter bestämmelserna i 29 kap. 1-3§§ BrB.

²⁶ Prop. 2009/10: 147, s. 27. Jfr SOU 2012:34, s.249 och Borgeke, Martin: *Att bestämma påföljd för brott*, s. 30 som anger att det ska råda proportionalitet mellan brottet och det utmätta straffet. Det ska finnas en relativ proportionalitet mellan straffen för olika brott och brottstyper. Hur allvarligt ett brott är påverkas genom samhällsutvecklingen. Motiveringarna till straffskärpningar är många vilket fastslås i Jareborg, Nils: *Påföljdsbestämningens struktur*, SvJT 1992 s. 257-275.

²⁷ SOU 1986:14, s.131.

Straffvärdet av ett brott är alltså en funktion av den brottsliga gärningens allvarlighet och gärningsmannens skuld vilket gör att straffvärdet blir relativt. Notera att med gärningsmannens skuld menas dennes avsikter eller motiv med själva gärningen. Det har alltså inget att göra med skuldbedömningen som domstolen tagit ställning till, innan straffmätningen, om den tilltalade är skyldig till gärningen eller inte.

Lika svåra brott ska ges lika stränga straff och svårare brott ska bestraffas strängare än lindrigare brott enligt ekvivalens- och proportionalitetsprincipen för att skapa en enhetlig rättstillämpning då straffvärdet är olika för olika brottsliga gärningar. Domaren ska anpassa bedömningarna efter principer som utvecklats genom praxis där straffvärdesresonemanget ska förankras nivåmässigt.²⁸ Detta konkreta straffvärde, dvs. indelning av nivåer, ska inte sammankopplas med straffmättningsvärdet. Det konkreta straffvärdet fastställs genom 29 kap. 1-3 §§ BrB medan straffmättningsvärdet fastställs först efter beaktande av 29 kap. 4-5 §§ och 7 § BrB samt 30 kap. BrB om påföljdsval. Detta medför att straffmättningsvärdet är det straff som utgör domstolens slutgiltiga dom i det enskilda fallet vilket betyder att det inte behöver motsvara det konkreta straffvärdet.²⁹ I fall där den tilltalade ska dömas för flerfaldig brottslighet så ska domstolen ådöma det konkret svåraste brottet för att sedan göra tillägg, dvs. mängdrabatt, i straffvärdet för övriga brott.³⁰

2.2.1 Abstrakta och konkreta straffvärdet

Straffvärdet brukar delas in i två delar. Första delen är det abstrakta straffvärdet som motsvarar straffskalan för den aktuella brottsliga gärningen, dvs. för grovt narkotikabrott är det abstrakta straffvärdet fängelse i lägst två år och högst tio år. Det abstrakta straffvärdet visar lagstiftarens syn på hur klandervärt olika brottstyper är jämfört med andra.³¹ Den andra delen av straffvärdet är det konkreta straffvärdet. Det konkreta straffvärdet visar den aktuella brottsliga gärningens straffvärde. Svårheten av den aktuella brottsliga gärningen är utgångspunkten för straffvärdet då det konkreta straffvärdet oftast ligger inom ramen för det abstrakta straffvärdet. Som redan nämnts ovan är det abstrakta straffvärdet för grovt narkotikabrott fängelse i lägst två år och högst tio år medan det konkreta straffvärdet för en aktuell brottslig gärning i vissa fall kan vara fem års fängelse.

²⁸ Prop. 1987/88:120, s.77f. Se även SOU 1986:14, s.131. Vad som menas med enhetlig rättstillämpning är att domare inte får sätta egna värderingar till grund för vad som utgör ett allvarligt brott utan praxis och 25-26 kap BrB ska bestämma straffet.

²⁹ Jareborg, Nils & Zila, Josef: *Straffrättens påföljdslära*, s. 103-108.

³⁰ Jareborg, Nils & Zila, Josef: *Straffrättens påföljdslära*, s. 118-120. Vid flerfaldiga brottsliga gärningar blir det en mängdrabatt då straffmätningen påverkas i mildrande riktning men i vissa fall kan påföljden kumuleras om brottsligheten är särskilt allvarlig. Detta samlande av brottslighetens straffvärde kallas för asperationsprincipen, jfr Borgeke, Martin: *Att bestämma påföljd för brott*, s. 493.

³¹ Jareborg, Nils & Zila, Josef: *Straffrättens påföljdslära*, s. 103-108. Det abstrakta straffvärdet bestäms ofta av lagstiftaren efter allmänpreventiva skäl, dvs. att man vill avskräcka medborgarna från att begå vissa brott.

Förutom den brottsliga gärningens svårhet och förkastlighet kan domstolen även beakta andra omständigheter vid fastställande av det konkreta straffvärdet.³² Sedan 2010 ska en omständighet hänföra sig till själva brottet för att domstolen ska beakta det vid straffvärdebedömningen.³³ För att bestämma den brottsliga gärningens svårhet har lagstiftaren delat in olika brottstyper i olika svårhetsgrader. Ett exempel är narkotikabrott som är indelat i tre svårhetsgrader; ringa, normalgraden och grovt.

För att förstå det abstrakta och konkreta straffvärdet har jag här konstruerat ett eget exempel:

En man har vid ett eller flera tillfällen olovligt intagit cannabis (10 gram), som är narkotikaklassat, i så stor mängd att det funnits kvar i hans blod över en tid. Domstolen har efter förhandling fastställt att mannen olovligt för eget bruk använt narkotika enligt 1 § st. 1 p. 6 NSL. Den brottsliga gärningen bedöms som ringa narkotikabrott p.g.a. arten, mängden och övriga omständigheter enligt 2 § NSL. Bedömningen tar alltså hänsyn till brottets svårhet vilket gör att man kan bestämma det abstrakta straffvärdet. Ringa narkotikabrotts abstrakta straffvärde fås genom brottets straffskala som är lägst böter och högst fängelse i sex månader. Ser man till det konkreta straffvärdet så måste domstolen ta hänsyn till gärningens och brottets svårhet ännu en gång för att bestämma straffvärdet i det aktuella fallet och inte svårhetsgraden av brottstypen. Det konkreta straffvärdet i detta fall kommer leda till att mannen döms till dagsböter då gärningen inte är av sådan svårhetsgrad att fängelse ska dömas.

Straffvärdet utgör utgångspunkten för påföljdsbestämningen då domstolen kan få svar på hur allvarligt lagstiftaren ser på brottet samt hur den ska bedömas i enskilda fall. I straffvärdebedömningen tar dock även domstolen hänsyn till så kallade brottsinterna och brottsexterna omständigheter.

2.2.1.1 Brottsinterna omständigheter

Som angetts ovan regleras straffvärdebedömningen i 29 kap. 1-3 §§ BrB där domstolen i första hand ska beakta brottsinterna omständigheter som kan vara både försvårande eller förmildrande omständigheter.

Olika enskilda brottsbeskrivningar beskriver uppsåtliga eller oaktsamma gärningar. Omständigheterna i dessa brottsbeskrivningar som avgör rubriceringen av brottet och dess svårhetsgrad är brottsinterna omständigheter.³⁴

Enligt 29 kap. 1 § st. 2 BrB ska domstolen bl.a. beakta omständigheter hänförliga till *gärningens skadlighet* samt den tilltalades *avsikter eller motiv*

³² Domstolen kan beakta allmänpreventiva överväganden men detta är ovanligt då gärningsmannens skuld och brottsliga gärningens svårhet väger tungt i bedömningen.

³³ Träskman, Per Ole: *Narkotikastraffrätten*, s. 144 och prop. 2009/10: 147 s. 27ff. Att en gärningsman har ett kriminellt förflutet ska inte påverka.

³⁴ Notera att brottsinterna omständigheter ska hållas isär från de försvårande och förmildrande omständigheterna i 29 kap. 2-3 §§ BrB. Enligt Jareborg, Nils & Zila, Josef: *Straffrättens påföljdslära*, s. 104-106, så påverkas inte straffvärdet av allting som är relaterat till den gärningsmannens skuld. Jfr Träskman, Per Ole: *Narkotikastraffrätten*, s. 144-150.

i ett första steg för bedömningen av straffvärdet.³⁵ Dessa omständigheter benämns för brottsinterna omständigheter som kan delas in i två kategorier.³⁶ Första kategorin som påverkar straffvärdet är vissa brott med internationell anknytning. Exempel på dessa brott är bl.a. grovt narkotikabrott, flygplanskapning och andra terrordåd.³⁷

Den andra kategorin av faktorer som kan påverka straffvärdet är behovet av allmänprevention. Sådana omständigheter kan inte knytas till den individuella gärningens farlighet enligt 29 kap. 1 § st. 2 BrB. Enligt förarbeten ansågs det inte stämma överens med den allmänna normen att domstolen i enskilda fall *avviker från gängse principer* för påföljdsbestämningen.³⁸ I vissa fall kan det bli aktuellt för domstolen att ändra sin domstolspraxis p.g.a. behovet av allmänprevention men i första hand tillgodoses detta genom lagstiftarens försorg när denne bestämmer de olika straffskalor för de olika brotten.

De brottsinterna omständigheterna är avgörande för brottsrubriceringen då straffvärdet för vissa brott bestäms av dessa. Det konkreta straffvärdet påverkas inte men beroende på kvalitén av brottsinterna omständigheter kan det ändå påverka straffvärdet. Notera att det konkreta straffvärdet ibland inte är identiskt med brottsliga gärningens svårhet då straffvärdet ibland kan påverkas av faktorer som inte har med gärningens svårhet att göra. Skada är en brottsintern omständighet. Om man exempelvis ser till brottet, misshandel beror misshandelns straffvärde på vilka skador som offret åsamkats och lyckats bevisa. Detta gör att uppsåt och oaktsamhet är brottsinterna faktorer.

2.2.1.2 Brottsexterna omständigheter

Utöver de brottsinterna omständigheterna måste domstolen även se till de brottsexterna omständigheterna i varje enskilt fall. I 29 kap. 2-3 §§ BrB uppräknas omständigheter som är både försvårande och förmildrande för det konkreta straffvärdet. Uppräknningen av omständigheterna är uttömmande men vad som är gemensamt för alla faktorer är att de är hänförliga till gärningsmannens avsikter och motiv.³⁹

Ser man till de försvårande omständigheterna i 29 kap. 2 § BrB är de hänförliga till det konkreta brottet där straffskalans maximum inte kan överstigas.⁴⁰ Om det föreligger försvårande omständigheterna i en brottslig gärning blir straffvärdet högre. Exempel på sådana omständigheter kan bl.a.

³⁵ 29 kap. 1 § st. 2 BrB. Jfr prop. 1987/88:120 s. 80f. Typen av uppsåt eller oaktsamhet får betydelse för bedömningen av straffvärdet. Har t.ex. gärningsmannen agerat i avsiktssuppsåt eller direkt uppsåt så bedöms detta allvarigare än likgiltighetsuppsåt.

³⁶ Jareborg, Nils & Zila, Josef: *Straffrättens påföljdslära*, s. 104-110.

³⁷ SOU 1986:14 s. 146. Jfr Asp & von Hirsch: *Straffvärde*, SvJT 02/99 s. 151-176.

³⁸ Prop. 1987/88:120 s. 120. Jfr NJA 1989 s. 870 och NJA 1991 s. 498 som diskuterar behovet av allmänprevention som inte hör hemma vid en bedömning av brottets svårhet och straffvärde. HD konstaterade att allmänpreventiva hänsyn skulle ske på kriminaliseringsnivån och inte hos domstolarna.

³⁹ SOU 1986:14 s. 442. Jfr. Åklagarmyndighetens rapport 2007: *Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott*, s. 64-66.

⁴⁰ Prop. 1987/88:120, s. 81-87. Jfr. prop. 2009/10:147, s. 28.

vara att gärningsmannen visat *stor hänsynslöshet, utnyttjat ett särskilt förtroende* eller att avsikten med brottet var att det skulle *få allvarligare följder än det faktiskt fått*.

Av de uppräknade försvårande omständigheterna i 29 kap. 2 § BrB är sjätte punkten av särskild betydelse i narkotikamålen's straffmätning.⁴¹ Den sjätte punkten rör brott som föregåtts av särskild planering eller utövats av organiserad brottslighet, dessa anses medföra högre straffvärde.

Finns förmildrande omständigheter vid en brottslig gärning blir straffvärdet lägre.⁴² Exempel på sådana omständigheter är bl.a. när gärningsmannen blivit *provocerad till brottet*, brottet föranletts med *stark mänsklig medkänsla* eller att gärningsmannen *inte förstått innebörden av gärningen till följd av allvarlig psykisk störning*.⁴³

Omständigheter som beaktats vid brottets svårhetsgrad får inte beaktas igen vid bedömningen av brottets straffvärde. Detta gäller även om det är till gärningsmannens nackdel som till hans fördel.

För varje brottslig gärnings straffvärde tar domstolen hänsyn till föreliggande brottsinterna och brottsexterna omständigheter. Domstolen gör en samlad bedömning av alla omständigheter. I vissa fall kan föreliggande brottsinterna omständigheter tala för ett lägre straffvärde men p.g.a. vissa brottsexterna försvårande omständigheter kan straffvärdet bedömas vara högt. Det kan även ske på motsatt riktning. Detta gör att domstolen måste göra en bedömning i varje enskilt fall.⁴⁴

⁴¹ Träskman, Per Ole: *Narkotikastraffrätten*, s. 145.

⁴² Jfr prop. 1987/88:120, s. 82f.

⁴³ 29 kap. 3 § st. 1 BrB. Notera att provokation och stark mänsklig medkänsla kan påverka placeringen i svårhetsgrad av ett brott. Jfr. Jareborg, Nils & Zila, Josef: *Straffrättens påföljdslära*, s. 107-108.

⁴⁴ Jfr. Jareborg, Nils & Zila, Josef: *Straffrättens påföljdslära*, s. 105f. Se även Borgeke, Martin: *Att bestämma påföljd för brott*, s.121-124, där det konstateras att vid uppsåtliga brott krävs uppsåt för de straffvärdeshöjande omständigheterna.

3 Straffvärdebedömningen vid narkotikabrott

3.1 Allmänt om narkotikabrott

Sedan införandet av NSL 1968 har flera ändringar gjorts bestående av straffskärpningar och utvidgande av gärningsformerna för narkotikabrott.⁴⁵ I och med införandet av NSL, som består av nio paragrafer, gradindelades narkotikabrotten i olika svårhetsgrader.⁴⁶

Definitionen av narkotikabrott framgår av åttonde paragrafen och lyder som följande:

”Med narkotika förstås i denna lag läkemedel eller hälsofarliga varor med beroendeframkallande egenskaper eller euforiserande effekter eller varor som med lätthet kan omvandlas till varor med sådana egenskaper eller effekter och som

- 1. på sådan grund är föremål för kontroll enligt en internationell överenskommelse som Sverige har biträtt, eller*
- 2. av regeringen har förklarats vara att anse som narkotika enligt lagen.”⁴⁷*

Rekvisitet ”euforiserande effekter” utvidgar definitionen av narkotika för att anpassa sig till att gälla alla varor som idag anses vara narkotika.⁴⁸

NSL kriminaliserar i stort sett all direkt och indirekt befattning med narkotika där undantag är bl.a. medicinska syften och polisens beslagtagande av narkotika.⁴⁹

Enligt paragrafen ovan måste man titta på internationella överenskommelser och den nationella förteckningen för att veta vilka preparat som är klassificerade som narkotika. Ser man till den nationella förteckningen följer man Läkemedelsverkets föreskrifter (LVFS 1997:12) som uppdateras frekvent.⁵⁰

Lagens första paragraf beskriver vad som avses med narkotikabrott och olovlig hantering av narkotika där tre olika handlingsformer är straffbelagda:

- *Framställning och spridning av narkotika,*
- *Stöd till framställning och spridning,*
- *Handlingar som behövs för eller underlättar användning, samt eget bruk, av narkotika.*

⁴⁵ Prop. 1987/88:71, s.5, jfr. prop. 1980/81:76, s. 198 som anger att skadeverkningarna av narkotikamissbruk blir omfattande vilket gör att ändring av lagstiftning måste ske konstant.

⁴⁶ Hoflund, Olle: *Narkotikabrotten – En straffrättslig studie*, s. 20.

⁴⁷ 8 § NSL.

⁴⁸ Karnov kommentarer, narkotikastrafflagen (1968:64) 8 §, not 42, den 10 oktober 2013. Anges att ett preparat, för att klassificeras som narkotika, måste uppfylla grundläggande rekvisit men även att regeringen förklarat preparatet som narkotika.

⁴⁹ Zila, Josef: *Specialstraffrätten*, s. 60-67.

⁵⁰ Träskman, Per Ole: *Narkotikabrotten och kontrollen av bruket av narkotika genom straffrättsliga medel- Narkotika – om problem och politik*, s. 57. FN:s narkotikakommission, Commission on Narcotic Drugs, är den relevanta internationella förteckningen.

Alla tre handlingsformerna är någon form av hantering av narkotika, som man vill kriminalisera, där den första formen reglerar situationer av överlåtelser. Andra formen reglerar handlingar där man förvarar eller fordrar vederlag för narkotika som måste vara ägnat att *främja narkotikahandeln*. Den tredje formen innebär handlingar som bl.a. underlättar användning av narkotika som är straffbelagd.⁵¹

För att en handlingsform ska bli straffbelagd måste handlingen begås genom uppsåt men i vissa fall kan man dömas för *vårdslöshet med narkotika* även vid grov oaktsamhet.⁵²

Det svåraste brottet i NSL är grovt narkotikabrott som regleras i 3 § NSL där domstolen ska sammanväga tre olika omständigheter i särskilda fallet. Dessa tre omständigheter är:

- *om handlingen utgjort ett led i en verksamhet som har bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt,*
- *avsett särskilt stor mängd narkotika eller,*
- *eljest varit av särskild farlig eller hänsynslös art.*

Vid grova narkotikabrott måste domstolen även ta hänsyn till straffnivån i andra länder förutom brottets svårhet som indikerar den skada som handlingen medfört och gärningsmannens skuld.⁵³ Petter Asp och Andrew von Hirsch anser att argumenten att inte skapa en fristad för narkotikamissbrukare genom jämförelse av straffskalor i andra länder är orättvist då strängare straff kan utdömas p.g.a. de högre straffskalorna i andra länder.⁵⁴

I narkotikamål brukar en återkommande fråga vara s.k. kurirfall om man ska döma för narkotikabrott eller narkotikasmuggling eller både och.⁵⁵ Enligt förarbeten ska olaga införsel av narkotika föranleda ansvar enligt SSL då narkotikasmuggling konsumerar narkotikabrott vilket HD har godtagit.⁵⁶ Detta gäller vid gripande av gärningsmannen i anslutning till införandet av narkotika till landet. Har gärningsmannen utfört en mer kvalificerad hantering med narkotikan efter införandet blir narkotikabrott aktuellt.⁵⁷

Om en gärning inte faller under NSL eller SSL kan domstolen döma enligt 13 § lag (1992:860) om kontroll av narkotika till böter eller fängelse i högst ett år om lagens regler om import, export och handel av narkotika brutits.⁵⁸

⁵¹ Träskman, Per Ole: *Narkotikabrotten och kontrollen av bruket av narkotika genom straffrättsliga medel- Narkotika – om problem och politik*, s. 56.

⁵² Hoflund, Olle: *Narkotikabrotten – En straffrättslig studie*, s. 71. Tyngdpunkt läggs på gärningsmannens insikt om ämnet varit narkotika eller inte för att dömas för ansvar för narkotikabrott.

⁵³ Asp, Petter & von Hirsch, Andrew: *Straffvärde*, SvJT 1999, s. 153-154.

⁵⁴ Asp, Petter & von Hirsch, Andrew: *Straffvärde*, SvJT 1999, s. 153.

⁵⁵ Nilsson Hjorth, Bob: *Förändringar i narkotikapraxis*, SvJT 2012 s. 860.

⁵⁶ Prop. 1999/2000:124 s. 112. HD fastslog detta i NJA 2012 s. 535 p. 7-9.

⁵⁷ Nilsson Hjorth, Bob: *Förändringar i narkotikapraxis*, SvJT 2012 s. 860.

⁵⁸ Zila, Josef: *Specialstraffrätten*, s. 61.

3.2 Hur bedöms straffvärdet i narkotikamålen?

Om man ser till de tre olika omständigheterna, ovan i avsnitt 3.1, som domstolen ska väga in i sin bedömning om ett narkotikabrott är grovt aktualiseras vanligen alla tre punkter parallellt vid både brottsrubriceringen och vid straffvärdebedömningen. Går man in på första punkten är utgångspunkten om narkotikaframställning bedrivits yrkesmässigt. I NJA 1998 s. 512 hade en person framställt minst 3,5 kg cannabis i sitt hem. Personen hade använt avancerad utrustning, såsom värmelampor och fläktar, för att odla narkotikan i sin lägenhet. HD kom fram till att mängden narkotika inte var avgörande för brottets rubricering i detta fall utan det som ansågs vara avgörande var att odlingen av narkotikan var yrkesmässigt bedriven vilket gjorde att personen dömdes för grovt narkotikabrott och en påföljd av fängelse i två år och tre månader.⁵⁹

För att en gärningsman ska dömas för grovt narkotikabrott krävs även en stor mängd narkotika vid den brottsliga gärningen. Enligt förarbetena anges det att praxis uttryckt en gräns vad gäller mängden narkotika för att en brottslig gärning ska anses vara grovt narkotikabrott.⁶⁰ Tidigare var 1 kg cannabis, 100-500 gram amfetamin och 10-50 gram heroin indikationer på grovt narkotikabrott. Idag är riktlinjerna något annat då gränserna för grovt narkotikabrott är 2,5-5 kg cannabis, 100 gram kokain, 500 gram amfetamin och 20-50 gram heroin.⁶¹

Ser man till den tredje punkten ska domstolen utöver mängden narkotika beakta hänsynslösheten i gärningsmannens förfarande och om det skett i en yrkesmässig verksamhet för rubriceringen av brottet. Enligt förarbeten ska graden av hänsynslöshet tillmätas stor vikt vid domstolens bedömning om gärningen är ett led av en organiserad brottslighet, om preparatet är särskilt farligt eller om systematisk överlåtelse sker till bl.a. intagna på anstalter, skolungdomar eller andra känsliga grupper.⁶²

Förutom dessa tre punkter väger domstolen även in andra hänsyn till sin bedömning av narkotikabrottens svårhet. Andra hänsyn kan t.ex. vara om gärningsmannen haft en eventuell vinning av brottet eller om han själv finansierar det egna missbruket av narkotika.⁶³

⁵⁹ Jfr NJA 2011 s. 799 där flera av gärningsmännen dömdes för grovt narkotikabrott efter försäljning av stora mängder MDPV på en hemsida. Gärningsmännen hade även förvarat uppemot 0,5 kg mefedron. Fem av gärningsmännen fick fängelse som påföljd där sju år var det högsta och ett år det lägsta straffet.

⁶⁰ Prop. 1980/81:76, s. 204.

⁶¹ Borgeke, Martin, Månsson Catharina & Sterzel, Georg: *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, s. 945 och 969. Gränserna är dragna utifrån preparatens farlighet som narkotika, jfr. HSB:s praxisdiskussion från 2004: *Riktlinjer för bestämning av straffvärde*, s. 2.

⁶² Andersson, Malou, Asp, Petter m.fl.: *Narkotikabrotten – en kommentar till de centrala bestämmelserna om narkotikabrott*, s. 73-77 samt prop. 1980/81:76, s. 208. Jfr NJA 1998 s. 24 där brottet rubricerades till grovt narkotikabrott p.g.a. överlåtelsen till ungdomar kunde leda till ett okontrollerat nyttjande av rohypnol. Se även NJA 2011 s. 357.

⁶³ Prop. 1980/81:76, s. 204.

Det finns tre olika faktorer som påverkar narkotikabrottens straffvärde. Faktorerna är fastslagna i praxis och dessa är:

1. *mängden narkotika gärningen avser,*
2. *hur hälsofarligt och beroendeframkallande narkotikan bedöms vara, och*
3. *andra omständigheter vid gärningen som kräver att uppmärksammas.*⁶⁴

Vad gäller den sista faktorn rör det sig om fall till fall angående omständigheter som avser gärningspersonen, brottsoffret eller själva gärningen.⁶⁵

Förutom dessa faktorer tillmäts även andra faktorer betydelse vid bedömningen av straffvärdet i narkotikamål. Om gärningen varit avsedd överlåtelse av narkotika eller en del av spridning av narkotika anses detta vara försvårande omständigheter som höjer straffvärdet. Utförs den brottsliga gärningen för egen vinning eller är en del av finansiering av annans narkotikaaffärer anses även detta vara försvårande omständigheter. Är en gärning utförd genom barmhärtighetsskäl anses det vara en förmildrande omständighet i narkotikamål.

Om gärningsmannen dömts för tidigare narkotikabrott, leder det oftast till högre straff i straffmätningen p.g.a. återfall i brottet.⁶⁶

3.2.1 Mängden narkotika

Definitionen av begreppet mängd i narkotikabrott är fysisk massa, dvs. massa i gram eller kg, eller antalet rusframkallande doser.⁶⁷

För att kunna upprätthålla enhetlighet i rättstillämpningen sammanställde Drogr Praxisgruppen praxis och riktlinjer om narkotikabrottens straffvärde som sedermera samlats i Borgeke, Månsson och Sterzels bok, ”*Studier rörande påföljdspraxis med mera*”. Sammanställningen är utformad som tabeller vilka används idag bland alla domstolar i landet.

Mängden hanterad narkotika beräknas enligt bruttovikten eller antalet missbruksdoser, dvs. tabletter, tripper, cl etc. De narkotiska preparaten LSD, ecstasy/MDMA och Rohypnol anges i tabletter eller tripper medan GHB anges i cl.⁶⁸ Vad som avses med missbruksdoser är den exakta koncentrationen av den aktuella narkotika där den rusframkallande verkan

⁶⁴ Träskman, Per Ole: *Narkotikastraffrätten*, s. 143.

⁶⁵ Träskman, Per Ole: *Narkotikabrotten och kontrollen av bruket av narkotika genom straffrättsliga medel- Narkotika – om problem och politik*, s. 64. Se dock Hovrätten över Skåne och Blekinges PM från 2004 som la fram nya riktlinjer för straffvärdesbedömningen p.g.a. att tabellerna inte skapade en enhetlighet som gjorde att praxis skiljde sig markant. Detta gjorde att Drogr Praxisgruppen bildades som har till uppdrag att följa utvecklingen av narkotikapraxis. Jfr Borgeke, Martin, Månsson Catharina & Sterzel, Georg: *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, s. 926.

⁶⁶ Borgeke, Martin: *Att bestämma påföljd för brott*, s. 168 + 172-176.

⁶⁷ Åklagarmyndighetens RättsPM 2013:02: *Narkotika- Preparatbeskrivning*, s. 23.

⁶⁸ Borgeke, Martin, Månsson Catharina & Sterzel, Georg: *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, s. 956-982.

är avgörande.⁶⁹ HD har uttryckt i NJA 2003 s. 339 att man uppskattar parametrar om vad en normal missbruksdos är för varje narkotikapreparat för att underlätta bedömningen.⁷⁰

När mängden narkotika ska fastställas måste även koncentrationen av preparaten diskuteras då de kan förekomma i olika kvaliteter men detta får ske med försiktighet då koncentrationen av vissa preparat är oförutsebar och slumpmässig i enskilda fall.⁷¹

Om mängden narkotika är särskilt stor är detta en stark antydning till att den brottsliga gärningen är ett led i en organiserad brottslighet vilket i sin tur leder till att rubriceringen blir grovt narkotikabrott.

Som det kommer framgå av avsnitt 4-6 har det i narkotikapraxis utarbetats en enhetlig princip om bestämmandet av straffvärdet oavsett vilket preparat fallet handlar om. Principen är att mängden narkotika får mindre betydelse ju större mängd hanteringen avsett och därför bestäms straffvärdet utifrån preparatets farlighet och varje preparats mängd i enskilda fall.⁷² Mängden narkotika är en av faktorerna som domstolen tar hänsyn till i vilken svårhetsgrad en brottslig gärning ska få. Mängden narkotika betyder mycket för straffvärdesbedömningen eftersom det i vissa enskilda fall inte finns andra omständigheter vilket gör den till den inledande faktorn till rubriceringen av brottet.⁷³

Domstolen ska alltså både vid rubriceringen av brottet och vid straffvärdebedömningen utgå från mängden och sorten hanterad narkotika samt preparatens allmänna farlighet förutom gärningar som gäller eget bruk. För att skapa enhetlighet i rättstillämpningen har landets domstolar använt schabloner från Georg Sterzel och Martin Borgekes bok om påföljdspraxis. I NJA 2008 s. 653 ansåg HD att schabloniserad straffvärdebedömning var naturlig i fallet då det gällde mindre mängder narkotika (0,73 gram kokain). Narkotikabrottens gradindelning har inte fått samma betydelse som gradindelningen ifråga om övriga brottstyper utan ”*straffbedömningen för narkotikabrotten har utvecklats till ett kontinuum med kontinuerligt stigande straff i förhållande till mängden narkotika.*”⁷⁴

⁶⁹ Åklagarmyndighetens Rätts-PM 2013:02 s. 6. Missbruksdos är en rusframkallande dos som hos en naiv person som framkallar en tydlig förändring i sinnestillståndet. Genom missbruksdos kan domstolen få reda på hur farligt preparaten är i förhållande till varandra.

⁷⁰ I bl.a. NJA 1997 s. 522 (amfetamin), NJA 1983 s. 754 (kokain), NJA 1997 s. 193 (heroin) etc. kan det utläsas vilka de normala missbruksdoserna är. Jfr.

Åklagarmyndighetens Rätts-PM 2013:02 s. 23.

⁷¹ Jfr NJA 1998 s. 512 och Kalmar TR-dom B 1482-13.

⁷² RH 2005:57.

⁷³ B 2255-13. Jfr Borgeke, Martin, Kezovska, Gina & Sterzel, Georg: *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, s. 638. (notera upplaga 4).

⁷⁴ Träskman, Per Ole: *Narkotikastraffrätten*, s. 150.

3.2.2 Artbrott och narkotikans farlighet

Förutom fastställandet av mängden narkotika måste domstolen också bestämma det aktuella brottets artvärde.⁷⁵ Enligt 30 kap. 1 § BrB finns det en presumtion för fängelse då annan påföljd än fängelse ska dömas om omständigheterna talar för lindrigare påföljd.⁷⁶ Trots presumtionen för fängelse i första paragrafen finns det brott som motiverar fängelse som påföljd då de anses vara artbrott. Om en brottslig gärning är ett artbrott anses det motivera fängelse, trots om straffvärdet är lågt, p.g.a. allmänpreventiva skäl. För att bryta denna presumtion för fängelse måste det föreligga särskilda skäl.⁷⁷

Det ska påpekas att ingen uttömmande lista finns angående vilka brott som anses vara artbrott utan bedömningen görs från fall till fall men det finns vissa omständigheter som bidrar till att brottet blir ett artbrott. Om brottet t.ex. ökat i utbredning eller är svårupptäckt anses detta vara av betydelse i bedömningen.⁷⁸ Enligt både förarbeten och praxis har man dock fastslagit att ”*Brott avseende narkotika utgör typiska artbrott där påföljden normalt sett blir fängelse*”.⁷⁹ Detta innebär att alla svårhetsgrader av narkotikabrott betraktas som artbrott, dvs. ringa narkotikabrott är ett artbrott där fängelse ska utdömas men p.g.a. 30 kap. 4 § BrB sker detta ytterst sällan.

I NJA 1992 s. 108 ändrade HD HovR:s påföljd, som var fängelse p.g.a. återfall, till dagsböter då man ansåg att båda narkotikabrotten som gärningsmannen begått var ringa och inte av normalgraden som HovR konstaterat. Det har även konstaterats, i NJA 1994 s. 374 och NJA 1997 s. 522, att narkotikabrott av normalgraden, dess art samt om inga särskilda skäl finns att välja annan påföljd ska fängelse normalt vara påföljden.

Förutom narkotikans art har även bestämmandet av narkotikans farlighet en central del i straffvärdebedömningen. När domstolen ska rubricera brottet och fastställa dess straffvärde har narkotikans farlighet stor betydelse för om brottet ska rubriceras som grovt.⁸⁰ Hur de olika preparatens farlighet ska bedömas sker utifrån rättspraxis då vägledningen är begränsad i både

⁷⁵ Artvärde är den styrka med vilken brottets art i ett visst fall talar för fängelse enligt Borgeke, Martin: *Att bestämma påföljd för brott*, s. 120 och 493. Termen uttrycks bl.a. i 30 kap. 4 § BrB som säger att vid sidan av straffvärdet och tidigare brottslighet så vilar brottets art på allmänpreventiva grunder.

⁷⁶ Jfr. 30 kap. 4 § BrB. Se även prop. 1987/88:120, s. 100 och prop. 1997/98:96, s. 116.

⁷⁷ I NJA 1995 s. 106 ansåg HD att det förelåg särskilda skäl (allvarlig sjukdom) att bryta presumtionen men p.g.a. en samlad bedömning av övriga omständigheter fann HD att artbrottet väge tyngre och därför dömdes mannen till fängelse.

⁷⁸ Prop. 1997/98:96 s. 116.

⁷⁹ NJA 2001 s. 86. HD hänvisar även till NJA 1997 s. 522 då man anser att narkotikabrott är artbrott som, utom i ringa fall, normalt skall föranleda fängelsestraff. Se även prop. 1987/88:120 s. 100 och prop. 1997/98:96 s. 116. Notera att HD har i NJA 2001 s. 570 konstaterat att fängelsepresumtionen råder även vid ett lågt straffvärde men att det i enskilda fall kan ersättas med bl.a. villkorlig dom, samhällstjänst eller skyddstillsyn.

⁸⁰ Narkotikan ska bl.a. vara av särskilt farlig och av hänsynslös art. Notera att enligt 35 kap. 2 § st. 1 RB e contrario så är frågor om narkotikans farlighet en rättsfråga som domstolen utgår genom notoriska fakta om inte någon av parterna lyfter fram frågan.

lagstiftning och förarbeten.⁸¹ I NJA 1983 s. 754 I och II konstaterade HD att heroin var farligare än kokain som i sin tur var farligare än amfetamin. Av NJA 1992 s. 235 framgår det att LSD och ecstasy/MDMA är farligare än amfetamin men inte lika farligt som kokain eller heroin.⁸² I NJA 2002 s. 365 bekräftades det, efter sakkunnigförhör, att GHB är lika farligt som ecstasy/MDMA, p.g.a. stora risker till akuta överdoser som ger dödlig utgång, men att det inte är lika farligt som heroin. Utifrån praxis kan vi rangordna ett antal preparat utefter deras farlighet på följande sätt.⁸³

1. Heroin
2. Kokain
3. Ecstasy/MDMA
4. Mefedron och liknande
5. Amfetamin
6. Cannabis

Det farligaste preparatet är alltså heroin då det enligt förarbeten är en stark vanebildande och livsfarlig drog.⁸⁴ Vad gäller heroin, fentanyl och kokain anses de ha starka beroendeframkallande egenskaper och hög giftighet vilket gör dessa till skadliga droger.⁸⁵ För att precisera narkotikans farlighet finns det olika faktorer som ska beaktas, bl.a. beroenderisk, giftighet, risk för sjukdomar och skador fysiskt och psykiskt, risk för oberäknliga effekter etc.⁸⁶ I NJA 1996 s. 478 var mängden metadon cirka 4 gram, där renligheten var låg men p.g.a. att mängden rent metadon var tillräckligt livshotande för icke-missbrukare ansåg HD att brottet skulle rubriceras till normalgraden istället för ringa.⁸⁷

Som beskrivits ovan är det, enligt 29 kap. 1 § BrB, den skada som brottet medfört som är utgångspunkten vid bestämmandet av brottets straffvärde. Domstolen ska i sin bedömning utgå från straffbestämmelsens skyddsintresse vilket medför stora problem i narkotikamålen p.g.a. vagheten vid skyddsintresset för eget bruk av narkotika.⁸⁸ I NJA 2005 s. 348 I och II hade åklagaren i bägge mål väckt åtal för att pröva om bruk av skilda

⁸¹ Jfr. Borgeke, Martin, Månsson Catharina & Sterzel, Georg: *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, s. 945-946.

⁸² Orsaken är oberäknligt rus, hallucinogena effekter samt lockelsen till ungdomar vilket bekräftades av sakkunnigförhör med överläkare i målet. Se även NJA 1998 s. 512 där HD fastställer att marijuana och hasch ska i princip behandlas lika p.g.a. THC-halten och att renheten bland alla preparaten är oftast normal men om det finns särskilt hög eller låg renhetsgrad så kan det få relevans vid bedömningen.

⁸³ Notera att rangordningen ser betydligt annorlunda ut efter Mefedronfallet vilket kommer framgå av senare kapitel i avsnitt 6.2.

⁸⁴ Prop. 1980/81:76, s. 211.

⁸⁵ Åklagarmyndighetens RättsPM 2013:02: *Narkotika- Preparatbeskrivning*, s. 18-20 samt NJA 1997 s. 193.

⁸⁶ Åklagarmyndighetens RättsPM 2013:02: *Narkotika- Preparatbeskrivning*, s. 17.

⁸⁷ Jfr. Asp, Petter: *Högsta domstolen revolutionerar narkotikabrotten*, SvJT 2011, s. 633 och NJA 1998 s. 24. I fallet bedömde HD att smuggling av cirka 20 000 tabletter rohypnol skulle rubriceras till grovt narkotikabrott eftersom preparatet i kombination med alkohol gav stor risk till dödlig utgång.

⁸⁸ Träskman, Per Ole: *Narkotikastraffrätten*, s. 145-146.

narkotiska preparat skulle medföra högre straffvärde p.g.a. nya uppgifter om preparatens skador på missbrukaren. HD konstaterade att det är befattningen med narkotikan, och inte berusningstillståndet, som straffbeläggs men att arten av narkotika, vid eget bruk, är en sådan omständighet som påverkar straffvärdet.⁸⁹

3.2.3 Övriga omständigheter

Den sista faktorn som påverkar straffvärdet i narkotikamålen är övriga omständigheter. Som tidigare nämnts har inte denna faktor beaktats särskilt mycket innan HD:s förändring av narkotikapraxis.

Tidigare var mängden och farligheten hos narkotika relevant vid straffvärdebedömningen men redan 1980 diskuterades det om större vikt även ska läggas vid andra omständigheter såsom hur hänsynslöst agerandet varit hos gärningsmannen.⁹⁰

Att beakta brottets särskilda egenskaper och jämföra dessa med andra narkotikabrott leder till en individuell bedömning av domstolen till skillnad från de övriga två faktorerna som följer schabloner.⁹¹ Som det beskrivits ovan i avsnitt 3.1 avses med övriga omständigheter bl.a. om gärningsmannen själv missbrukat narkotika, gärningen varit ägnad till spridning, personers olika roller i enskilda fall, led i organiserad brottslighet etc. Vad gäller led i organiserad brottslighet ska det vara ett agerande av flera personer tillsammans där huvudmän som intagit ledande roller ska få strängare straffvärdebedömning än personer som medverkat i mindre former. Dessutom ska syftet med arbetet i verksamheten vara större än det aktuella brottet och att brottsligheten upprepats systematiskt.⁹²

I NJA 1991 s. 255 betonade HD att kurirer utgör viktig del av distributionskedjan vilket gör att dessa förtjänar strängare straff p.g.a. den organiserade verksamheten enligt 29 kap. 2 § punkten 6 BrB. I NJA 2004 s. 354 och NJA 2012 s. 70 fastslog HD att vid bedömningen om en gärning utgör grovt narkotikabrott bör man se den roll gärningsmannen haft när det gäller hanteringen av narkotikan i vidare mening förutom beaktande av endast mängden och sorten narkotika. Enligt förarbeten ska övriga omständigheter i enskilda fall ligga till grund för om brottet ska anses grovt eller inte.⁹³

Ytterligare om övriga omständigheter som domstolarna beaktar i straffvärdebedömningen kommer att redogöras i kapitlet om rättspraxis efter Mefedronfallet.

⁸⁹ Träskman, Per Ole: *Narkotikastraffrätten*, s. 147. Jfr prop. 1987/88:71, s.26. Huvudregeln är vid eget bruk av narkotika bötesstraff.

⁹⁰ Prop. 1980/81:76 s. 205-210. Vad som avses med hänsynslöst agerande framgår av avsnitt 3.2.

⁹¹ Träskman, Per Ole: *Narkotikabrotten och kontrollen av bruket av narkotika genom straffrättsliga medel- Narkotika- om problem och politik*, s. 64.

⁹² Prop. 2009/10:147 s.43. Se även prop. 1987/88:120 s. 84 som anger att personen ska ha betydande roll i sammanhanget för att detta ska ha betydelse vid straffvärdesbedömningen.

⁹³ Prop. 1980/81:76 s. 205 f.

4 Utvecklingen innan HD:s revolution av narkotikapraxis

4.1 Vad hände efter att NSL infördes?

I takt med narkotikapolitikens utveckling har straffnivåerna höjts. Tabeller togs fram från bl.a. Georg Sterzel för att verka för en enhetlig rättstillämpning bland domstolarna.

Under början av 1960-talet ökade narkotikamissbruket och den illegala handeln av narkotika markant i Sverige vilket gjorde att lagstiftarna var tvungna att skapa en bättre narkotikastrafflag än NF.⁹⁴ Tack vare NSL:s införande 1968 skärptes straffskalorna för narkotikabrott i Sverige men riktlinjer behövdes för användandet av de nya straffskalorna.⁹⁵ Dessa riktlinjer, de så kallade chefsrådmännens lista, för påföljdsbestämningen i narkotikamål kom inte förrän under 1980-talet då man gick igenom flertalet hovrättsfall och konstaterade att det i olika domstolar gjordes olika bedömningar i fråga om straffskalor. Enligt Malmö tingsrätts praxis räckte 20 gram heroin för att det skulle framstå som grovt narkotikabrott medan det i Stockholms tingsrätt krävdes 40 gram heroin för samma begångna brott.⁹⁶

Man kom fram till en enhetligare bedömning i alla domstolar vad gäller art, farlighet och mängd i narkotikamålen där tabellerna till en början var tänkta att användas för att avgöra mängden och sorten narkotika.⁹⁷

Resultatet som tabellerna medförde var inte lika önskvärda som man hade tänkt så därför skapades Drogpraxisgruppen för att försöka nå en enhetligare narkotikapraxis över hela landet. Gruppen som bestått av domare och åklagare formulerade nya riktlinjer, utifrån praxis, som skulle följas vid straffvärdebedömningen. Utifrån dessa riktlinjer togs det fram nya tabeller som började användas av domstolarna igen. Tabellerna visade enhetliga skalor på mängd och farlighet av olika narkotiska preparat vilka används än idag.

⁹⁴ Zila, Josef: *Specialstraffrätten- En introduktion*, s. 59. Jfr BRÅ PM 1982:2: *Översynen av lagstiftning mot organiserad och ekonomisk brottslighet – Narkotikabrott*, s. 24-25. Jfr. Träskman, Per Ole: *Narkotikastraffrätten*, s. 39.

⁹⁵ Borgeke, Martin: *Påföljdsbestämning i narkotikamål*, SvJT 2013 s. 13 samt BRÅ PM 1982:2: *Översynen av lagstiftning mot organiserad och ekonomisk brottslighet – Narkotikabrott*, s. 22.

⁹⁶ Borgeke, Martin: *Påföljdsbestämning i narkotikamål*, SvJT 2013 s. 13.

⁹⁷ Borgeke, Martin: *Påföljdsbestämning i narkotikamål*, SvJT 2013 s. 14. Georg Sterzel har dock betonat att tabellerna noterar normal påföljd för genomsnittligt beteende i olika fall och att de ska tjäna som riktlinjer för att därigenom få en enhetlig straffmätning.

De nya tabellerna och riktlinjerna som skapats av HSB och Drogr Praxisgruppen följde olika principer. Dessa principer var bl.a. att HD:s praxis var utgångspunkt, att linjära skalor skulle bestämma genomförandet av straffmätningen och att tabellerna skulle bestämma straffvärde efter mängd oavsett vilken narkotika som använts.⁹⁸ Handlade det om flera olika narkotikabrott skulle alla brotten läggas ihop och bedömas som ett enskilt preparat för att straffet inte skulle bli oproportionerligt högt.⁹⁹

Tabellerna och riktlinjerna välkomnades av de olika domstolarna men efter några år förändrades rättsläget. HD ansåg i Mefedronfallet att domstolarna använde riktlinjerna och tabellerna undantagslöst vilket betydde att mängden narkotika spelade den avgörande rollen. Detta ansåg HD vara orimligt och inte ett rättssäkert system av domstolarna då man ansåg att användandet av tabeller var en god början men ett dåligt slut.¹⁰⁰

Tidigare var mängdkriteriet utgångspunkten i domstolarnas påföljdsbestämning vid rubriceringen av ett narkotikabrott.¹⁰¹ I takt med att samhället förändrades och debatten mot narkotikan blev allt mer kritisk valde HD att hänga med utvecklingen. I NJA 2008 s. 653 framhöll HD att domstolarna måste vara försiktiga med att tillämpa generella schabloner avseende mängden och sorten narkotikan. Underinstanserna hade inte samma inställning som HD, kanske p.g.a. avsaknad av en tydlig beskrivning av resonemangsmodellen från HD?¹⁰²

Det ska dock nämnas att med användandet av tabeller var rättstillämpningen både förutsebar och enhetlig trots att relevanta övriga omständigheter inte beaktades vid sidan av mängden och sorten narkotika. Tack vare förutsebarheten kunde man redan under brottsutredningen förutse vilken eventuell påföljd som domstolen skulle döma samt om den tilltalade skulle anhållas eller häktas.¹⁰³ Det var alltså lättare att avgöra när reglerna om tvångsmedel var tillämpliga p.g.a. de bestämda gränserna vad gäller mängden och sorten narkotika men detta förändrades 2011.

4.2 Statistik

Sedan slutet av 1980-talet har hälften av anmälningarna avsett eget bruk av narkotika då det kriminaliserades 1988. Bakgrunden till att det blivit fler anmälningar av narkotikabrott är att allt fler preparat klassas som narkotika. Under 2009 lagfördes ungefär 28 300 personer för olika former av

⁹⁸ Detta tar Borgeke Martin m.fl.: *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, upplaga 4 s. 616 upp. Notera att detta är den gamla upplagan som tar upp riktlinjerna efter HSB:s praxisdiskussion 2003.

⁹⁹ Borgeke Martin m.fl.: *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, upplaga 4 s. 465. Notera att detta är den gamla upplagan som tar upp riktlinjerna efter HSB:s praxisdiskussion 2003.

¹⁰⁰ Ulväng, Magnus: *Suum cuique — om påföljdsbestämning m.m.* SvJT 2006 s. 841.

¹⁰¹ Borgeke, Martin: *Påföljdsbestämning i narkotikamål*, SvJT 2013, s. 30.

¹⁰² Borgeke, Martin: *Påföljdsbestämning i narkotikamål*, SvJT 2013, s. 25-26.

¹⁰³ Borgeke, Martin: *Påföljdsbestämning i narkotikamål*, SvJT 2013, s. 31.

narkotikabrott vilket är en ökning med 28 %, drygt 6 200 beslut, jämfört med 2006.¹⁰⁴ Den största ökningen bland lagföringar rör gärningstypen bruk, framförallt ringa narkotikabrott, som ökat från omkring 4 400 domslut eller strafföreläggande till 12 000.¹⁰⁵ 372 personer blev dömda för grovt narkotikabrott, där majoriteten av lagföringarna var innehav och överlåtelse, medan den vanligaste brottstypen var eget bruk, ringa narkotikabrott, som gällde omkring 9 711 personer 2009.¹⁰⁶ Eget bruk av narkotika är en brottstyp som endast uppdagas av polisiära åtgärder vilket gör att statistiken visar om polisens insatser ökat eller minskat.¹⁰⁷ Ca 86 % av lagföringarna för narkotikabrott avser män.¹⁰⁸ Under 2011 var det i princip alla dömda, för grovt narkotikabrott, som fick fängelse som påföljd.¹⁰⁹

Enligt förarbeten anses straffnivåerna för grovt narkotikabrott och grovt narkotikasmuggling vara betydligt högre än andra brottstypers jämförbara straffskalor.¹¹⁰ I grova narkotikabrott var det 43 % av domarna som ledde till fängelsestraff på mer än fyra år medan 12 % hade ett fängelsestraff på över nio år.¹¹¹ Sedan 2001 till 2010 har antalet anmälda narkotikabrott ökat från att omfatta 3 % av den totala anmälda brottsligheten till ca 6 %.¹¹² De vanligaste preparaten är cannabis och amfetamin som utgör ca 70 % av lagföringarna.¹¹³ Vidare är även böter den vanligaste påföljden vid eget bruk medan påföljden vid överlåtelse är fängelse i hälften av fallen.

4.3 Praxis

För att belysa rättsläget innan praxisomläggningen kommer det presenteras nedan vägledande avgöranden från HD.

NJA 1973 s. 682: Den tilltalade hade frivilligt avbrutit sin brottsliga verksamhet innan gripandet från polisen. Mannen hade ett innehav, samt överlåtitt, av 3000 kapslar amfetamin. Varje kapsel omfattade 0,3 gram amfetamin vardera vilket gjorde att påföljden blev *fängelse i ett år och sex månader* vilket var lägre än tidigare praxis p.g.a. den tilltalade *frivilligt avbrutit narkotikahandeln*.

¹⁰⁴ BRÅ: *Narkotikastatistik 2009- Rapport 2010:16*, s. 13-14. Olika former av narkotikabrott avser brott mot NSL eller SSL. Enligt BRÅ: *Anmälda brott- Slutlig statistik för 2012*, s. 15, så var den totala statistiken för anmälda narkotikabrott 94 600 brott.

¹⁰⁵ BRÅ: *Narkotikastatistik 2009- Rapport 2010:16*, s. 13-15.

¹⁰⁶ BRÅ: *Narkotikastatistik 2009- Rapport 2010:16*, s. 47.

¹⁰⁷ Jfr BRÅ: *Anmälda brott – slutlig statistik för 2010*, s.19.

¹⁰⁸ BRÅ: *Narkotikastatistik 2009- Rapport 2010:16*, s. 30.

¹⁰⁹ Borgeke, Martin, Månsson Catharina & Sterzel, Georg: *Studier rörande påföljdspaxis med mera*, s. 924-925.

¹¹⁰ SOU 2012:34, s. 247-248.

¹¹¹ SOU 2012:34, s. 247-248.

¹¹² BRÅ: *Anmälda brott – slutlig statistik för 2010*, s.6.

¹¹³ BRÅ: *Narkotikastatistik 2009- Rapport 2010:16*, s.18.

NJA 1977 s. 343: I målet hade den tilltalade haft ett innehav av ca 1,7 kg cannabis. Mer än hälften av innehavet hade den tilltalade överlåtits och därför ansåg HD att denna brottsliga gärning skulle ses som grovt narkotikabrott. Man konstaterade att gärningen hade *särskilda samhällsfarliga beskaffenheter* att skyddstillsyn inte var lämpligt och därför dömde HD den tilltalade för fängelse i ett år.

NJA 1977 s. 735: Målet i HD gällde vinning av såld narkotika samt förverkande av vinsten där man fastställde underdomstolarnas avgörande vad gäller domsluten. Den tilltalade hade köpt 1 050 gram cannabis. Av den totala mängden sålde den tilltalade 1 000 gram, dvs. använde han endast 50 gram cannabis för eget bruk. Den brottsliga gärningen ansågs *inte uppnå svårhetsgraden* grovt narkotikabrott utan rubricerades som normalgraden och påföljden blev därför fängelse i åtta månader.

NJA 1978 s. 715: Året efter föregående fall dömde HD en 22-årig man till villkorlig dom och 100 dagsböter när han försökt smuggla in ca 470 gram cannabisharts. Varför HD inte utdömde fängelsestraff var för att de ansåg att den tilltalade var i en *pressad situation*, att det varit en *engångsföreteelse* samt att det skulle *innebära väsentliga risker för dennes yrkeskarriär och anpassning till samhället*.

NJA 1980 s. 237: I målet var den tilltalade endast 19 år. Den brottsliga gärningen han var misstänkt för var innehav av ca 150 gram cannabisharts och överlåtelse av ca 78 gram cannabisharts. Innehavet hade han använt till eget bruk, utan vinstintresse, medan överlåtelsen skett till intagna på kriminalvårdsanstalten i Singeshult och Växjö. HD fastslog att *överlåtelse av narkotika till intagna på anstalter* inom kriminalvården anses vara *mycket allvarligt ur allmän synpunkt* då rehabiliteringen motverkas eller försvåras. Dessa allmänpreventiva skäl talade för att gärningar av aktuella slaget ska föranleda frihetsberövande påföljd. Vad gäller den tilltalades personliga förhållanden så hade han missbrukat cannabis från 3 års ålder och hans moder hade avlidit när han var 12 år vilket gjorde att han levde med sin fader som hade betydande alkoholproblem. Den tilltalade hade innan rättegången fast boende och ett arbete. Med hänsyn till den *tilltalades ålder* och *personliga förhållanden* så ansåg HD att dessa bör kunna tillmätas sådan avgörande styrka att påföljden skulle utdömas till skyddstillsyn och 100 dagsböter som HovR utdömde, trots att gärningen normalt föranleder fängelsestraff.

NJA 1986 s. 736: Den tilltalade hade vid flertalet tillfällen förvärvat amfetamin av en nära vän. Den tilltalade hade förutom detta också olovligen tagit en påse, med 5-10 gram amfetamin, av samma vän. Frågan i målet var om detta *straffbara innehav* skulle bedömas som *omedelbar konsumtion eller överlåtelse*. HD betonade att ringa innehav av narkotika som är avsedd för eget bruk är kriminaliserat tack vare NSL.¹¹⁴ Hanteringen av påsen med amfetamin som den tilltalade olovligen tagit bedömdes enligt HD som narkotikabrott av normalgraden medan den *sporadiska konsumtionen* av

¹¹⁴ HD hänvisar bl.a. till prop. 1968:7 s. 112 och prop. 1982/83:141 s. 25.

amfetamin bedömdes som *narkotikaförseelse*¹¹⁵ enligt äldre bestämmelser vilket gjorde att påföljden blev skyddstillsyn.

NJA 1989 s. 564: En kvinna hade mellan hösten 1987 till våren 1988, på uppdrag, vid fyra olika tillfällen levererat ca 4 kg cannabisharts till samma person där vederlaget var 4 000 kr för varje kilo. Kvinnan hade haft ett *missbruk* av hasch under våren 1988, *långvariga psykiska besvär* och ett *ansvar för en dotter* i tioårsåldern. Kort efter gripandet började kvinnan med terapeutiska behandlingar som fortsatte till rättegången i HD. Skäl som talade emot fängelsestraff, enligt HD, var att den *sociala situationen* och tillvaron som kvinnan förändrat och byggt upp för sig själv och sin dotter skulle raseras, *dotterns framtida utveckling* hade avstannat samt att *behandlingen* av de psykiska besvären skulle spolieras.¹¹⁶ Alla dessa omständigheter ansåg HD att fängelse, som enda påföljd, inte skäligen borde väljas utan den lämpligaste påföljden blev skyddstillsyn och fängelse i tre månader enligt 28 kap. 3 § BrB.

NJA 1989 s. 837: En nittonårig man hade olovligen sålt två bitar cannabisharts, för 200 kr, till en annan person samt därutöver ett innehav av 3,2 gram cannabisharts som han dessutom bjudit ut till försäljning. HD ansåg att med hänsyn till de små mängder narkotika i båda brotten så bör dessa rubriceras som ringa narkotikabrott. Vad gäller påföljdsvalet diskuterade HD att *gatulangningen*, försäljning på allmän plats, var allvarligt då det är ett mycket *väsentligt led i att sprida narkotikamissbruket* vilket lagstiftaren vill motverka genom att införa fängelsestraff i straffskalan för ringa narkotikabrott.¹¹⁷ Den brottslighet som den tilltalade gjort sig skyldig till i målet *bör normalt leda till fängelsestraff* men p.g.a. hans *ålder* vid brottets begående så skulle det finnas särskilda skäl för att utdöma fängelsestraff. Därtill var hans *personliga förhållande* relativt instabil samt att han *inte varit tidigare lagförd*. Ett fängelsestraff skulle motverka en positiv utveckling och därför utdömde HD skyddstillsyn till den tilltalade för att bidra till att avhålla sig från fortsatt brottslighet.

NJA 1991 s. 255: Målet har fått namnet, *”Narkotikakurirfallet”*, där en kurir vid upprepade tillfällen hanterat stora mängder narkotika då han utgjort en länk i en distributionskedja för en organiserad verksamhet. Kuriren gjorde sig skyldig till grovt narkotikabrott och grov varusmuggling av minst 12 kg narkotika vid fyra tillfällen och grovt narkotikabrott och försök till grov varusmuggling vid ett tillfälle avseende 14 kg amfetamin, som hittades vid gripandet. Den tilltalade påstod att han trodde att transporten rörde hormoner och inte narkotika. HD konstaterade, precis som underinstanserna, att den tilltalade hade gjort sig skyldig till alla fem gärningarna då han *inte kunnat undgå att förstå att han medverkat i en yrkesmässig smuggling av narkotika* och därför förtjänar ett strängt straff då kurirer utgör en viktig länk i den organiserade brottsligheten. Att den tilltalade skulle kunna utvisas från landet ansågs *inte*

¹¹⁵ Äldre benämning på ringa narkotikabrott.

¹¹⁶ Borgeke, Martin: *Påföljdsbestämning i narkotikamål*, SvJT 2013, s.19-20.

¹¹⁷ Prop. 1987/88:71 s. 21.

medföra strafflindring. Alla fem gärningarna ansågs av HD vara av så *pass högt straffvärde* att straffet inte kunde understiga fängelse i tio år. Påföljden bestämdes därmed till fängelse i tio år.

NJA 1992 s. 679: ”Russinfallet”. Fem personer, chilenska samt italienska medborgare, försökte 1992 genom Göteborgs hamn smuggla in en container med russin där även 39 kg kokain återfanns. Försöket till insmugglingen upptäcktes av tullpersonal men frågan i målet var *om försökspunkten skulle straffbeläggas*. Då de tilltalade tagit *befattning* med lådorna av narkotika dagar efter ansåg HD att försöksansvar förelåg eftersom endast *tillfälliga omständigheter* uteslöt faran för ett fullbordat brott.

NJA 1992 s. 235: Den tilltalade hade olovligen innehaft och försökt smuggla in 1 500 LSD-tripper och 240 ecstasypiller/MDMA. Den stora frågan i målet var hur farliga de olika preparaten var. Underinstanserna konstaterade att praxis saknades där liknande preparat var aktuella samt där endast mængdresonemanget varit avgörande för straffmätningen. Resultatet efter instansernas utredning av preparaten var att LSD och MDMA ansågs vara så pass farliga preparat att innehav och försök till smuggling, av den aktuella mängden, skulle rubriceras som grovt narkotikabrott då båda preparaten var farligare än amfetamin men inte lika farliga som heroin eller kokain. Påföljden blev därför fängelse i tre år.¹¹⁸

NJA 1996 s. 478: I målet har den tilltalade olovligen innehaft och förvarat ca 12 gram cannabisharts samt olovligen för annans räkning anskaffat och förvarat ca 9 gram metadontabletter. Vad gäller första gärningen ansåg HD att det utgjorde ringa narkotikabrott. Den andra gärningen, 9 gram metadontabletter, konstaterade HD att metadon kan medföra *allvarliga risker för liv och hälsa* om det används på ett *okontrollerat sätt*.¹¹⁹ Då den tilltalade påstod att metadonet användes som läkemedel klargjorde HD att användningen av metadon som läkemedel ska ske under strikt medicinsk övervakning. Detta ledde till att den *illegala befattningen* av metadon skulle ses som ett allvarligt brott då preparatet anses vara *livshotande*. Även omständigheterna i fallet som var av sådana art att ringa brott inte var en lämplig utgång ansågs vara utslagsgivande. Påföljden bestämdes till fängelse i en månad.

NJA 1998 s. 512: J hade under ett halvår mellan 1997 och 1998 olovligen framställt minst 3,5 kg cannabis, i form av marijuana, i sin bostad i Hörby. Odlingen av narkotikan hade skett på ovanvåningen på den tilltalades bostadshus. Åklagaren i målet yrkade att brottet skulle rubriceras som grovt, ”bl.a. med hänsyn till mängden narkotika”. J dömdes för grovt narkotikabrott där HD:s bedömning baserades på mängden marijuana och den rusgivande substanshalten, dvs. THC-halten. Vidare bedömde HD om cannabisodlingen utgjorde ett led i en verksamhet som har bedrivits i större

¹¹⁸ Notera att HD sänkte båda underinstansernas påföljd från sex år till tre år. Underinstanserna ansåg att på grund av preparatens farlighet samt risken för spridning av narkotikan så skulle påföljden vara nära maxstraffet.

¹¹⁹ Borgeke, Martin: *Påföljdsbestämning i narkotikamål*, SvJT 2013, s.22.

omfattning/yrkesmässigt eller om brottet varit av särskilt hänsynslös art. Då brottet varit av sådan stor omfattning samt att den bedrivits i stora utrymmen av hans bostad, varit systematisk och att avancerad utrustning använts blev den samlade bedömningen att brottet skulle rubriceras som grovt. Straffvärdet och påföljden för brottet blev fängelse i 2 år och 3 månader.

NJA 2001 s. 570: Målet gällde innehav av ca 1 gram opium vars straffvärde motsvarade fängelse i tre månader. HD bestämde påföljden till fängelse i tre månader då narkotikabrott anses som artbrott som, utom i ringa fall, bör föranleda fängelsestraff. Den *tilltalades personliga förhållanden* ansågs inte vara sådana omständigheter som gör att fängelsestraff ersätts med *icke frihetsberövande påföljd*, t.ex. villkorlig dom i förening med samhällstjänst eller skyddstillsyn.

NJA 2002 s. 365: Målet gällde fem åtalpunkter där fyra gällde narkotikabrott. De tilltalade hade tillverkat över 13 liter GHB samt förvarat en större mängd för ytterligare tillverkning. Efter sakkunnigförhör konstaterade HD att GHB är lika farligt som ecstasy/MDMA men inte lika farligt som heroin. Missbruksdosen av GHB bedöms enligt centiliter där bara fåtal centiliter av GHB kan leda till *okontrollerad och livsfarlig medvetlöshet*. Mängden GHB, dess farlighet samt övriga omständigheter gjorde att HD dömde de tilltalade till *grovt narkotikabrott* samt *förberedelse till grovt narkotikabrott*. Påföljden blev fängelse i sju år för båda de tilltalade.

NJA 2003 s. 339: Två litauiska medborgare hade 2003 *underlåtit* att *anmäla* ca 9 000 tabletter *Rohypnol* som fördes in i Stockholm. De tilltalade dömdes för *narkotikasmuggling* där HD, efter sakkunnigförhör, redovisade att Rohypnol är farligare än vad tidigare praxis slagit fast. HD fastställde att Rohypnol borde *jämföras* med GHB och ecstasy då de enligt NJA 2002 s. 365 är *likvärdiga i farlighetshänseende*.¹²⁰ HD drog gränsen för grovt narkotikabrott vid 1 000 tabletter. Påföljden för de tilltalade blev *fängelse* i ca två år samt *förbud* att *återvända* till riket.

NJA 2003 s. 361: I målet hade en person (A), för *annan persons* (B) *räkning*, *mottagit förseglade paket* i Malmö. Efter mottagandet fick personen reda på att paketen innehöll narkotika vilket gjorde att densamme överlämnade paketen till polisen fyra dagar efter. Innan överlämnandet till polisen hade mottagaren av paketen kontaktat den andra personen om att denne vägrade förvara paketen och att han fick hämta dem.¹²¹ I paketen fanns 4 274 gram heroin. Den tilltalade påstod även att han drabbades av *panik* och *desperation* samt att han fruktade att inte bli trodd av polisen. Det fanns även en rädsla av befarade *repressalier* från B eller ägarna till narkotikan.

Frågan i målet var om A var ansvarig för *förvaring* eller *innehav* av narkotika. HD konstaterade att A endast kan fällas för ansvar om det funnits

¹²⁰ Borgeke, Martin: *Påföljdsbestämning i narkotikamål*, SvJT 2013, s.24.

¹²¹ Borgeke, Martin: *Påföljdsbestämning i narkotikamål*, SvJT 2013, s.24.

en *realistisk möjlighet* att avbryta förvaringen. För att bedöma vad som skäligen ska begäras i sådana situationer måste man beakta den tilltalades *individuella förutsättningar* och *omständigheterna* i det konkreta fallet. Efter en genomgång av tidigare praxis kommer HD fram till att den bästa åtgärden i denna situation är att omedelbart ta kontakt med polisen när det funnits misstankar om narkotika i paketen. Då den tilltalade befunnit sig i panik och desperation samt rädd för repressalier ansåg HD att detta skulle beaktas vilket gav A ett visst *rådtrum*. De fyra dagar rådtrum som A haft ansågs vara sådan att denne inte skäligen borde leda till ansvar och därför frikändes A trots straffvärdet på fängelse fyra år.

NJA 2004 s. 354: ”Skogsnarkotikafallet”. En person åtalades i Göteborg för att i slutet av 2002 *olovligen i överlåtelssyfte* innehaft 788 tabletter ecstasy. Den tilltalades förklaring till innehavet var att han hittat tabletterna i en skog på vägen hem från en kompis. Båda underinstanserna fann att den tilltalades berättelse *inte var trovärdig* då den tilltalade inte kommer ihåg kompisens namn eller dennes adress. Den tilltalade ansågs ha begått den brottsliga gärningen med *uppsåt* samt att det handlade om stor mängd narkotika vilket gjorde att brottsrubriceringen blev grovt narkotikabrott, enligt 2 och 3 §§ NSL. Påföljden blev fängelse i fyra år och sex månader. Den tilltalade överklagade fängelsestraffet till HD som gav prövningstillstånd angående straffmätningen. HD kom fram till att *ingen straffskärpning* var aktuell i fallet då det var en ung man som finansierade sitt eget beroende samt att *arten och mängden av narkotika* är stort att rubriceringen blir kvar som grovt narkotikabrott. Inga förmildrande eller försvårande omständigheter ansågs förekomma i målet. Den tilltalade hade inget vinstsyfte utan de avgörande faktorerna blev art och mängd narkotika i målet. Den samlade bedömningen gjorde att straffvärdet ansågs vara på två år och sex månader. Påföljden blev fängelse i två år och sex månader.

RH 2006:64: En artonåring hade 2006 mottagit en väska som innehöll 21 666 ecstasytabletter. Brottet ansågs vara grovt då personen hanterat en stor mängd narkotika samt utgjort ett *led* i en *verksamhet* som bedrivits i *större omfattning*. Den tilltalade erkände gärningen där han berättade att han trodde att väskan innehöll Rohypnol och inte ecstasy. HovR fastslog att den tilltalade utfört gärningen med *uppsåt* samt *medverkat* i större mån då denne transporterat och förvarat narkotikan. Svårhetsgraden av brottet fastställde HovR till *grovt narkotikabrott* där motsvarande gärningar med motsvarande mängd medfört fängelse i tio år. HovR ansåg dock att den aktuella brottsliga gärningen har ett lägre straffvärde då befattningen av tabletterna varit *relativt begränsad* och *inte av kvalificerad art*. Dessutom hade den tilltalade *inget vinstsyfte*, enligt 29 kap. 1 § BrB, utan agerandet skedde utav *rädsla* samt att beaktande bör ske till hans *ringa ålder* enligt 29 kap. 7 § BrB. Straffvärdet och påföljden blev därmed fängelse i tre år efter en genomgång av praxis som i vanliga fall dömde ut ett fängelsestraff på tio år till vuxna personer.

NJA 2008 s. 653: En person hade i slutet av 2006, på en nattklubb i Stockholm, *olovligen* brukat 0,73 gram kokain för eget bruk. Den tilltalade

erkände gärningen men den stora frågan var påföljdsvalet. Stockholms TR utdömde dagsböter för det ringa narkotikabrottet efter genomgång av påföljdspraxis och *RÅPM 2003:2* men åklagaren överklagade till Svea HovR där yrkandet var att påföljden skulle bestämmas till fängelse. Svea HovR konstaterade att brottet *inte* är att anse som *ringa* då *arten* och *mängden av narkotikan* och dess *beroendeframkallande egenskaper* talar för narkotikabrott av normalgraden. Svea HovR ändrade därmed Stockholms TR:s dom och utdömde fängelse i en månad för den tilltalade. Den tilltalade överklagade domen och yrkade *icke frihetsberövande påföljd* samt att gärningen skulle anses som ringa narkotikabrott. HD kom fram till att ingen klar praxis fanns angående innehav upp till 0,6 gram kokain utan efter en genomgång av förarbeten så fastslog de att brottet skulle bedömas som narkotikabrott av normalgraden.¹²² Angående påföljdsvalet ansåg HD att *brottets art* i detta fall *inte* kunde anses vara *tillräckliga skäl* för att *utdöma fängelsestraff* då brottets straffvärde var fängelse fjorton dagar. HD ändrade därmed Svea HovR:s dom till en påföljd av *villkorlig dom jämte dagsböter*.

NJA 2010 s. 592: Åtalet gällde *grov narkotikasmuggling* där en person 2009 hade infört 40 477 gram cannabisharts och 5 959 gram kokain via Trelleborg till Sverige. Frågan i målet som HD godkände prövningstillstånd för var bestämmandet av fängelsestraffets längd. HovR bestämde fängelsestraffets längd till 9 år och 6 månader.¹²³ HD ansåg att brottets *straffvärde översteg* vad som krävs för ett *straffmaximum* p.g.a. *arten* och *mängden av narkotika* då inga billighetshänsyn var tillämpliga i fallet vilket gjorde att man ändrade HovR:s dom på det sättet att påföljden bestämdes till fängelse i tio år.

4.4 Generella slutsatser

Det man allmänt kan säga om straffvärdebedömningen är att det till skillnad från andra brottstyper är synnerligen sträng. Samhället ser allvarligt på narkotikabrott.¹²⁴ Oftast har domstolarna dömt tilltalade på den övre halvan av tillämpliga straffskalan samt att det inte varit särskilt sällsynt med maximistraff.

Under lång tid har straffvärdebedömningen bestämts utifrån två faktorer; *arten* och *mängden narkotika*. Genom dessa faktorer har det utvecklats tabeller som beskrivit straffvärdet för olika narkotiska preparat och mängder och som i sin tur fått inflytande över domstolarnas straffmätning. *Arten* och *mängden narkotika* har tillmätts stor betydelse över hela straffskalan vilket innebär att även ringa narkotikabrott och narkotikabrott av normalgraden domineras av faktorerna.

¹²² HD fastslog att en mängd över 0,6 gram kokain motsvarar kring sju doser för en person utan tolerans för kokain vilket var avgörande för bedömningen av svårhetsgraden.

¹²³ Förutom fängelsestraffet skulle även den tilltalade utvisas enligt TR men detta ansågs förorsaka stora men för den tilltalade eftersom han kan föras upp på spärllistan i Schengens informationssystem vilket HD konstaterade.

¹²⁴ <http://www.dn.se/nyheter/sverige/ask-vill-skarpa-straff-for-narkotikabrott/>.

Genom praxis kan man dra slutsatsen att straffvärdebedömningen har skett utifrån tre olika steg innan förändringen av narkotikapraxis. I ett första steg utreder domstolen vilken sort narkotika som gärningen omfattar och narkotikans farlighet. I det andra steget fastställer domstolen vilken mängd narkotika det rör sig om för att därigenom gå in på det tredje steget där övriga omständigheter ska bedömas såsom återfall, tid och omfattning av gärningen. Både första och andra steget har domstolarna använt vedertagna tabeller/riktlinjer för att fastställa brottets straffvärde vilket har gjort att övriga omständigheter har hamnat i skymundan, särskilt vid rubriceringen av narkotikabrott av normalgraden och grovt narkotikabrott.

Praxis visar även att domstolarna i endast två fall (NJA 1998 s. 512 och RH 2006:64) frångått kombinationen av mängd och särskild farlig art till en bedömning av mängd och att verksamheten bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt. Detta kan bero på att åklagaren i princip i alla redovisade fall yrkat grovt narkotikabrott på enbart mängden narkotika vilket har gjort att HD inte kunnat basera sin bedömning på andra omständigheter. Det är intressant att domstolarna inte tagit upp fall som man bedömt som grovt utifrån andra omständigheter än mängdresonemanget.

Proportionalitet och rättslig likabehandling ska iakttas vid påföljdsbestämningen enligt förarbetena och praxis.¹²⁵ Detta gjorde att tabellerna skapades som i sin tur gav större rättssäkerhet, förutsägbarhet och proportionalitet genom en enhetlig rättstillämpning.¹²⁶ Redovisad praxis visar att straffvärdebedömningen varit proportionerlig och förutsägbar då man redan innan åtalet kunnat lista ut brottets straffvärde utan någon bedömning av andra omständigheter.

Vad gäller statistiken visar den att ringa narkotikabrott är den vanligaste lagföringen som ökat genom åren. De grova narkotikabrotten har haft i princip samma resultat varje år där nästan hälften av lagföringarna hade ett fängelsestraff på mer än fyra år och endast tolv procent över nio år. Detta indikerar att de påtalade höga fängelsestraffen inte är lika höga som man trott innan praxisomläggningen av HD. Det ska även nämnas att de vanligaste preparaten bland lagföringarna varit cannabis och amfetamin.

¹²⁵ Prop. 1987/88:120 s. 35 ff.

¹²⁶ HSB:s praxisdiskussion från 2004: *Riktlinjer för bestämning av straffvärde*, s. 2.

5 Mefedronfallet

I detta avsnitt kommer en utförlig rättsfallsanalys av NJA 2011 s. 357, s.k. *Mefedronfallet*. Alla instansers bedömningar kommer utförligt att beskrivas.

I det aktuella målet var frågan hur förvärv av narkotika och narkotikasmuggling av mefedron, vid två tillfällen, skulle bedömas i straffvärdehänseende.¹²⁷ Domstolen kom att starta en omfattande revidering av praxis i narkotikabrottsmål då en mer nyanserad och differentierad bedömning gjordes av straffvärdet hos narkotikabrotten.

5.1 De olika åtalspunkterna

Fem olika åtalspunkter väcktes mot de tre tilltalade. Åtalspunkterna var:

1. Försök till smugglingsbrott av ca 100 gram mefedron genom Arlanda flygplats från Thailand.
2. Grovt narkotikabrott samt grovt brott av narkotikasmuggling av 3 kg mefedron som olovligen transporterats från Berlin till Stockholm mellan 4-6 september 2009.
3. Grovt narkotikabrott samt grovt brott av narkotikasmuggling av 1 kg mefedron som transporterats från Berlin till Trelleborg mellan 21-22 december 2009.
4. Grovt narkotikabrott och stämpling därtill samt narkotikasmuggling, grovt brott och stämpling därtill.
5. Försök till grovt narkotikabrott och försök till narkotikasmuggling, grovt brott, och medhjälp därtill.

I den första åtalspunkten hade en av de tilltalade, L.B, beställt och försökt få skickat till sig 99,8 gram mefedron från Thailand. Solna TR, som var behörig domstol i målet, ansåg att den brottsliga gärningen var styrkt från L.B:s sida då dennes adress var namngiven på paketet med narkotika som fastnade i tullen.

L.B. hade dessutom, tillsammans med M.K., rest till Berlin två gånger där man anskaffat sammanlagt 4 kg mefedron när det varit narkotikaklassat (åtalspunkterna 2 och 3).¹²⁸ L.B. invände att det var M.K. som tagit initiativet till resorna för att genomföra bilaffärer. TR ansåg att invändningarna var osannolika och oförenliga med bevisningen, istället var det ställt utom rimligt tvivel att båda genomfört inköpet av mefedron för att därigenom transportera detta till Sverige och sälja preparatet. L.B. erkände att denne i sin lägenhet och bil olovligen innehaft, olovligen brukat och olovligen delvis överlåtut mefedron. Han har dessutom olovligen och delvis i överlåtelssyfte innehaft ca 1,4 gram MDMA och ca 1 gram psilocin (s.k. svamp) i sin lägenhet.

¹²⁷ Asp, Petter: *Högsta domstolen revolutionerar narkotikabrotten*, SvJT 2011 s.659.

¹²⁸ Jfr. Träskman, Per Ole: *Narkotikastraffrätten*, s. 159. Efter andra resan hade båda de tilltalade förvarat 1 kg mefedron i den enas lägenhet varifrån man sålt vidare narkotikan till omgivningen.

Ifråga om åtalpunkten 4 hade L.B. och M.K. förvärvat 500 gram mefedron, som ”provleverans” från Tyskland, via Internet, för att sedan förvärva ytterligare 9,5 kg mefedron. Genom mailkonversationerna konstaterade TR att förvärvet av de 500 grammen mefedron hade genomförts då ingen av de tilltalade motbevisat detta samt att M.K. tagit kontakt med leverantören från Tyskland om eventuell återbetalning av pengarna vilket gjorde att åtalet var styrkt om att en fara har förelegat.

L.B. och M.K. förnekade alla åtalpunkterna, förutom att L.B. erkände innehav för eget bruk av en liten mängd mefedron under åtalpunkten 2.

Den sista åtalpunkten gällde den tredje tilltalade, N.R., som tillsammans med fyra andra okända personer planerade att förvärva mefedron från Tyskland. N.R. erkände vilket gjorde att åtalet för försöksbrotten och ringa narkotikabrott var styrkta.

5.2 Tingsrättens bedömning

TR konstaterade först att 2008 klassades preparatet mefedron som hälsofarligt för att året därefter narkotikaklassas då biverkningarna bl.a. var ångest, oro, psykos, yrsel, hög feber, multipel organsvikt etc.¹²⁹

Åklagaren i målet argumenterade för att mefedron låg på samma nivå som ecstasy i straffvärdesbedömningen då det skulle anses lika farligt som ecstasy, vilket konstaterats i tidigare praxis.

TR ansåg dock att så inte var fallet. Enligt HovR för Västra Sveriges dom i mål B 2053-10 konstaterades det att bedömningen av preparatets farlighet är mycket osäkert samt att det anses vara ett mindre farligt preparat än ecstasy vilket bör ge ett lägre straffvärde.¹³⁰ Mefedron skulle därför jämföras med amfetamin i farlighetsbedömningen vilket TR anslöt sig till.

Vidare fastslog TR att både L.B. och M.K. varit del av en omfattande narkotikahandel som har högt straffvärde vilket gör att de inte kan undgå långvariga fängelsestraff. Vad gäller första åtalpunkten ansåg TR att försöket till smugglingsbrottet var styrkt för L.B. då narkotikan fastnat i tullen med dennes adress namngiven.

TR dömde L.B. för narkotikabrott, grovt narkotikabrott, stämpling till grovt narkotikabrott, grov narkotikasmuggling, stämpling till grov narkotikasmuggling samt försök till smuggling.

¹²⁹ Jfr. <http://www.lakartidningen.se/07engine.php?articleId=12986>. Enligt Tullverkets hemsida fås liknande effekt som med ecstasy. Det förekommer i vitt eller ljusgult pulver som kan snortas, rökas, injiceras eller intas oralt. http://www.tullverket.se/download/18.e0158eb140f9d5442d1f46/1386923475587/Drogsituationsrapport_2013_version_mo.pdf.

¹³⁰ HovR för Västra Sverige utgick från att en missbruksdos av mefedron uppgår till 100 mg vilket lämnades av legitimerade apotekaren Peter Hultén och fil.kand Jonas Hartelius.

M.K. dömdes för allt som L.B. blev dömd för dock utom försök till smuggling.

N.R. dömdes för narkotikabrott, försök till narkotikabrott och försök till narkotikasmuggling.

Påföljderna för L.B. och M.K. blev *fängelsestraff i sex år* medan N.R. fick *villkorlig dom med samhällstjänst 160 timmar motsvarande sex månaders fängelse*.

5.3 Hovrättens bedömning

Både åklagaren i målet och de tilltalade överklagade domen till Svea HovR. Åklagaren yrkade först och främst att L.B. och M.K. ska dömas för strängare fängelsestraff men även för grov narkotikasmuggling och grovt narkotikabrott enligt andra åtalpunkten då de tilltalade haft en befattning med tre kg mefedron.¹³¹ Åklagaren yrkade även att påföljden för N.R. skulle bestämmas till fängelse. N.R. skulle även dömas för försök till grovt narkotikabrott och försök till grov narkotikasmuggling.

L.B. och M.K. yrkade att fängelsestraffet skulle kortas ner samt att åtalpunkterna 2-4 skulle ogillas. M.K. yrkade även, i andra hand, att gärningen skulle anses som medhjälp från M.K:s sida i åtalpunkterna 2-3. N.R. yrkade strafflindring.

I HovR:s utredning konstateras det att genom den skriftliga bevisningen, undersökningar av mobiltelefoner och datorer, var det styrkt att L.B. och M.K. tillsammans och i samråd befattat sig med mefedron som gjorts gällande i åtalpunkterna 2 och 3. De har även medverkat i lika hög grad då båda varit aktiva och ledande i införskaffandet och distributionen av narkotikan. Gärningarna i åtalpunkterna 2 och 3 skulle därför rubriceras som grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling som TR slagit fast.

Avseende förvärvet via Internet kunde man fastslå, genom undersökning av e-postkonversation, att både L.B. och M.K. tillsammans och i samförstånd kontaktat en säljare i Tyskland för att få skickat tio kilo mefedron, där 500 gram skickats som ”provleverans”.

Domstolen ansåg att beställningen av ”provleveransen”, bestående av 500 gram mefedron, har genomförts och betalats. Dessutom hade de tilltalade instruerat säljaren om hur leveransen skulle gå till vilket gjorde att det förelåg en fara för brottets fullbordan.

Vad gäller den resterande beställningen av 9,5 kg mefedron hade de tilltalade inte betalat eller fått det skickat men då de kontaktat säljaren och kommit överens om beställningen ansåg HovR att åtalet om stämpling till grovt narkotikabrott och stämpling till grov narkotikasmuggling var styrkt.

¹³¹ NJA 2011 s. 357, s.5. I andra hand yrkade åklagaren att M.K. skulle dömas för medhjälp i gärningarna.

När det gällde N.R. diskuterade HovR hur den brottsliga gärningen skulle rubriceras. HovR gjorde en annan bedömning än vad TR gjorde i straffvärdefrågan då man redovisade tidigare avgöranden från Svea HovR.¹³² HovR ansåg att mefedron skulle likställas med ecstasy då en missbruksdos av preparatet motsvarar 75 mg vilket gör, vid ett rent mängdresonemang, att det ska anses vara grovt narkotikabrott vid 15 gram mefedron. Straffvärdet skulle därför anses vara mycket högt med hänsyn till mefedrons farlighet och mängd.

Då N.R. erkänt försök till smuggling av 100 gram mefedron konstaterade HovR att 100 gram mefedron motsvarar 1 300 missbruksdoser vilket gjorde att brottet rubricerades till försök till grovt narkotikabrott och försök till narkotikasmuggling.

Som beskrivits ovan ansåg HovR att straffvärdet var att anse som mycket högt i fallet med hänsyn till mefedrons farlighet. För vardera gärningen som L.R. och M.K. gjort sig skyldiga till skulle straffvärdet, utifrån ett rent mängdresonemang, vara tio år. Påföljden för den samlade brottsligheten för var och en av L.B. och M.K. bestämdes till fängelse i fjorton år efter tillämpning av 26 kap. 2 § andra stycket 3 BrB.¹³³ Den brottslighet som N.R. gjorde sig skyldig till är så pass allvarligt samt har ett högt straffvärde att inget annat än fängelse kunde komma ifråga och därför bestämdes påföljden till fängelse i ett år.

HovR ändrade alltså TR:s dom beträffande att L.B. och M.K. även ansågs skyldiga till försök till grovt narkotikabrott och försök till grov narkotikasmuggling samt att fängelsestraffets längd skärptes med åtta år. Förutom detta ändrade HovR TR:s dom vad gäller N.R. som dömdes för försök till grovt narkotikabrott och försök till grov narkotikasmuggling där även fängelsestraffets längd skärptes från villkorlig dom med samhällstjänst till fängelse i ett år.

5.4 Högsta domstolens bedömning

De tilltalade överklagade domen till HD där yrkandet var att fängelsestraffen skulle sättas ned väsentligt vilket bestreds av Riksåklagaren.¹³⁴

Beträffande rubriceringen av narkotikabrott konstaterade HD att det vid grova narkotikabrott ska ”... beaktas, om det har utgjort ett led i en verksamhet som har bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, avsett särskilt stor mängd narkotika eller eljest varit av särskilt farlig eller hänsynslös art.”¹³⁵ Domstolarna ska grunda sin bedömning på en sammanvägning av omständigheterna i det särskilda fallet.

¹³² Svea HovR nämner i domskälen mål B 277-10, B 594-10, B 2289-10 och B 3570-10.

Jfr. Sjöstrand, Malin: *Straffvärde och farlighet i mål med nya narkotikor*, s. 425-426.

¹³³ NJA 2011 s. 357, s. 8.

¹³⁴ N.R. yrkade även att hans gärning skulle bedömas som försök till brott av normalgraden.

¹³⁵ 3 § st. 2 NSL.

Vidare går HD igenom förarbeten, speciellt prop. 1980/81:76, som anger att grova narkotikabrott endast ska förbehållas de allvarligaste gärningarna och att andra omständigheter än mängden narkotika skulle tilläggas större betydelse än tidigare bedömningar i narkotikapraxis.

Efter en genomgång av tidigare praxis, bl.a. NJA 1983 s. 754 I och II, NJA 1985 s. 726, NJA 2004 s. 354 samt NJA 2008 s. 653 konstaterade HD att rubriceringen av grova narkotikabrott i första hand är allvarliga gärningar som ingår i en organiserad verksamhet samt har en inriktning på att sprida missbruk och utnyttja missbrukarnas beroende. Om gärningen i det särskilda fallet är i direkt samband med gärningsmannens egna missbruk betecknas inte detta som ett grovt narkotikabrott utan gärningen får ett lägre straffvärde. Att gärningsmannen missbrukar narkotika kan dock inte åberopas som skäl för strafflindring.¹³⁶

Som redan beskrivits dömde HD L.B. och M.K. för de olika brottsliga gärningarna som de var åtalade för. All brottslighet som de tilltalade var skyldiga till ansåg domstolen att det sammantaget skulle anses ha en betydande straffvärde p.g.a. omständigheterna i fallet. Efter en samlad bedömning sänktes dock straffvärdet då den aktuella brottsligheten inte ansågs omfattas av den organiserade och internationella narkotikahandeln, som är avsedd för de övre delarna av straffskalan. Straffvärdet motsvarade därför fängelse i fyra år. Både L.B. och M.K. dömdes till fyra års fängelse då inga omständigheter gav anledning till att avvika från fängelsestraff.

Vad gäller N.R. ansåg domstolen att mängden, 100 gram mefedron, inte var tillräckligt stor samt att inga övriga omständigheter gav anledning till att brottsligheten skulle anses som grovt narkotikabrott. HD framhöll att försöksbrott generellt sett har lägre straffvärde än fullbordade brott.¹³⁷ Straffvärdet motsvarade fängelse i tre månader. Påföljden för N.R. blev villkorlig dom med samhällstjänst 100 timmar då man ansåg att särskild anledning saknades om N.R. skulle göra sig skyldig till fortsatt brottslighet och att han var lämplig för samhällstjänst.

5.4.1 Vad säger praxis om art och mängd?

Tidigare avgöranden har i stor utsträckning bestämts enligt tabeller utifrån arten och mängden narkotika som omfattas i varje särskilt fall. HD konstaterade utifrån detta att förutom bedömningen av olika narkotiska preparats farlighet brukade domstolarna även göra generella uttalanden om rubriceringen av brottet samt straffmätningen vid hantering av olika mängder narkotiska preparat.¹³⁸ Då HD analyserade tidigare praxis, däribland NJA 1992 s. 325 och NJA 2002 s. 365, fastslogs det att i merparten av praxis rubricerades gärningarna ofta till grova narkotikabrott

¹³⁶ Prop. 1980/81:76, s. 208.

¹³⁷ NJA 2011 s. 357, p. 38.

¹³⁸ NJA 2011 s. 357, p. 17.

utifrån endast arten och mängden narkotika, utan egentlig diskussion av andra faktorer.

HD fastslår att arten och mängden narkotika är faktorer som är självklara och viktiga vid straffvärdesbedömningen. I narkotikamål, som inte rubriceras som grova, innebär det att tabellerna som skapats med stöd av praxis och utifrån art och mängd ska anses vara ett värdefullt hjälpmedel för domstolen. För att detta ska fungera måste det vara möjligt att jämföra hur farliga de olika preparaten är i förhållande till varandra. Förutom jämförelsen av allmänna farligheten av olika preparat är det nödvändigt att ha en *jämförelseenhet* som kan jämföra farligheten av olika mängder av olika preparat där man utgår från ”en normal missbruksdos.” HD framhåller samtidigt att tabellerna som upprättats alltid är förenade med osäkerheter då bedömningen av en normal missbruksdos och jämförelse av preparatens farlighet saknar *övertygande vetenskapligt underlag* samt att risk finns för *missvisande resultat*.

Av den praxis som HD analyserade framgick det att heroin och kokain var att anse som farligare än övriga bedömda preparat. Kokain, LSD och ecstasy ansågs som farligare än amfetamin men där LSD och ecstasy inte var lika farliga som heroin eller kokain. Dessutom ansågs GHB och rohypnol vara att jämföras med ecstasy.

5.4.2 Mefedrons farlighet

Vad gäller bestämmandet av ett preparats farlighet ska domstolen utgå från vad som är allmänt känt om inte någon av parterna tar upp frågan.¹³⁹

Preparatet mefedron har både euforiskapande effekter samt hallucinogena verkningar. De euforiska effekterna gör att mefedron jämföras med amfetamin medan det i fråga om hallucinogena verkningarna i preparatet gör att det mer liknar ecstasy.¹⁴⁰

HD anser att det råder osäkerhet om riskerna med missbruk av mefedron, särskilt vid långsiktiga skadeverkningar vilket gör det svårt att generellt slå fast farligheten av mefedron. Genom en brittisk medicinsk artikel¹⁴¹ fastslår HD att försiktighet bör iakttas, i straffvärdebedömningen av enskilda fall, med att utifrån farlighetsbedömningar lägga generella schabloner avseende art och mängd.¹⁴² Därför ansåg HD att ”... mefedrons generella farlighet inte på något för straffvärdebedömningen i målet avgörande sätt skiljer sig från amfetamins generella farlighet.”¹⁴³

Efter fastställande av mefedrons generella farlighet konstaterade HD att den brottsligheten som L.B. och M.K. gjort sig skyldiga till var bl.a. att de

¹³⁹ Jfr. Sjöstrand, Malin: *Straffvärde och farlighet i mål med nya narkotikor*, s. 418-421.

¹⁴⁰ NJA 2011 s. 357, p. 3.

¹⁴¹ Nutt, David m.fl.; *Drug harms in the UK: a multicriteria decision analysis*, The Lancet, 2010.

¹⁴² Borgeke, Martin, Månsson Catharina & Sterzel, Georg: *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, s. 1008.

¹⁴³ NJA 2011 s. 357, p. 33.

inbegripit en handel med narkotika. Handlingarna ska bedömas som grova då syftet med narkotikahandeln varit att ägna en ekonomisk vinst men eftersom försäljningen av narkotika varit begränsad till endast vänner och bekanta samt att den brottsliga verksamheten skötts av de tilltalade själva sänktes fängelsestraffen.

5.5 Tillägg av Martin Borgeke

Justitierådet Martin Borgeke var referent i Mefedronfallet. Han ansåg att det krävdes en radikal förändring av narkotikapraxis, speciellt de grövsta narkotikabrotten. Vidare ansåg han att övriga omständigheter bör tillmätas dominerande betydelse vid både straffvärde- och påföljdsbedömningen.

Angående missbruksdoserna får domstolen en uppfattning om vilken farlighetsgrad olika preparat har i förhållande till varandra men dessa förlorar i värde som jämförelseenhet om dosen anges i intervaller vilket gör att tabellerna är förenade med missvisande jämförelser och väldigt sträng. Enligt Borgeke ska ett narkotikabrott anses som grovt, utifrån endast mängden och sorten narkotika, om det har avsett en hantering av:

- 300 missbruksdoser heroin (25 gram heroin),
- 500 missbruksdoser kokain (50 gram kokain),
- 2000 missbruksdoser amfetamin (250 gram amfetamin),
- 200 missbruksdoser ecstasy (200 tabletter ecstasy),
- 300 missbruksdoser GHB (3 liter GHB) och
- 200 missbruksdoser rohypnol (1000 tabletter rohypnol).¹⁴⁴

Borgeke anser även att det framstår som anmärkningsvärt att alla instanserna i målet gjort olika bedömningar av straffvärdet. Han framhåller även att tabellerna, som bl.a. han själv utformat, ska vara ett gott stöd vid domstolarnas straffvärdebedömning i narkotikamål då de ska användas med förståelse för vad de ger uttryck för men detta sker inte då många binder sig till tabellerna och använder dessa som den enda utgångspunkten för bedömningen. Att vissa domstolar bundit sig vid tabellerna har gjort att avgörandena blivit schablonartade och onyanserade vilket Mefedronfallet är ett tydligt exempel på, enligt Borgeke. Tabellerna ska återspegla en samlad bedömning av olika preparats farlighet och den normala missbruksdosen men detta har inte skett beträffande bl.a. ecstasy, GHB och rohypnol.

Mängden och sorten narkotika ska inte tappa betydelse i straffvärdebedömningen utan det ska ges inverkan på påföljdsfrågan om brottet avsett större eller mindre mängd av viss sorts narkotika.¹⁴⁵ Borgeke påpekar att det förekommer kontextlösa brottsliga gärningar, s.k. kurirfall¹⁴⁶, där det inte förekommer några andra omständigheter som har betydelse för straffvärdebedömningen än mängden och sorten narkotika.

¹⁴⁴ NJA 2011 s. 357, p.

¹⁴⁵ NJA 2011 s. 357, s. 19 f.

¹⁴⁶ Ett s.k. kurirfall är enligt Borgeke där någon smugglat in narkotika till landet och lämnar en berättelse som helt kan lämnas utan avseende samt att övriga omständigheter inte ger underlag för om kuriren är delaktig i organiserad brottslig verksamhet.

När det rör sig om endast ett brott, som inte utgör internationell eller yrkesmässig verksamhet, ska straffvärdet, normalt sett, aldrig motsvara mer än fängelse i fem år enligt proposition 1980/81:76. Tack vare en framskjuten plats för övriga omständigheter har gränserna för de olika rubriceringarna blivit mer tydligare, enligt Borgeke.

5.6 Avslutande diskussion

År 2009 narkotikaklassades mefedron vilket medförde påtagliga skillnader i praxis angående bedömningen av preparatet. Skillnaderna bland domstolarnas avgöranden återspeglas tydligt i det aktuella Mefedronfallet.

I TR hade L.B. och M.K. dömts till sex års fängelse då man jämställde mefedron med amfetamin i straffvärdehänseendet. Domen överklagades till HovR där både L.B. och M.K. dömdes till fjorton års fängelse. Bedömningen i HovR var totalt annorlunda än tingsrättens bedömning då man istället behandlade mefedron som ecstasy i straffvärdehänseende och man dömde utifrån tabeller med indikationer på mängden och sorten narkotika. HD bestämde påföljden till fängelse i fyra år. Avgörandet visar på ett tydligt sätt ett påbud om en mer differentierad praxis i narkotikabrottens straffvärdebedömning.¹⁴⁷

Vad som kan sägas om straffvärdebedömningen, rent allmänt, är att den är synnerligen strängare i narkotikamål än övriga brottstyper då maximistraff döms vanligare än övriga brottstyper. Förutom detta har bedömningen varit en funktion av mängden och sorten narkotika vilket i sin tur skapat tabeller avseende vad olika narkotiska preparat och mängder ska ge för straffvärde. Genom detta har tabellerna fått ett betydande inflytande i domstolarnas straffmätning vilket gjort att mängden och sorten narkotika haft störst inflytande i både ringa och grova narkotikabrott. Detta har lett till att rubriceringen av brotten och straffvärdebedömningen har flutit samman.

I Mefedronfallet ändrade HD hovrättens domslut då fängelsestraffens längd för L.B. och M.K. sattes ned från fjorton år till fyra år och för N.R. till villkorlig dom med samhällstjänst 100 timmar. De gärningar som N.R. begått bedömdes som försök till narkotikabrott och försök till narkotikasmuggling. I straffvärdehänseende bedömdes det att mefedron skulle jämföras med ecstasy som blev utgångspunkten när bedömningen skedde genom tabellerna ur ett mängdresonemang. Tabellerna överensstämmer inte med de generella farlighetsbedömningar som HD gjort i tidigare praxis av olika narkotiska preparat utan resultatet har blivit att ju större mängd narkotika det gäller i det särskilda fallet desto större risk finns för missvisande jämförelser. HD:s slutsats blev att inget spelrum fanns för verklig straffmätning vid den grövsta brottsligheten trots tabeller som omfattar större mängd narkotika.

¹⁴⁷ Asp, Petter: *Högsta domstolen revolutionerar narkotikabrotten*, SvJT 2011 s.660.

Vad gäller mefedrons farlighet följde HD samma linje som TR då man ansåg att preparatet skulle jämföras med amfetamin istället för ecstasy som HovR gjorde. Tidigare hade domstolarna bedömt olikartat vad gäller befattningen av mefedron då vissa jämförde med amfetamin och andra med ecstasy, som hade strängare straffvärde än amfetamin. Advokaten Krister Jansson åberopade i ansökan om prövningstillstånd till HD att straffvärdet mellan hovrätterna skiljer avsevärt då vissa, som jämfört mefedron med amfetamin, satt gränsen för grovt brott vid 250 gram medan andra satt gränsen vid 15 gram. Advokaten ansåg att någon av hovrätterna har dömt fel vilket är ett tydligt bevis på att en vägledning för rättstillämpning krävs av HD.¹⁴⁸ Som redogjorts ovan ansåg HD att mefedrons generella farlighet inte skiljde sig från amfetamins generella farlighet men ingen tydlig skillnad finns mellan amfetamin och ecstasy vilket är en anvisning om att gränsen för ecstasy bör justeras nedåt.¹⁴⁹

För domstolarna är det svårt att fastslå den relativa farligheten mellan olika preparat då det inte finns tydliga kriterier av vad som är en missbruksdos. Detta gör att resultaten varierar och att tabellernas förmedling blir i princip illusoriskt vilket inte är rättssäkert eller ger en rättvis rättegång för den tilltalade.

HD ansåg att narkotikahandeln som L.B. och M.K. gjort sig skyldiga till inte var avsedda för de övre delarna av straffskalan då handeln med narkotika i det aktuella fallet inte var lika omfattande som de organiserade och ofta internationella narkotikahandeln.

Resonemanget som HD har i fallet förefaller väldigt lustigt och ej tillfredställande eftersom gärningen varit en verksamhet av en farlig och hänsynslös art då man befattat sig med stora mängder narkotika. Gärningsmännens syfte var att sprida vidare narkotikan men eftersom att försäljningen skedde till vänner och bekanta samt att det inte ansågs vara ett led i en organiserad verksamhet sänktes straffen avsevärt. En stor fråga är även hur HD först konstaterat att gärningsmännen varit villiga att fortsätta och utvidga sin verksamhet men att verksamheten inte varit av den grova art som är avsedd till de övre delarna av straffskalan? Att sänka straffen för att en brottslig gärning saknar bl.a. internationell anknytning, trots att omständigheterna i fallet indikerar ett högt straffvärde, visar att HD har gjort ett misstag som måste lösas.

Domstolen konstaterade att övriga omständigheter skulle beaktas i straffvärdebedömningen vid sidan av mängden och sorten narkotika. I målet var de straffvärdepåverkande faktorerna, vad gäller L.B. och M.K.;

- Alla brottsliga gärningarna hade samband med gärningsmännens egna missbruk.
- Syftet med smuglingen av mefedron var narkotikahandel.
- Syfte med narkotikahandeln var att ge en inte obetydlig ekonomisk vinst.
- Gärningsmännen var villiga för en fortsatt och utvidgad narkotikahandel.

¹⁴⁸ Asp, Petter: *Högsta domstolen revolutionerar narkotikabrotten*, SvJT 2011 s.661.

¹⁴⁹ NJA 2011 s. 357, p. 25-33.

- Gärningsmännens brottsliga gärningar var inte av samma grova art för vilken de övre delarna av straffskalan är avsedd till.
- Brottsligheten ansågs inte vara mer omfattande än att den endast skötts av de tilltalade vilket inte ansågs vara ett led i en vidare verksamhet.
- Brottsligheten hade inte sträckt sig över någon längre tid.
- Försäljningen av narkotikan var riktad och hade endast skett till vänner och bekanta.
- De brottsliga gärningarna rörde sig om försöksbrott vilket har lägre straffvärde.¹⁵⁰

HD framhöll i målet att omständigheter, vid sidan av art och mängd, ska tillmätas större betydelse vid straffvärdebedömningen än vad som skett tidigare. HD konstaterade även att utformningen av de olika tabellerna inte är förenliga med de generella farlighetsbedömningar som man gjort i praxis vad gäller olika preparat. Martin Borgeke ansåg att tabellerna inte återspeglar preparatens farlighet och den normala missbruksdosen på ett tillförlitligt sätt. Ett tydligt exempel är bedömningen av ecstasy.

I och med förändringen av narkotikapraxis så har mängden narkotika som krävs för grovt brott flyttats upp men det kvarstår fortfarande problem vad gäller rättssäkerhet och proportionalitetsprincipen vilket kommer besvaras i analysdelen.¹⁵¹

¹⁵⁰ Borgeke, Martin, Månsson Catharina & Sterzel, Georg: *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, s. 929.

¹⁵¹ http://www.svd.se/nyheter/inrikes/langre-straft-for-knarkbrott-utreds_8222322.svd

6 Vad har hänt efter förändringen?

Trots förändringen av narkotikapraxis anser RÅ att det borde anges i rättspraxis när ett narkotikabrott ska bedömas som grovt utifrån endast mängden och sorten narkotika, när övriga omständigheter saknas, för att underlätta bedömningen.¹⁵² Samma rättsutredning från RÅ anger att tabellerna från praxisdiskussioner endast bör vara vägledande för att spegla HD:s praxis samt att tidigare tabeller som baserades på mängd och sort inte ska tillämpas i dagens rättsläge förutom vid gränsdragningsproblem mellan ringa brott och brott av normalgraden. Nu ska domstolarna beakta omständigheter utöver mängden och sorten narkotika. Dessa omständigheter kan både tala för skärpande riktning men även för en mildrande riktning i bedömningen av straffvärdet.

Straffvärdebedömningen i narkotikamål har ofta kännetecknats av bundenhet till ”... *tabeller som utifrån praxis anger det ungefärliga straffvärdet för befattning med olika mängder av olika typer av narkotiska preparat.*”¹⁵³ Tabellerna är fortfarande av betydelse då HD konstaterade i Mefedronfallet att de ska utgöra ett värdefullt hjälpmedel, speciellt i narkotikabrott som inte är grova, men att de ska användas med försiktighet i allvarigare brottslighet vilket även rådmännen Dan Sjästad och Henrik Elfving konstaterat. Enligt professor Petter Asp ligger det bedömningar och ståndpunkter grundade på värderingar bakom tabellerna vilket skapar en skenbar exakthet.¹⁵⁴ Som beskrivits i avsnitt 5.6 framhöll HD att övriga omständigheter ska tillmätas större betydelse vid sidan av mängden och sorten narkotika samt att straffvärdet ska bestämmas till lägre nivåer än vad underinstanserna bestämt. Detta har HD upprepat i domar efter Mefedronfallet.¹⁵⁵

HD:s riktlinjer efter Mefedronfallet:

- Stor vikt ska läggas på en helhetsbedömning där även övriga omständigheter ska väga lika tungt som art och mängd narkotika.
- Tabellerna och inbördes ordning av preparatens farlighet ska användas med stor försiktighet.

¹⁵² Åklagarmyndigheten – Riksåklagarens kansli: *Straffmätning i narkotikamål – rättsläget i september 2012*, s. 2-3.

¹⁵³ Asp, Petter: *Högsta domstolen revolutionerar narkotikabrotten*, SvJT 2011 s.662.

¹⁵⁴ Asp, Petter: *Högsta domstolen revolutionerar narkotikabrotten*, SvJT 2011 s.663.

¹⁵⁵ SOU 2012: 34, s. 247-248. Se bl.a. NJA 2012 s.70, NJA 2012 s. 115 och NJA 2012 s. 144. Jfr Nilsson Hjorth, Bob: *Förändringar i narkotikapraxis*, SvJT 2012 s. 847.

6.1 I kölvattnet efter Mefedronfallet

Efter NJA 2011 s. 357 har HD meddelat flertalet prövningstillstånd i narkotikamål.

I det följande ska det redovisas domar från HD, men även underinstanserna, efter Mefedronfallet för att beskriva hur domstolarna bedömer straffvärdet i narkotikamål.

NJA 2011 s. 675 I: ”MDPV-domen I”. I februari 2010 narkotikaklassades den syntetiska drogen, MDPV. En person, P, hade åtalats för bl.a. att han i överlåtelssyfte olovligen förvärvat och innehaft MDPV. Narkotikan hade insmugglats från Kina till Sverige via internet. Åklagaren gjorde gällande att smugglingen av MDPV var ett led i en organiserad verksamhet. Den tilltalade var narkotikamissbrukare som vid flertalet tillfällen hade förvärvat och smugglat in MDPV till Sverige. Leveransen bestod av mellan 30-50 gram MDPV vid varje tillfälle. Finansieringen av leveranserna hade skett genom fem till åtta vänner där inget vinstsyfte fanns för den tilltalade. Den sammanlagda mängden vid alla tillfällen var mer än 350 gram MDPV.

Rubriceringen av gärningarna blev grov narkotikasmuggling och grovt narkotikabrott p.g.a. den särskilt stora mängden narkotika. TR ansåg att MDPV ska anses likna ecstasy i farlighetshänseende där en missbruksdos, enligt praxis, skulle ligga mellan 50-100 mg. Det samlade straffvärdet uppgick till åtta års fängelse, med hänsyn till överlåtelseerna, och påföljden bestämdes till detta.

Domen överklagades till HovR som även de jämställde MDPV med ecstasy i farlighetshänseende. Straffvärdet för varje åtalpunkt ansågs ligga på runt tre år enligt mängdresonemanget. Genom asperationsprincipen ska successiv minskande andel av övriga brotts straffvärde läggas till för det allvarligaste brottets straffvärde. Insugglandet och innehavet av MDPV hade skett systematiskt och delvis i överlåtelssyfte vilket var försvårande omständighet och därför dömdes P till sammanlagt sju års fängelse. P överklagade domen till HD då hon bl.a. ansåg att fängelsestraffets längd skulle sättas ned. Riksåklagaren medgav nedsättning av fängelsestraffets längd.

HD fastslog att MDPV skulle likställas med mefedron i farlighetshänseende enligt Mefedronfallet då liknande egenskaper fanns hos preparaten. MDPV ansågs inte heller skilja sig från amfetamin vad gäller den generella farligheten i straffvärdebedömningen.

Enligt förarbeten påpekade HD att gärningar som ska rubriceras som grovt narkotikabrott är främst allvarliga gärningar som är ett led i organiserad verksamhet, har ett vinstsyfte genom att sprida missbruk och utnyttja missbrukares beroende.¹⁵⁶ Gärningar som är missbruksrelaterade ska bedömas som narkotikabrott av normalgraden.

Vidare konstaterade HD, med hänvisning till Mefedronfallet, att även övriga omständigheter ska tillmätas betydelse vid sidan av art och mängd narkotika, inte bara vid grova narkotikabrott utan också narkotikabrott av normalgraden. De straffvärdepåverkande faktorerna i fallet som skulle

¹⁵⁶ Prop. 1980/81:76 s. 208.

tillmätas betydelse var att det ursprungligen rört sig om samköp, utpräglat missbruksrelaterad brottslighet samt att det inte funnits något vinstsyfte. HD ansåg att P gjort sig skyldig till flera brott som var och ett har ett straffvärde motsvarande fängelse i sex månader men den samlade brottslighetens straffvärde motsvarade fängelse i ett år. Domstolen ändrade HovR:s domslut och dömde P för brott av normalgraden till fängelse i ett år.

NJA 2011 s. 675 II: ”MDPV-domen II”. I målet hade A gjort sig skyldig till flera olika åtalpunkter som innehöll bl.a. grov narkotikasmuggling och grovt narkotikabrott. A hade själv eller i samförstånd med andra via internet och e-post beställt MDPV och metylon av en leverantör i Kina. Flertalet leveranser från leverantören i Kina adresserades till A:s bostad där vissa levererades och andra fastnade i tullen. Förutom beställningen av MDPV hade A även innehaft, överlåtitt och missbrukat 400 gram MDPV och metylon.

TR påpekade att gränsen för grov narkotikasmuggling av MDPV:s och metylons farlighet och dos går vid 200 doser, dvs. 20 gram.¹⁵⁷ MDPV likställdes med ecstasy i farlighetshänseende då renhetsgraden hos narkotikan varit närmare 100 % när den smugglats in i Sverige.

TR dömde A för åtta års fängelse med hänsyn till mängden MDPV och metylon samt att flera smugglingsbrott avsett eget bruk.

Frågan som HovR diskuterade var hur farligheten hos MDPV och metylon skulle straffmätas då ingen fastslagen praxis fanns samt att preparaten nyligen blivit narkotikaklassade. HovR beslutade att en normal missbruksdos av MDPV ansågs ligga på 100 mg och att preparatet skulle likställas med ecstasy i farlighetshänseende. A dömdes för narkotikasmuggling i flera fall samt för överlåtelse av narkotika i två fall. För den samlade brottsligheten fann HovR att påföljden för A skulle anses vara åtta års fängelse.

Domen överklagades till HD som var av en helt annan uppfattning än underinstanserna. Det fastslogs att beställningarna som A gjort till stor del varit avsedd för eget bruk men då det handlat om en stor mängd narkotika, ca 250 gram MDPV, samt att A överlåtitt narkotika vid ett fåtal tillfällen så ansåg domstolen att en avsikt fanns för att sälja narkotikan. HD påpekade dock att A inte haft något vinstsyfte med de överlåtelser av narkotika som skett utan gärningarna har varit en *utpräglad missbruksrelaterad brottslighet*, dvs. att brottsligheten inte varit organiserad. Mängden narkotika samt karaktären av smugglingsbrotten har inte varit sådana att de kunde bedömas som grova utan brotten rubricerades till narkotikasmuggling av normalgraden.

För leveransen av ca 250 gram MDPV ansåg HD att straffvärdet bör motsvara fängelse i ett år och tre månader men eftersom brottet var missbruksrelaterat och hade starka tidsmässiga samband så ansåg domstolen, efter en samlad bedömning, att brottslighetens straffvärde motsvarade fängelse i ett år och sex månader vilket även fängelsestraffets längd bestämdes i enlighet med.¹⁵⁸

¹⁵⁷ NJA 2011 s. 675 II, s. 14.

¹⁵⁸ Perklev, Anders: *Straffmätning i narkotikamål – fyra domar från Högsta domstolen*, SvJT 2012 s. 133.

NJA 2011 s. 799: "Internetförsäljningsdomen". Sju personer hade i tre månader medverkat i en internetbaserad försäljning av ca 1,5 kg mefedron och ca 1,3 kg MDPV. Både TR och HovR hade dömt de tilltalade till fängelsestraff av varierande längd. Frågan i HD avsåg i huvudsak fängelsestraffens längd. Alla de tilltalade hade olika delaktighet i hanteringen av narkotikan där huvudgärningsmannen var A.M.

A.M. hade under längre tid importerat bl.a. mefedron och MDPV till landet från Kina och därefter sålt dessa genom egna hemsidor på Internet. För att minska riskerna att åka fast gav han flera människor i uppdrag att sköta den praktiska hanteringen av narkotikan där ersättningen varierade. De olika uppdragen var bl.a. att ta emot beställningar, svara på e-post, kontrollera betalning, hämta ut och förvara narkotikan och öppna bankkonton. Brottet rubricerades som grovt narkotikabrott enligt HD då A.M:s avsikt var att tjäna pengar på verksamhet då han själv även tagit största vinsten efter den ekonomiska fördelningen. Verksamheten var ägnad att spridas och narkotikan var tillgänglig för en stor krets okända köpare, framförallt ungdomar då försäljningen skett över Internet. HD ansåg dock att "[m]ed hänsyn till den trots allt begränsade krets av personer som hade varit aktiva och till den begränsade tid som åtalet avsåg[...] inte rörde sig om en organiserad narkotikahandel av det grövsta slaget."¹⁵⁹ Efter en samlad bedömning av alla omständigheter dömde HD A.M. till fängelse i sju år.

H.S. skötte en hemsida som sedan togs över av J då samarbetet mellan H.S. och A.M. avbrutits. Via hemsidan hade H.S. skickat narkotikan till olika kunder efter att ha hämtat, förvarat och paketerat narkotikan. H.S. hade under perioden missbrukat narkotika men detta påverkade inte straffvärdet då hans delaktighet varit av betydande slag, skett i vinstsyfte och att han haft full insikt om verksamheten som bedrevs av A.M. Dessutom hade gärningarna nära samband med varandra vilket gjorde att handlingarna rubricerades som grovt narkotikabrott. Straffvärdet motsvarade fängelse i fyra år vilket även HD dömde i enlighet med.

J hade även hon en central roll i försäljningen som H.S. förutom att befattningen av narkotikan varit i mindre mängd än den H.S. haft hand om. J:s roll i den organiserade verksamheten var av betydande slag och gärningarna hade nära samband med varandra vilket gjorde att HD dömde J för grovt narkotikabrott och påföljden blev även här fängelse i fyra år.

P hade haft en underordnad roll då hon förvarat ca 1 kg mefedron och ca 800 gram MDPV mot en liten ekonomisk ersättning. Förvaringen hade ett klart vinstsyfte och därför rubricerades gärningen till grovt narkotikabrott. HD bedömde att det sammanlagda straffvärdet motsvarade fängelse i tre år då förvarandet varit avsett för större spridning av narkotikan.

¹⁵⁹ Borgeke, Martin, Månsson Catharina & Sterzel, Georg: *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, s. 932.

D och L hade tillsammans förvarat ca 450 gram mefedron där D inte hade något vinstsyfte då han inte visste att förvaringen var en del av A:s verksamhet utan endast för internetförsäljning. L:s uppdrag förutom förvaringen av narkotikan var att göra sig av med narkotikan om det skulle behövas utan någon ersättning, dock så kände inte heller han om A:s verksamhet eller internetförsäljningen. D dömdes för grovt narkotikabrott till fängelse i två år medan L dömdes för narkotikabrott av normalgraden som gav fängelse i ett år.

H.K. hade förmedlat kontakt mellan A och D angående förvaring av ca 450 gram mefedron. H.K. kände till A:s verksamhet och dess affärsidé vilket gjorde att han ansågs skyldig till medhjälp till grovt narkotikabrott. Då H.K. haft en underordnad roll så sattes straffvärdet ner under det lägsta för grovt narkotikabrott vilket gjorde att påföljden blev fängelse i ett år.

HD angav att vissa omständigheter skulle tillmätas betydelse vid straffvärdebedömningen i det aktuella fallet. Dessa omständigheter var;

- Hur omfattande och välorganiserad verksamheten hade varit,
- Hur narkotikan hade marknadsförts och distribuerats,
- Hur länge verksamheten hade fortgått,
- Om någon form av hänsynslöshet förelegat,
- Den tilltalades delaktighet i hanteringen av narkotikan samt hur omfattande och varaktig delaktigheten varit,
- Den tilltalades roll i organisationen,
- Den tilltalades insikt rörande narkotikahandelns organisation, storlek och inriktning,
- Den tilltalades syfte med hanteringen, och
- Hur det ekonomiska utbytet fördelats.¹⁶⁰

NJA 2012 s. 70: "Källarförrådsdomen". Den tilltalade, K, hade bl.a. innehaft ca 130 gram amfetamin och ca 490 gram amfetamin där det sistnämnda förvarades för annans räkning i ett kylskåp i hans källarförråd. Frågan i HD var om förvaringen av de ca 490 amfetamin skulle rubriceras som grovt narkotikabrott. K uppgav att han missbrukat amfetamin i ett antal år. Han hade köpt narkotikan av samma leverantör som dessutom lånade K:s källarförråd för att förvara narkotika utan någon ersättning. Under häktningstiden hade K fått diagnosen ADHD. HD fastslog att den tilltalades inblandning varit tillfällig, kortvarig och okvalificerad vilket gjorde att narkotikan i K:s källarförråd bedömdes tillhöra leverantören.¹⁶¹

HD poängterade att man enligt praxis ska rubricera grovt narkotikabrott, de allvarligaste gärningarna där även gärningsmannens hänsynslöshet ska tillmätas stor betydelse. Även övriga omständigheter, vid sidan av art och mängd narkotika, ska tillmätas större betydelse vid både grovt narkotikabrott och narkotikabrott av normalgraden. Har narkotikabrottet ett direkt samband med eget narkotikamissbruk så har det allmänt sett lägre straffvärde. Då K inte fått någon ersättning, inte haft någon fysisk befattning

¹⁶⁰ Borgeke, Martin, Månsson Catharina & Sterzel, Georg: *Studier rörande påföljdsspraxis med mera*, s. 932.

¹⁶¹ NJA 2012 s.70, s.8-10.

med narkotikan, kortvarig eller tillfällig inblandning, passiv och okvalificerad delaktighet samt inget inslag av särskild hänsynslöshet ansåg HD att brottsligheten skulle rubriceras till narkotikabrott av normalgraden. Straffvärdet ansågs motsvara fängelse ett år och sex månader. Påföljden blev fängelse i ett år och nio månader efter sammanställning av den samlade brottslighetens straffvärde.

NJA 2012 s. 115: ”Målvaktsdomen”. R hade förvärvat ca 350 gram MDMA/ecstasy i överlåtelsesyfte där ca 300 gram förvarats och ca 50 gram överlåtits. R agerade som säljare och ”målvakt” i sin kamrats verksamhet. Uppgifterna var att förvara, paketera och posta narkotikan samt ta emot betalning för gjorda beställningar. Vinsten från försäljningen delade R och kamraten på.

HD konstaterade att MDMA/ecstasy och amfetamin skiljer sig i farlighetshänseende men att skillnaden är mer begränsad än vad som tidigare framkommit.¹⁶² Enlig HD hade R full insikt om att brottet begåtts inom en organiserad narkotikahandel där hans roll varit avgörande. Narkotikahandeln hade skett via internet där risken för omfattande spridning av narkotika är stor även om den organiserade narkotikahandeln inte varit av allvarligaste slaget. HD ansåg att brottet skulle bedömas som grovt narkotikabrott med tanke på omständigheterna och bestämde påföljden till fängelse i tre år.

NJA 2012 s. 144: ”Nittiosjukilosdomen”. Den tilltalade P hade under två dagar transporterat och förvarat ca 97 kg cannabisharts. P hade bra sociala förhållanden men under många år hade han missbrukat cannabis. P blev tillfrågad av en person som försett honom med hasch om att hämta ett parti hasch mot ersättning i form av två hekto hasch.¹⁶³ P accepterade erbjudandet i tron på att transporten skulle avse en liten mängd narkotika men i själva verket rörde sig om ca 97 kg cannabisharts. Trots detta fullföljde P uppdraget.

HD påpekade i domen att mängden narkotika inte ensamt kan ligga till grund för straff som närmar sig maximistraffet vilket tidigare hade skett i praxis utan mängdrekvisitet ska kunna anses vara en grund till att brottet ska bedömas som grovt. Vad gäller cannabis generella farlighet ansåg HD att preparatet inte är lika farligt som amfetamin.

Att mängden hasch var synnerligen stor, att det var en begränsad ersättning, underordnad roll hos P samt inget stort mått av hänsynslöshet ansåg HD borde föranleda ett något lägre straffvärde än om bedömningen skett utifrån endart mängden och sorten narkotika. Påföljden blev för P fängelse i fyra år.

NJA 2012 s. 510: ”Bagageutrymmesdomen”. C hade innehaft och förvarat ca 5 000 tabletter ecstasy i bagageutrymmet på sin bil under en dag mot en ersättning av 50 tabletter ecstasy. J angav i domstolen att han trodde att det rörde sig om 1 000 tabletter men HD ansåg att det fanns en *avsevärd risk* för J att inse att påsen innehöll 5 000 tabletter.

¹⁶² Åklagarmyndighetens RättsPM 2013:02: *Narkotika- Preparatbeskrivning*, s. 81.

¹⁶³ Borgeke, Martin, Månsson Catharina & Sterzel, Georg: *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, s. 935.

Precis som övrig praxis konstaterar HD att andra faktorer, vid sidan av sort och mängd, ska beaktas i straffvärdebedömningen men att även de utarbetade riktlinjerna och utgångspunkterna om gärningen ska bedömas som grovt brott ska tjäna som underlag för en preliminär bedömning.¹⁶⁴ Med hänvisning av *Målvaktsdomen* ansåg HD att ecstasy skulle jämföras med amfetamin i farlighetshänseende och att en hantering av ca 5 0000 tabletter ecstasy skulle rubriceras som grovt narkotikabrott utifrån mängd och sort. Den slutliga bedömningen blev en helt annan då HD rubricerade gärningen som narkotikabrott av normalgraden eftersom förvaringen hade skett under mycket kort tid, det fanns inget vinstsyfte av brottet samt att C:s delaktighet varit självständigt men samtidigt passivt och okvalificerat.¹⁶⁵ Straffvärdet motsvarade fängelse ett år och sex månader vilket även påföljden bestämdes till.

NJA 2012 s. 528: ”Kokainhandelsdomen”. D hade i överlåtelsesyfte förvärvat ca 88 gram kokain. När D greps av polis hade han ca 18 gram kokain förpackat i ”redlinepåsar” i sin jacka som var avsedd för försäljning till vem som helst över arton år. HD hänvisade till tidigare praxis om att kokain är farligare än amfetamin och ecstasy. Hade D:s brottslighet bedömts utifrån endast mängden och sorten narkotika så hade det inte utgjort ett grovt brott men då den tilltalade hade full kännedom om den hanterade narkotikan, ett vinstsyfte samt ett stort mått av hänsynslöshet då försäljningen skulle ske till vem som helst så ansåg HD att rubriceringen av brottet skulle ändras till grovt narkotikabrott. Att D hade fyllt 21 år när brottet begicks skulle inte vara ett skäl för att sätta ned straffet utan påföljden bestämdes till fängelse i två år och tre månader.

NJA 2012 s. 650: ”Mefedrondomen II”. I målet hade R smugglat ca 100 gram mefedron till Sverige, sålt omkring 300 gram mefedron till L och bjudit ut mefedron till försäljning via e-post. L hade även han smugglat mefedron till Sverige och bjudit ut mefedron till försäljning via e-post, köpt mefedron av R, sålt mefedron till bl.a. J, F och P samt förmedlat kontakt med en köpare till R.

HD fäste stor vikt vid att R hade ett vinstsyfte med sina handlingar där en insikt fanns om att narkotikan skulle säljas vidare och leda till en omfattande spridning av narkotika. Att narkotikan förts in i landet och att det skett under en inte obetydlig tidsperiod ansåg HD vara en försvårande omständighet. Överlåtelsen hade dessutom skett till okända personer. J, F och P hade vid flertalet tillfällen innehav av omkring 15, 43 och 32 gram mefedron.

HD fastslog att:

”... Innehav av fem gram eller mer ska bedömas som narkotikabrott av normalgraden. Vid straffvärdebedömningen är utgångspunkten att innehav av upp till åtta gram motsvarar minimistraffet fängelse fjorton dagar (se HD:s dom den 20 september 2012 i mål B 1607-11

¹⁶⁴ NJA 2012 s. 510, p. 21-22.

¹⁶⁵ NJA 2012 s. 510, p. 23.

*p. 6), innehav av tio gram motsvarar fängelse en månad och innehav av 15 gram motsvarar fängelse två månader...*¹⁶⁶

Brottslighetens samlade straffvärde blev för J fängelse i två månader och för F och P blev det fängelse i tre månader.

R:s samlade straffvärde för de olika gärningarna motsvarade fängelse i två år och sex månader medan för L:s del motsvarade fängelse i tre år.

Påföljden för R blev fängelse i ett år och åtta månader då HD beaktade R:s ålder när brotten begicks enligt 29 kap. 7 § st. 1 BrB. Vad gällde L fanns inga skäl att avvika från straffet som var bestämt efter straffvärdet vilket gjorde att L dömdes till fängelse i tre år.

För J, F och P:s del bestämdes påföljden till villkorlig dom med samhällstjänst då brottsligheten bestod väsentligen av innehav för eget bruk samt att enligt förarbeten ska villkorlig dom eller skyddstillsyn i förening med samhällstjänst gälla om straffvärdet inte är högre än att det motsvarar fängelse i tre månader.¹⁶⁷

NJA 2013 s. 321: C hade under 2010 gjort sig skyldig till narkotikasmuggling av mefedron vid två olika tillfällen. Vid det första tillfället hade C genom brev, från Ungern till Sverige, skickat ett paket innehållande omkring 3,40 gram mefedron till sin far som var intagen på kriminalvårdsanstalt. Vid det andra tillfället hade C burit med sig omkring 2,50 gram mefedron dolt på kroppen vilket beslagtogs av tullen på Skavsta flygplats.

HD framhäver tidigare praxis utgångspunkter då ”... betydelsen av omständigheter vid sidan av sort och mängd narkotika inte är lika stor vid mindre allvarlig brottslighet som den är vid brott med högre straffvärde.”¹⁶⁸

Detta gjorde att HD bedömde straffvärdet utifrån tabeller som bygger på sort och mängd narkotika dock med försiktighet när uppskattningen av preparats normala renhetsgrad skulle ske. HD kom fram till att normalt ska påföljden bestämmas till fängelse en månad utifrån mängden och sorten narkotika i målet men eftersom C varit anhållen och häktad under mer än fem månader så bestämdes påföljden till bötesstraff efter tillämpning av 29 kap 5 § st. 1 p. 8 BrB.

RH 2012:83. M hade 2011 underlåtit att anmäla 10 gram heroin till tullen i Helsingborg. M erkände gärningen då han stoppat upp narkotikan i kroppen och tagit färjan från Helsingör till Helsingborg. Införseln av narkotikan var endast avsedd för eget bruk.

TR bedömde gärningen som narkotikasmuggling av normalgraden då man ansåg att preparatet heroin är den farligaste narkotikasorten samt att mängden och motivet för brottet utgjorde ett straffvärde och påföljd av fängelse i sex månader. M överklagade domen då han yrkade annan påföljd. HovR anslöt sig till TR:s bedömning av straffvärdet och konstaterade att det aktiva missbruket som M haft gör att återfall i brott är mycket starkt samt att det saknades förutsättningar för skyddstillsyn vilket gjorde att TR:s dom fastställdes.

¹⁶⁶ NJA 2012 s. 650, p.18.

¹⁶⁷ Prop. 1989/90:7, s. 20.

¹⁶⁸ NJA 2013 s. 321, p.4.

Mål nr B 2611-13 Kalmar TR. E hade under sommaren 2013 olovligen förvärvat ca 53 gram kokain, ca 91 gram MDMA och ca 660 gram cannabis, i överlåtelssyfte. E hade av den totala mängden narkotika förvarat ca 57 gram MDMA och ca 414 gram cannabis i ett källarförråd då narkotikan huvudsakligen varit avsedd för annans bruk. E greps senare på en festival där han portionsförpackat narkotikan och överlätit en obetydlig mängd under vistelsen. Vid gripandet hade E ett innehav av ca 53 gram kokain, ca 34 gram MDMA och ca 244 gram cannabis. E hade även själv olovligen missbrukat cannabis.

E erkände gärningarna men gjorde gällande att innehavet och försäljningen skulle rubriceras som narkotikabrott av normalgraden.

Genom E:s erkännande ansåg TR att det var ställt utom rimligt tvivel att E innehaft, överlätit och brukat angiven mängd narkotika. Vad gäller rubriceringen av brottet konstaterade TR att det rört sig om en stor mängd narkotika där bl.a. kokain är av särskilt farlig art, att E haft ett vinstsyfte då ersättningen varit fri tillgång till narkotika samt att försäljningen av narkotikan på festivalen varit avsedd att få en omfattande spridning bland ungdomar. Påföljden för E bestämdes till fängelse två år vilket är straffminimum för grovt narkotikabrott.

6.2 Generella slutsatser

HD har genom Mefedronfallet och senare avgöranden fastslagit att för ett grovt narkotikabrott ska det vara allvarliga gärningar som ingår i en organiserad narkotikahandel med inriktning på att sprida missbruk och utnyttja missbrukarnas beroende samt att ha ett vinningssyfte.¹⁶⁹ Genom praxis har HD även tagit fram faktorer som talar mot att gärningar ska rubriceras som grova. Dessa omständigheter är:

- Direkt samband mellan brottsliga gärningen och egna missbruket.
- Flera personer köper narkotika tillsammans, dvs. samköp.
- Vinstsyfte saknas med brottsliga gärningen.
- Narkotikaöverlåtelse har endast varit i begränsad utsträckning.
- Inte organiserad verksamhet.
- Starka tidsmässiga samband under kort tid.

Tidigare har domstolarna utgått från schabloner/tabeller vid fastställande av narkotikabrottens straffvärde men p.g.a. osäkerheten hos domstolarna söker man nu istället vägledning i praxis och mätbara fakta om narkotikans art och mängd. Tabellerna som är baserade på art och mängd narkotika ska, särskilt vid de grova narkotikabrotten endast ge begränsad vägledning vid straffvärdebedömningen. En samlad bedömning av övriga omständigheter, mängden och sorten narkotika kan såväl ge högre som lägre straffvärde.

Mängden och sorten hanterad narkotika ska visa den skada eller fara för skada som gärningen medför. Genom förändringen av narkotikapraxis så har fokus ändrats från gärningens farlighet till att omfatta graden av

¹⁶⁹ NJA 2011 s. 357, p.15.

gärningsmannens skuld för att likna straffvärdebedömningen vid övriga brottstyper.¹⁷⁰

Mängden narkotika utgör en indikation på att ett brott möjligtvis ingår som ett led i en organiserad verksamhet. Saknas vinstsyfte och inga andra omständigheter talar för en organiserad brottslighet, kan ett narkotikabrott avseende en betydande mängd narkotika hänföras till normalgraden.¹⁷¹ I bl.a. *Nittiosjukilosdomen* och *Mefedrondomen II* angav HD att tabeller ska användas, med omdöme, som en form av hjälpmedel eftersom mängden narkotika har en relativ betydelse som är av stor vikt vid mindre allvarlig brottslighet. Tabellerna anses alltså vara delvis överspelade, speciellt vid grova narkotikabrott, när domstolen ska bedöma straffvärdet. Ett tydligt exempel på detta är att HD fastslagit att ingen skillnad finns mellan amfetamin och ecstasy trots tabellernas utvisande om stor skillnad mellan preparaten. Praxisomläggningen har gjort att det krävs en större mängd, mer hänsynslöshet och mer organiserad, helst internationell, brottslighet för att styrka grovt narkotikabrott.¹⁷²

Sedan Mefedronfallet har HD haft flera avgöranden i narkotikamål. Den allmänna slutsatsen av alla avgöranden är att HD vill att straffvärdebedömningen i narkotikamål ska vara mer differentierad och nyanserad än vad det har varit tidigare. Oavsett rubricering av brottet ska fortfarande arten och mängden narkotika spela roll men större hänsyn ska tas till eventuella relevanta omständigheter i det enskilda fallet.

RÅ, Anders Perklev, har sammanställt vilka övriga omständigheter domstolarna måste beakta både vid skärpande eller mildrande riktning vid straffvärdebedömningen. Dessa övriga omständigheter, som beaktas vid sidan av mängd och sort, hänför gärningsmannens grad av hänsynslöshet genom brottsligheten. Det ska noteras att straffvärdebedömningen blir mer komplicerad för domstolarna eftersom flera olika omständigheter måste vägas emot varandra. Sammanställningen är gjord utifrån praxis efter Mefedronfallet.

Övriga omständigheter som skärper straffvärdet är:

- Om gärningen varit en omfattande, långvarig och organiserad narkotikahandel.
- Gärningsmannen har insett organisationens storlek och syfte samt haft en framträdande roll.
- Gärningsmannen har tagit största vinsten från narkotikaförsäljningen.
- Tillgängligheten och distribution av narkotikan via t.ex. Internet som riktat sig till större krets av okända personer eller ungdomar.
- Gärningsmannen har haft en vinst av brottsliga gärningen oavsett om brottsligheten varit organiserad eller inte.
- Om narkotikan inte varit avsedd för eget missbruk.
- Smuggling av narkotika till Sverige.¹⁷³

¹⁷⁰ Perklev, Anders: *Straffmätning i narkotikamål – fyra domar från Högsta domstolen*, SvJT 2012 s. 135-136.

¹⁷¹ Perklev, Anders: *Straffmätning i narkotikamål – fyra domar från Högsta domstolen*, s. 138.

¹⁷² Kommittédirektiv 2013:62.

¹⁷³ Perklev, Anders: *Straffmätning i narkotikamål – fyra domar från Högsta domstolen*, SvJT 2012 s. 136.

Övriga omständigheter som ger ett lägre straffvärde:

- Befattningen av narkotikan har till stor del skett för att tillgodose eget missbruk.¹⁷⁴
- Inget vinstintresse av befattningen.
- Gärningsmannen har endast haft en mindre betydande roll i en eventuell organiserad verksamhet.
- Tillfällig verksamhet.
- Transport av narkotika inom riket.¹⁷⁵

Som redogjorts för innan såg den inbördes ordningen, innan Mefedronfallet, för olika preparats farlighet annorlunda ut beroende på om man tog utgångspunkt ur tabellerna och antalet missbruksdoser eller allmänna bedömningen i praxis. Den allmänna bedömningen av farligheten hos preparaten enligt praxis, innan Mefedronfallet, var:

1. Heroin
2. Kokain
3. Ecstasy, LSD, Rohypnol och GHB
4. Amfetamin, mefedron, metedron, MDPV m.fl.
5. Cannabis
6. Kat¹⁷⁶

Om man ser till tabellerna som relaterar till antalet missbruksdoser ser rangordningen annorlunda ut:

1. Ecstasy (200 doser för grovt brott)
2. Heroin (250-500 doser för grovt brott)
3. Kokain (333-2000 doser för grovt brott)
4. Amfetamin (1000-5000 doser för grovt brott)

Vad man kan utläsa av båda rangordningarna är att amfetamin och ecstasy skiljer sig väsentligen beroende på om tabeller eller praxis används i bedömningen. Enligt praxis är kokain något farligare än amfetamin medan ecstasy är farligare än amfetamin men inte lika farligt som heroin eller kokain. Rangordningarna visar att tabellerna inte återspeglar allmänna bedömningarna om preparatens farlighet på ett förutsägbart och proportionerligt sätt. Skulle även ett straffvärde för varje preparat räknats ut var för sig uppkommer ett ytterligare rättssäkerhetsproblem då sammanlagda straffvärdet blir för högt. Petter Asp konstaterar i sin artikel att om man utgår från endast tabellerna utan att diskutera renhetsgraden av narkotikan kan en liten mängd narkotika utspädd med något annat ämne leda till samma straff som om gärningsmannen haft betydligt större mängd av det narkotiska preparatet.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Notera att omständigheten inte kan användas som skäl för strafflindring i fall där befattning av narkotika har skett i stora mängder eller att gärningen är ägnad att leda till omfattande spridning av missbruket.

¹⁷⁵ Perklev, Anders: *Straffmätning i narkotikamål – fyra domar från Högsta domstolen*, SvJT 2012 s. 136.

¹⁷⁶ Jfr. Asp, Petter: *Högsta domstolen revolutionerar narkotikabrotten*, SvJT 2011 s. 664 som anger att praxis är bl.a. NJA 1983 s. 754 I och II, NJA 1992 s. 235 och NJA 2002 s. 365. Rangordningen har i princip varit likadan under många år med undantaget att preparat som MDPV, mefedron m.fl. flyttats ned ett steg på skalan då de jämförts med amfetamin.

¹⁷⁷ Asp, Petter, *Högsta domstolen revolutionerar narkotikabrotten*, SvJT 2011, s. 663

I kölvattnet efter Mefedronfallet har det utmynnats ett antal riktlinjer av straffvärdebedömningen i narkotikamål:

- Vad gäller brottets grovhet får inte mängd och sort narkotika vara de enda faktorer som beaktas i bedömningen utan även andra faktorer ska tillmätas väsentlig betydelse.
- Narkotikans farlighet ska diskuteras då det är svårt att rangordna olika narkotiska preparat inbördes men att enbart hänvisa till tidigare rättspraxis får inte ske utan ny information om preparatens farlighet ska beaktas.
- Begreppet missbruksdos måste också diskuteras då det är förenat med svårigheter.
- Omfattningen och karaktären av narkotikahandel ska ha väsentlig betydelse där mängden narkotika indikerar om hanteringen av narkotikan utgjort ett led i en organiserad verksamhet.
- Grovt narkotikabrott ska vara förbehållen brottsliga gärningar där gärningsmannen i stor skala visat hänsynslöshet och utnyttjat andra personers missbruk i syfte att bereda sig själv vinning.
- Revidering av narkotikabrott som artbrott då icke frihetsberövande påföljder ska komma ifråga, särskilt i ringa fall.

I MDPV-domen I och II konstaterade HD att syntetiska droger som MDPV, mefedron, matylon, metedron och butylon har betydande likheter när det gäller beroende, giftighet, effekter, missbruk och egenskaper. Slutsatsen blev att dessa syntetiska droger bör jämföras i farlighetshänseende. Vidare fastslogs det även att mängden narkotika ska ha en underordnad roll för straffmätningen vid grova narkotikabrott.

Straffvärdet ska bl.a. bedömas utifrån;

- Hur väl organiserad verksamheten är,
- Vilken omfattning den har haft,
- Vilka vinstmarginaler den har haft, och
- Till vilken krets narkotikan har spridits.¹⁷⁸

Domstolen ska även bedöma hur central roll gärningsmannen haft i verksamheten eller gärningen samt i vilken utsträckning denne fått dela vinsten från verksamheten.¹⁷⁹

HD har genom ”den nya linjen” tillmätt större betydelse om gärningsmannen t.ex. förvarat narkotika som varit ägnad för omfattande spridning snarare än den faktiskt förvarade mängden.

Observera att justerad tabell för straffvärde utifrån enbart narkotikans art och mängd har tagits fram av arbetsgruppen för narkotikapraxis vid HSB i november 2012, se bilaga A. Tabellen ska överensstämma med HD:s nya praxis och Martin Borgeke har i sin artikel i SvJT 2013 s. 1 anmärkt att angiven tabell är konsistent vad gäller de narkotiska preparatens relativa farlighet förutom heroin, kokain, opium och svamp där han anser att mängden ska justeras i intervallet fängelse 14 dagar till fängelse 4 månader.¹⁸⁰ Borgekes justerade tabell finns inlagd som bilaga B.

¹⁷⁸ Perklev, Anders: *Straffmätning i narkotikamål – fyra domar från Högsta domstolen*, SvJT 2012 s. 138.

¹⁷⁹ Perklev, Anders: *Straffmätning i narkotikamål – fyra domar från Högsta domstolen*, SvJT 2012 s. 138.

¹⁸⁰ Rätts-PM 2013:12, s. 27.

Slutsatsen av narkotikapraxis efter Mefedronfallet är att utfallet av prövningarna i narkotikamål blivit en annan än den skulle ha blivit om straffvärdebedömningen hade skett utifrån endast mängden och sorten narkotika. Domstolarna ska fästa vikt vid flera olika omständigheter såsom vinstsyfte, verksamhet, hänsynslöshet m.m. Den nya narkotikapraxisen ligger i linje med den mildare syn som präglade straffvärdebedömningen och påföljdsbestämningen i narkotikamålen efter Mefedronfallet.¹⁸¹

Att HD, på eget initiativ och utan förankring i någon lagändring, förändrat narkotikapraxis och synen på narkotika skickar fel signal enligt justitieministern, Beatrice Ask.¹⁸² Detta har lett till att straffen blivit mycket kortare än tidigare vilket praxis efter Mefedronfallet visar. Regeringen har därför under våren 2013 tillsatt en ny utredning om narkotikabrotten för att visa att lagstiftaren inte blivit mindre restriktiva i synen på narkotikabrott och att lagstiftningen ska ge uttryck för en sträng syn på den illegala narkotikahandlingen.¹⁸³ Svaret till problemet kan bli ändringar av själva straffskalan.

Proportionalitetsprincipen bygger på att den straffrättsliga reaktionen ska vara rättvis men som man märker i praxis efter Mefedronfallet så överensstämmer inte detta med den norm som lagstiftaren givit samt den norm som kan motiveras på ett rationellt sätt.¹⁸⁴ HD:s förändring följer inte den norm som lagstiftaren givit då förändringen inte följer lagstiftarens syn på narkotika. Det ska dock nämnas att lagstiftarens normer lämnar visst utrymme för tolkning för HD.

¹⁸¹ SOU 2012:34, s. 247-248.

¹⁸² <http://www.dn.se/nyheter/sverige/ask-vill-skarpa-straft-for-narkotikabrott/> och <http://www.dagensjuridik.se/2013/11/alltsa-dags-att-laxa-upp-de-frifrasande-domarna>.

¹⁸³ <http://www.dagensjuridik.se/2013/11/alltsa-dags-att-laxa-upp-de-frifrasande-domarna>.

¹⁸⁴ Borgeke, Martin, Månsson Catharina & Sterzel, Georg: *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, s. 30.

7 Analys

7.1 Hur ser domstolarnas straffvärdebedömning ut?

Under många år har Sverige haft en synnerligen sträng syn på narkotikabrott där det varit vanligt med utdömda straffmaximum inom straffskalan. I Sverige är all form av olovlig hantering av narkotika kriminaliserat. Vilken typ av hantering som gärningsmannen sysslat med har spelat mindre roll då man tidigare i princip utgick från mängden och sorten narkotika. Genom dessa faktorer har domstolarna som tradition följt tabeller för de olika narkotiska preparatens straffvärde vilket främjat en enhetlig rättstillämpning då samma mängd narkotika bedömts lika oavsett vart brottet har skett eller vilken domstol som dömt. Detta gjorde att tilltalade kunde dömas till grovt narkotikabrott p.g.a. mängden narkotika oavsett övriga omständigheter i enskilda fall.

Genom Mefedronfallet har detta förändrats. Gränsen för grovt narkotikabrott har höjts när det gäller endast mängden och sorten narkotika. Tidigare krävdes t.ex. 2,5 kg cannabis för grovt narkotikabrott men idag är gränsen uppe i 5 kg cannabis. HD har nyanserat bedömningen av narkotikabrotts allvarlighet då övriga omständigheter ska räknas med i bedömningen. Sammanhanget i vilket brottsligheten begås ska tillmätas större betydelse än tidigare. Detta har gjort att bl.a. kurirer eller små missbrukare inte får samma straff som organisatören. Sedan förändringen av narkotikapraxis har straffvärdebedömningen i narkotikamål blivit mer komplex då flera olika omständigheter måste vägas emot varandra istället för fokusering på endast gärningens farlighet.

Att bedöma straffvärdet för en brottslig gärning rör förhållandet där man värderar brottets svårhet. Vad som menas med brottets svårhet är brottets mått av förkastlighet där man värderar gärningsmannens skuld. Gärningsmannens skuld har genom åren värderats i bredare bemärkelse än tidigare då täckningsprincipen satt gränser för vilka skador som ska beaktas i straffvärdebedömningen. I straffvärdebedömningen har uppsåt betydelse vilket gör att ett samband finns med rubriceringen av brottet men det vore kanske bäst att förenkla skuldbegreppet i NSL. Man kan även fråga sig om det verkligen finns ett korrekt straffvärde vid narkotikabrott? Om det finns ett korrekt straffvärde, är det lägre än det som fastställs i praxis? Precis som Zila anger i SvJT finns det inget verkligt straffvärde utöver domstolens fastställda straffvärde. Det är domstolarna som fastställer straffvärdet utifrån det aktuella brottets straffskala, intresset av enhetlig rättstillämpning och reglerna i 29 kap. BrB.

Mängden och sorten narkotika har traditionellt haft en avgörande betydelse i både rubriceringen av narkotikabrotten och i straffvärdebedömningen. I mängden narkotika diskuteras även de olika preparatens farlighet där det finns två olika faktorer som måste beaktas. Den första faktorn är de

narkotiska preparatens fysiska och psykiska påverkan på den mänskliga kroppen. Den andra faktorn är preparatens lockelse för känsliga grupper i samhället, t.ex. intagna och ungdomar. Den första faktorn bedömer alltså narkotikans farlighet och brottets svårhet utifrån missbruksdoser som ger en anvisning om narkotikans renhetsgrad och hur mycket skada den orsakar. Detta gör att samhället i sig inte kan betraktas som ett ensamt skyddsobjekt utan i narkotikabrott finns fler skyddsobjekt.

Lättare narkotika som cannabis, kat, amfetamin m.fl. är oftast inkörsporten till tyngre narkotiska preparat som kokain och heroin vilket ska ha stor betydelse vid domstolarnas bedömning av straffvärdet. Ju större missbruket är av de lättare drogerna, desto större blir sambandet med de tyngre drogerna. Om inte domstolen ser på farligheten hos narkotikan utan enbart på arten och mängden i sin straffvärdebedömning kan detta leda till stora skillnader i utdömda straff. En liten mängd narkotika kan utspädd med annat ämne leda till samma straff som om handlingen innefattat en större mängd narkotika.

Vid bedömningen av grovt narkotikabrott ska domstolen beakta om gärningen varit av särskilt farlig eller hänsynslös art samt om gärningen utgjort ett led i en verksamhet som bedrivits yrkesmässigt eller i större omfattning. Hantering av särskild farlig narkotika och försäljning till intagna i anstalt eller ungdomar är två situationer som faller in i rekvisitet. Straffvärdebedömningen har gått från att ha varit mekaniskt och handlat om art och mängd till mer nyanserad där även övriga relevanta omständigheter ska ha betydelse där det i 3 § NSL och 6 § st. 3 SML beskrivs hur domstolen ska väga samman olika uppfyllda omständigheter. Tack vare HD:s förändring har rättstillämpningen blivit, till viss del, mer rättssäker då man uttalat om vad som typiskt sett utmärker brott som bör bedömas som grova och vilka grunder som bör bedömas vid brottets rubricering och straffvärde. Däremot måste domarna efter Mefedronfallet ifrågasättas då mängden narkotika inte längre är utslagsgivande och att straffen blivit kortare vilket har gjort att rättstillämpningen inte är lika enhetlig som tidigare. HD måste tydligt ange hur olika narkotikabrott lämpligen bör avgränsas när det gäller rubricering av brotten för att tydliggöra när ett brott är grovt eller inte.

Det är mycket sällan som domstolarna gör en ingående utredning av straffvärdet i det enskilda fallet. Det är anmärkningsvärt att domstolarna i sådan stor utsträckning undvikit att utreda och diskutera straffvärdet. Detta kan bero på att domstolarna jämför det enskilda fallets straffvärde med HD:s tidigare praxis, dvs. användande av standardfall. Domstolarna väljer oftast att behandla straffvärdet och straffmätningen tillsammans för att lagstiftaren och doktrin har delade meningar avseende straffvärdets innehåll vilket leder till svårigheter att precisera straffvärdets innehåll i enskilda fall.

7.2 Förutsägbar och proportionerlig straffvärdebedömning?

Innan HD:s revolution var domstolarnas straffvärdebedömning både förutsägbar och proportionerlig eftersom man redan vid åtalet kunde konstatera vilket straffvärde handlingen hade utifrån tabellerna om åtalet var styrkt. Efter HD:s förändring har både förutsägbarheten och proportionaliteten minskat eftersom övriga omständigheter måste vägas in.

Genom praxis och de utarbetade tabellerna tillgodoses kravet på proportionalitet i narkotikamål. Ändringarna i NSL har gjort att kravet på ekvivalens tillgodosetts jämfört med andra brottstyper. Att kunna mäta straffet och brottet är en förutsättning för uppfyllande av proportionalitetsprincipen. Ser man till straffen, böter eller fängelse, i narkotikabrott är de enkla att uppmäta men att bestämma brottets svårhet orsakar ofta problem. Straffvärdet ska spegla brottets svårhet och underlätta för domstolarna när påföljden ska bestämmas samt skapa enhetlig rättstillämpning. Straffvärdet rymmer både gärningens farlighet och gärningsmannens skuld. Av det som framkommit kan man konstatera att straffvärdet delas in i två typer, konkret och abstrakt straffvärde, där det konkreta straffvärdet uttrycker det konkreta brottets förkastlighet men som inte ensamt kan vara avgörande vid valet av påföljd.

Narkotikabrotten säkerställer proportionalitets- och ekvivalensprincipen till den yttersta spetsen genom de utarbetade tabellerna eftersom alla kan få inblick i vilket straff som domstolen kan utdela i enskilda fall. Straffen som domstolen bestämmer, beroende på narkotikans farlighet och mängd sker i proportion. Nackdelen med detta är att domstolarna endast använder sig av dessa omständigheter och tabeller vilket inte uppfyller kravet på rättssäkerhet då man inte ser till de övriga omständigheterna i det enskilda fallet.

Praxis som redogjorts för i framställningen är exempel på fall där domstolarna huvudsakligen dömer den tilltalade utifrån art och mängd narkotika men sedan revideringen av brottsbalken så ska alla omständigheter, enligt 29 kap. BrB, i enskilda fall bedömas noggrant. Största problemen är att narkotikabrottens påföljder är för schabloniserade och höga p.g.a. användandet av tabellerna och hela straffskalan. Den stora frågan som måste ställas är om narkotikabrotten ska ha höga straff, dvs. lika klandervärda som brottstyper där livstids fängelse inkluderas? Frågan måste besvaras av samhället för att veta om grova narkotikabrott ska jämföras med t.ex. mord vilket gör att proportionalitetsprincipen elimineras. Jämföras grova narkotikabrott med klandervärda brottstyper som mord ska straffskalan inkluderas med livstids fängelse men om svaret är nekande ska det finnas en skillnad i påföljderna.

Vidare måste man ställa frågan om narkotikabrotten har för stränga straff? Ett proportionerligt straffsystem inom narkotikabrotten är tillfredställande i ett rättssäkert samhälle då det oftast överensstämmer med den allmänna opinionen men att fullt förlita sig på den allmänna opinionen får inte ske. Straffen kan bli allt för höga ifall den allmänna opinionen bestämmer narkotikabrottens straffskalor. För bästa resultat måste även sakkunnigas objektiva ställning beaktas. HD:s differentiering av narkotikabrotten är ett bra inledande steg men för att uppfylla ett rättssäkert samhälle med förutsägbara och proportionerliga straff måste det i princip ske en höjning eller minskning av straffskalorna. HD har flyttat straffet för narkotikabrott inom ramarna för vad som är proportionerligt. En höjning av straffskalorna är det bästa alternativet i dagsläget för att behålla nolltoleransen mot de grova narkotikabrotten som sprids till känsliga grupper i samhället.

Ett första steg för att förbättra dagens situation är att tydliggöra lagstiftningen för att få en förutsebar rättstillämpning som är enhetlig, konsekvent, rättssäker och proportionerlig. Straffsystemet i narkotikamål måste fungera effektivt för att allmänheten ska ha förtroende för rättssystemet. Genom att lagstiftaren uttrycker vilka omständigheter som de ser särskilt allvarligt på kan domstolarna lättare avgöra om narkotikabrotten om de är ringa, av normalgraden eller grova.

För att visa på nolltoleransen och bidra till ett bekämpande av illegal hantering av narkotika måste praxis ha ett samband med lagstiftningen. Om inte lagstiftningen ger tillräcklig vägledning för domstolarna bör det snarast ändras. Den traditionella stränga synen som finns i samhället på narkotikabrottsligheten måste avspeglats i lagstiftningen och i de straff som döms ut av domstolen för narkotikabrott. För att få ett rättssäkert samhälle måste domstolarna och lagstiftaren inte motarbeta varandra.

Man måste agera snabbt då nya åtgärder krävs för att lösa problemen. Man bör bl.a. finna nya lösningar med lagstiftningen för att bryta tabun kring narkotika. Dessutom måste de polisiära resurserna riktas mot den organiserade brottsligheten för att få stopp på narkotikan i samhället.

Sammanfattningsvis finns det tre olika alternativ som lagstiftaren måste göra;

1. Fortsätta som tidigare med nolltoleransen av narkotika,
2. Genomföra nedkriminaliseringar i antingen lag eller praxis, eller
3. Legalisera visst narkotikabruk.

7.3 Används tabellerna än idag?

Som redogjorts i framställningen har man tidigare vid narkotikabrott och narkotikasmugglingsbrott bestämt påföljderna schablonmässigt tack vare tabellerna. Oftast har mängden och sorten narkotika, som en gärning avsett, i princip varit utslagsgivande när domstolen rubricerat brottet samt bedömt straffvärdet och påföljden.

Användandet av tabellerna är rättssäkert då eventuell utgång av en dom är förutsägbart redan vid förundersökningsstadiet men tabellerna återspeglar inte de allmänna bedömningarna om preparatens farlighet på ett tillförlitligt sätt vilket gör att rättssäkerheten sätts på prov. Om dessutom ett straffvärde för varje preparat räknas ut var för sig uppkommer ett ytterligare rättssäkerhetsproblem då sammanlagda straffvärdet blir för högt. Petter Asp konstaterar i sin artikel att om man endast utgår från tabellerna utan att diskutera renhetsgraden av narkotikan kan en liten mängd narkotika utspädd med något annat ämne leda till samma straff som om gärningsmannen haft betydligt större mängd av det narkotiska preparatet.

Många anser att den nuvarande lagstiftningen inte förhåller sig till den differentierade praxisen vilket har gett ett oklart rättsläge. Enligt de grundläggande principerna, som rättssäkerhets-, proportionalitets- och ekvivalensprincipen, ska lika svåra brott ha lika stränga straff och svårare brott ska ha strängare straff än lindrigare brott. Straffet ska spegla brottets allvarlighet i jämförelse med andra brott och straffen ska varieras beroende på omständigheterna i de enskilda fallen. Innan Mefedronfallet var rättstillämpningen förutsebar och enhetlig tack vare tabellerna. Likartade straff dömdes ut för narkotikabrott som avsåg samma mängder och sorter medan andra omständigheter beaktades inte lika utslagsgivande vilket betydde att narkotikamål där gärningsmännens delaktighet var av olika svårhet straffades lika strängt.

Trots att tabellerna inte uppfyller rättssäkerheten till fullo används de än idag bland domstolarna, speciellt vid ringa narkotikabrott och narkotikabrott av normalgraden då de uppfyller proportionaliteten. Tabellerna används som utgångspunkt i alla narkotikamål där övriga omständigheter får tyngre betydelse vid de grova narkotikabrotten.

7.4 Förändringen av praxis

I Mefedronfallet kritiserar HD indirekt sig själv, vad gäller användning av tabeller, då man ansåg att tabellernas utformning inte är förenliga med de generella farlighetsbedömningarna som HD gjort av olika preparat. Tabellerna är byggda utifrån existerande praxis från domstolarna vilket gör att kritiken riktar sig både mot domstolen själv och dess tidigare praxis.

Praxis efter Mefedronfallet har en gemensam nämnare, nämligen att det utdelats kraftigt sänkta straff då bedömningarna om narkotikans farlighet omvärderats och att övriga omständigheter, vid sidan av mängden och sorten narkotika, fått större betydelse. HD har även konstaterat att övre delen av straffskalan tidigare har utnyttjats allt för ofta vilket har ändrats genom den nya differentierade praxisen. För grovt brott krävs numer att gärningarna ska vara mer hänsynslösa, innehålla större mängder, vara organiserad och helst utgöra internationell narkotikaverksamhet.

Detta har gjort att fängelsestraffen har sänkts samt att polisens arbete försvårats ytterligare då fler omständigheter måste utredas för de grova narkotikabrotten.

Statistik som redogjorts i arbetet återspeglar inte rättstillämpningen p.g.a. de prejudicerande domarna där straffvärdet bestämts till de lägre nivåerna än vad underrätterna bestämt. Förutom detta har bedömningen komplicerats ytterligare för domstolarna då flera olika omständigheter ska vägas emot varandra. Det ska dock nämnas att det endast gått två år efter förändringen vilket gör att det kommer tillkomma ännu fler omständigheter som ska beaktas i bedömningen.

Narkotikahandeln är ett vinstmedel för enskilda människor och grupper som dessutom skapar stora problem i samhället. Samhället har alltid haft en allvarlig syn mot narkotika. Innan Mefedronfallet utmärkte sig den svenska narkotikalagstiftningen internationellt då domstolarna använde väldigt höga straffsatser för narkotikabrott. Sedan HD:s förändring av narkotikapraxis har kravet på mängden narkotika flyttats upp vid grova narkotikabrott samt att även övriga omständigheter fått större betydelse vid bedömningen.

I narkotikabrott finns inga identifierbara skyddsobjekt utan narkotikabrott betraktas ofta som skadligt för samhället p.g.a. den ekonomiska, sociala och personliga skadan som de medför indirekt. Narkotikamissbruket drabbar både missbrukaren själv men även dennes anhöriga då missbruket i vissa fall även genererar till andra brottsliga handlingar.

Genom minskning av den organiserade brottsligheten och minskad hantering av narkotika skyddas medborgarnas hälsa och trygghet. En förändring måste ske, t.ex. genom en utredning av straffskalan för narkotikabrott för att uppnå skyddsvärdet. Narkotikabrott leder till mycket stora omkostnader, såsom sjukvård och polisiära insatser, för staten vilket gör att alla narkotikabrott inte kan utredas.

Fördelen med att fortsätta på den traditionella linjen där mängden narkotika har stor betydelse är att kravet på enhetlig rättstillämpning, proportionalitet och rättslig likabehandling blir mycket enklare att tillgodose än vad det är idag. Förutom detta har syftet med straffrätten under all tid varit att förhindra skador i samhället och fortsätter det som idag uppfyller man inte detta syfte.

Resultatet av förändringen har blivit att lägre straff dömts ut av domstolarna än tidigare då endast mängden och sorten narkotika beaktats. Rättsläget är dock fortsatt osäkert då man måste tydliggöra vilka omständigheter utöver mängden och sorten narkotika som ska tillmätas betydelse vid domstolens bedömning. Man måste även utreda hur dessa övriga omständigheter ska bedömas i förhållande till varandra.

7.5 Vilken roll har Högsta domstolen?

HD ska tolka lagstiftarnas vilja och bidra med enhetlig rättstillämpning. Genom Mefedronfallet har man varit väldigt försiktig i uttalanden där man förklarar hur straffvärdebedömningen i framtida narkotikamål ska gå till. I Mefedronfallet anges det att tabellernas exakthet och objektivitet inte är pålitligt där lösningen är en radikal omläggning av narkotikapraxis. Ett annat skäl till förändringen var att HD ansåg att dagens rättstillämpning har proportionalitets- och ekvivalensprincipen som utgångspunkter vilket inte uppfylldes tidigare.

Jag anser att uttalandet från HD och tillägget från Martin Borgeke om att differentiera och nyansera narkotikapraxis där större vikt ska läggas på övriga omständigheter än mängden och sorten narkotika är en fråga för lagstiftaren. Detta gör att vi kommer in på kriminalpolitiska frågor vilka HD inte ska delta i utan faller på lagstiftarens ansvar.

Det ska finnas en gräns mellan den politiska och dömande makten. Oftast brukar domstolarna inte vara nöjda när politikerna ger sig in i domstolarnas rättstillämpning men i detta fall så gör domstolarna detsamma då man lägger sig in i politiken. HD ska vara vägledande för rättstillämpningen och inte för politiken annars får vi ett oönskat demokratiskt underskott. Förändringen av narkotikapraxis och straffvärdebedömningen i narkotikamål är till viss del positivt då nyanseringen behövdes, vilket förarbeten och praxis antytt innan millenniumskiftet, men resultatet har blivit fel. Förändringen borde ha skett i en mindre skala, i form av en reform, så att både den dömande och lagstiftande makten utrett förändringen noggrant. För en enhetlig och förutsägbar rättstillämpning krävs det att HD prövar ännu fler mål där man besvarar frågor gällande rubricering och straffvärdebedömning i narkotikamål.

7.6 Narkotikadebatt?

Sveriges narkotikapolitik har under lång tid haft en nolltolerans mot narkotika. Nolltoleransen har aldrig riktigt fungerat då narkotikabrotten ökar i samhället vilket statistiken i uppsatsen tydligt beskriver. Strängare straff är inte effektivt då polisen fokuserat på att få bort langare och missbrukare från gatorna så att narkotikan inte sprids vidare, främst till ungdomar. Detta gäller främst ringa narkotikabrott där enda lösningen är att lägga större fokus på att rädda missbrukarna istället för befriande från beroendet. Sedan måste prioriteringar ske mot att stoppa den grova brottsligheten som tjänar pengar på spridning av narkotika.

Lösningen på problemet vore möjligtvis att man tittar på narkotikapolitiken utanför landets gränser. I Danmark är eget bruk avkriminaliserat vilket gjort att förbrukningen av narkotika minskat då myndigheterna fått lägga fokus på de grova narkotikabrotten.

Att ta hänsyn till andra länders straffnivåer skulle dock innebära ett avsteg från proportionalitetsprincipen eftersom resultatet blir en legitimering av

orimligt höga straff vid narkotikabrott. Missbrukarna behandlas rättfärdigt om eget bruk avkriminaliseras men nackdelen är att missbruk av mindre farlig narkotika leder oftast till tyngre narkotikamissbruk vilket gör att de grövre narkotikabrotten kommer att öka. I dagsläget finns det ingen möjlighet för vårt samhälle att göra eget bruk lagligt då traditionen i svenska rättssystemet varit att narkotika är farligt och dåligt för människor. Sedan vågar nog inte politiker få ett missnöje från sina väljare om den allmänna debatten tas upp. Man kan dock fråga sig om avkriminaliseringen har något att göra med HD:s förändring av praxis samt straffvärdebedömning? Resurserna har oftast placerats fel. Rätta vägen är därför att fokusera på de som bedriver den grova narkotikabrottsligheten och har ett vinstsyfte med spridning av narkotika, och inte fokusera på missbrukarna.

Den ändrade rättstillämpningen har skett på eget initiativ av HD och utan någon förankring i någon lagändring för att nyansera straffvärdebedömningen i narkotikamål vilket ofta gett kortare straff än förr. Förändringen har tidigare varit uppe i diskussion i förarbeten, prop. 1980/81:76, då man ville beakta hur farlig, företagsmässig och hänsynslös hantering av narkotika varit vid grövre narkotikabrottslighet. Detta visar att HD har till viss del återgått till vad lagstiftaren ville från första början.

7.7 Högsta Domstolens nya prejudikat

Tidigare fanns det inget utrymme för nyansering när det gällde grova narkotikabrott eftersom domstolarna oftast utdömde straff som slog i taket av straffskalan. Både förarbeten och praxis förutspådde en förändring vilket till slut kom men inte som man trodde.

Genom Mefedronfallet ändrades som sagt straffvärdebedömningen i narkotikamål. I målet fastslog HD nya och tydligare riktlinjer för domstolarna när en brottslig gärning ska rubriceras som grovt narkotikabrott eller inte. Utöver detta fastslog HD att en brottslig verksamhet måste anses vara organiserad i någon större form med flera inblandade samt att försäljningen skett i större utsträckning. Detta hade inte uppfyllts i Mefedronfallet vilket gjorde att HD sänkte fängelsestraffen från fjorton till fyra års fängelse. Det egna missbruket ska nu ses som en förmildrande omständighet vid bedömningen av straffvärdet.

Domstolarnas straffvärdebedömningar innan förändringen var missvisande och ojämna eftersom man följde utarbetade tabeller och mängdresonemang som är lättare att bevisa. Tack vare det nya rättsläget har rätten till rättvis rättegång och likabehandling fått större utrymme i narkotikamål men proportionaliteten och förutsägbarheten har fått ta ett steg tillbaka.

Det största problemet som jag anser är att de så kallade ”distributörerna” klarar sig undan relativt billigt efter spridning av narkotika till ungdomar då graden hänsynslöshet blivit högre samt att ytterligare omständigheter måste vara uppfyllda för grovt narkotikabrott. Spridningen av narkotika bland

ungdomar är ett av de största och allvarligaste problem som vi har i samhället idag. Innan Mefedronfallet var situationen inte heller hållbar där både HD och lagstiftaren inte försökt lösa problemet genom lagändringar eller praxis men det ska dock nämnas att det råder tveksamhet angående HD:s grunder för förändringen av narkotikapraxisen. En allmän debatt måste ske för att diskutera hur vi ska kunna stoppa personerna i toppen av kedjan som har störst vinstsyfte med spridningen av narkotika istället för att fokusera på de små missbrukarna. Det har även blivit svårare för åklagare att styrka högre straff när hänsyn måste tas till större hänsynslöshet, organiserad handel och vinstsyfte vid grova narkotikabrott.

HD ska tolka lagstiftarens vilja genom att skapa praxis för att lyfta fram oklara frågor som måste diskuteras. HD gjorde detta genom Mefedronfallet med det förefaller mig lustigt hur de ger en mildare syn på narkotikabrott utan en allmän debatt? Politikerna borde redan tidigare ha upplyst allmänheten om att problemen fortfarande finns kvar trots nolltoleransen av narkotika i samhället.

Jag bibehåller dock förarbetenas ståndpunkt att det krävs hårda tag vid narkotikabrott och att fängelse bör väljas som påföljd i de flesta fallen för att minska narkotikan i samhället. Till viss del håller jag med RÅ, Anders Perklev, om att fängelsestraffens längd inte spelar någon stor roll för brottsförebyggande syfte men hur ska vi annars hindra kriminella som efter förändringen kommer befatta sig med större mängder narkotika för att öka sin vinst då de vet att straffen kommer att bli milda?

Nyanseringen av narkotikapraxis har varit nödvändigt för att de grova och internationella narkotikaverksamheterna ska få finnas med i straffskalan där man beaktar de övriga omständigheterna men det finns konsekvenser. I *Nittiosjukilosdomen* (NJA 2012 s. 144) dömdes den tilltalade till endast fyra års fängelse trots ett innehav av 97 kg cannabisharts där HD ansåg att den enda bevisning som förelåg var den tilltalades berättelse. I och med mängden narkotika i fallet anser jag att påföljden på fyra år är för litet trots den begränsade ersättning och underordnade rollen som den tilltalade hade. Mängden narkotika indikerar att det kan vara en del av en yrkesmässig verksamhet samt att spridningen av narkotikan är väldigt stor vilket HD inte diskuterat alls. Detta indikerar att fler resurser behövs från polisens sida för att utreda övriga omständigheter men då krävs en allmän narkotikadebatt.

Tack vare mina studier av praxis har jag fått uppfattningen att påföljderna som utdöms av domstolarna efter praxisomläggningen har varit överraskande milda än tidigare trots att skyddsintresset är liv och hälsa vilket ger intrycket att straffen kan uppfattas som orättvisa från samhället. Detta har även gjort att domstolarna ökat tillämpningen av 29 kap. 3 § BrB för att förmildrande omständigheter ska få större genomslag vilket gett mildare straff.

Att övriga omständigheter ska ges en dominerande betydelse i straffvärdebedömningen är hittills inget som visats tydligt i praxis efter

Mefedronfallet. Domstolarna har gett varierande betydelse och tyngd till olika omständigheter vilket visar på att svårigheten till korrekta och rättvisa bedömningar eftersom omständigheterna skiljer sig åt från fall till fall.

Genom den nya narkotikapraxisen kan man dra slutsatsen att domstolarna bör göra en helhetsbedömning istället för att fokusera på specifika faktorer som t.ex. mängden eller sorten narkotika. Det ska dock noteras att om det i ett enskilt fall är väsentligt större mängder narkotika kan styrka detta att den brottsliga gärningen kan vara ett led i en yrkesmässig verksamhet.

Den största fördelen med den nya straffvärdebedömningen i narkotikamål, efter Mefedronfallet, är att bedömningen liknar, och jämföras, allt mer med övriga brottstypers straffvärdebedömningar, som exempelvis misshandel. Det ska nämnas att domstolarna tidigare fäste vikt vid andra omständigheter, än bara mängden och sorten narkotika, som exempelvis vinstsyftet, spridningen till känsliga grupper och antalet överlåtelse. I vissa fall var det dock mängden narkotika som blev avgörande i slutändan trots de övriga omständigheterna.

Till viss del har den tidigare narkotikapraxisen varit oregelbunden vad gäller proportionalitet och ekvivalens men förskjutningen från gärningens farlighet till faktorer där skulden är avgörande är positivt då tidigare farlighetsbedömningar på narkotiska preparat har ifrågasatts. Det som ifrågasatts är osäkerheten kring bedömningen av de olika preparaten och att forskare inte kommit överens. Det problematiska med farlighetsbedömningen är att forskning utgör underlaget som förändras över tiden och inte är lika säkert som vetenskap. När domstolarna använder forskning som underlag i farlighetsbedömningen av narkotiska preparat i ett rättsfall blir detta i princip prejudicerande för övriga domstolar vilket i sig är förutsägbart men inte rättssäkert.

Den nya differentierade straffvärdebedömningen har gjort att det blivit mycket svårare att döma ut maximistraff vid narkotikabrott och narkotikasmugglingsbrott vilket var vanligare tidigare. Syftet med förändringen har varit att man vill beakta skillnaderna bland de grävsta narkotikabrotten vilket har lett till att fler gärningsmän hanterat stora mängder narkotika eftersom övriga omständigheter måste slå till för att straffskalans övre delar ska användas.

Det negativa kring längre straff är att det inte är brottsförebyggande då bl.a. kurirer inte avskräcks utan risken för upptäckt är tyvärr värre. Genom förändringen måste bl.a. polisen öka sina resurser för att kartlägga de övriga omständigheterna än mängden och sorten narkotika vilket kan leda till rättvisare straffvärdesbedömningar men praxisomläggningen av HD har gjort att det krävs nya riktlinjer för straffvärdebedömningen för att upprätthålla en godtagbar rättstillämpning och önskvärd förutsägbarhet. Problemet med kravet av nya riktlinjer är att tidigare praxis oftast präglades av alltför många riktlinjer vilket ledde till att flertalet domar blev schablonartade och mekaniska.

7.8 Rättssystemets utmaningar

De utarbetade tabellerna som använts främst vid ringa narkotikabrott och narkotikabrott av normalgraden kommer succesivt att förändras när nya narkotiska preparat kommer till samhället eller då farligheten på preparaten ändras. Rättssäkerheten och förutsägbarheten ökar när domstolarna använder tabellerna eftersom alla fall bedöms på ett rättvist sätt. De tilltalade får rätt till en rättvis och rättssäker rättegång då övriga omständigheter ska beaktas genom att man tittar mer på de subjektiva kriterierna än de objektiva. Tabellerna spelar dock fortfarande en viss roll i domstolarnas bedömning då de anses vara värdefulla hjälpmedel och medföra förutsebarhet.

Den nya narkotikapraxisen tror jag inte kommer påverka minskningen av narkotikabrott utan i första hand handlar det om att bedömningarna i domstolarna blir korrekta, proportionerliga och rättvisa vilket även rådmännen Dan Sjästad och Henrik Elfving bekräftar i intervjuerna. HD ändrar sin praxis för att lösa eller minska antalet frågor som uppstått tidigare och inte minska antalet brott vilket är lagstiftarens eller regeringens uppgift. Systemet som finns nu har gjort att proportionalitetsprincipen och förutsägbarheten har fått ta ett steg tillbaka då det blivit mer humant, nyanserat och rättvist än tidigare då man använt sig av tabeller. Nu bedöms missbrukare som inte har något vinstsyfte eller är del av en verksamhet annorlunda än en grossist som styr över en verksamhet och har vinstsyfte.

Det abstrakta straffvärdet visar hur allvarligt den aktuella brottstypen anses vara i förhållande till andra brottstyper vilket ska spegla straffskalans utformning. För att domstolen ska bedöma brottets straffvärde tittar man på brottstypens straffskala som är en anvisning av lagstiftarens syn på brottets allvarlighet. Straffskalan för narkotikabrott ska täcka samtliga fall av det aktuella brottet där det ska vara möjligt att utdöma strängare straff för svåra brott än ett lindrigare brott. Detta gör att straffskalor inte får bli för omfattande, p.g.a. otydlighet, utan viss begränsning för att veta hur olika brottsliga gärningar ska straffmätas. Som presenterats ovan måste även lagstiftaren överväga ändring av straffskalorna för narkotikabrott så att ett samband finns med syftet att skapa en sträng och konsekvent syn på narkotikahanteringen. Kanske ska man införa rubriceringen, *synnerligen grovt brott*?

Trots ihärdiga ändringar av NSL har ingen samlad straffrättslig översyn av lagen gjorts under en lång tid. Samhället har förändrats genom bl.a. Internet och den ökade rörligheten av människor och varor vilket gör att narkotikabrottsligheten har påverkats på ett negativt sätt. Utvecklingen har gjort att utbudet av narkotika ökat vilket påverkar människors hälsa och liv samt statens ekonomi och säkerhet. Inte nog med detta utgör narkotikahandeln även en stor del i den ökade organiserade brottsligheten.

Dagens straffrättsliga reglering står sig väl i tiden men den är inte tillräcklig. Regeringen måste utreda om lagstiftningen uppfyller kraven och följer

samma steg som den tekniska utvecklingen. Gör den inte det måste regleringen genomgå en enorm förändring.

För att åstadkomma en modern, effektiv och trovärdig lagstiftningen måste den förändras för att stå sig i tiden och uppfylla sitt syfte. Den måste t.ex. ge tydligare vägledning om vilka omständigheter som domstolen ska beakta i straffvärdebedömningen samt vilka omständigheter som ska anses vara försvårande eller förmildrande.

Tabellerna har som sagt medfört proportionalitet inom narkotikabrott och enhetlig narkotikapraxis vilket oftast har gett högre straffvärde än vad brottets egentliga svårhet påkallat då man åsidosatt övriga omständigheter. Förändringen av HD har lindrat problemet men den är inte riktigt tillfredställande.

En fördel med HD:s förändring är att tidigare kunde domstolarna döma ut längre straff för narkotikabrott än mord där det nu finns ett samband mellan olika brottstyper. Påföljderna har blivit mer nyanserade då domstolarna väger in vad olika personer i brottskedjan har gjort, dvs. har en av gärningsmännen planerat brottsligheten och smugglat narkotika får denne högre straff än gärningsman som endast förvarat narkotikan. Detta var inte möjligt tidigare då båda gärningsmännen hade fått samma straff p.g.a. mängden narkotika och dess farlighet.

Om man ser till tabellerna som domstolarna använder sig av kan de inte anses vara tillbörliga i majoriteten av alla fall men tabellerna bidrar till en enhetlig rättstillämpning bland domstolarnas straffvärdebedömningar i ringa brott och normalgraden men inte vid grova brott.

Vilket genomslag omständigheterna vid sidan av mängden och sorten narkotika kommer att få finns det inget enkelt svar att ge. Det jag kommit fram till är att övriga omständigheter måste föreligga för att ett straffvärde ska motsvara ca fyra till fem års fängelse. För ett ännu högre straffvärde krävs det att de övriga omständigheterna föreligger i mycket stor utsträckning. Praxisomläggningen har gjort att man inte vet vilken betydelse de olika omständigheterna ska tillmätas utan det enda som diskuteras är i vilken utsträckning de föreligger samt hur många det rör sig om. Man kan tänka sig att övriga omständigheter i ett enskilt fall som är straffvärdepåverkande ska leda till antingen fördubblat straffvärde vid maximalt försvårande omständigheter eller halverat straffvärde vid maximalt förmildrande omständigheter vilket är en framtidsfråga för lagstiftaren.

Sammanfattningsvis vill jag betona att HD:s praxisomläggning varit välkommen men att bestraffningen enligt den nya straffvärdebedömningen är oproportionerlig för den önskvärda nolltoleransen. Som jag kommit fram till finns det många positiva saker med förändringen men behovet av vägledning och nya riktlinjer när det gäller bl.a. användningen av tabellerna och den samlade bedömningen av de övriga omständigheterna, är fortsatt stort vilket gör att den nya narkotikapraxisen inte kommer att bli långvarig utan en ny förändring väntas ske.

7.9 Framtida forskning

Under sommaren 2014 kommer det i riksdagen redovisas resultat från en utredning av en modern straffrättslig reglering för narkotikabrott och narkotikasmuggling. I utredningen, som beskrivs i kommittédirektiv 2013:62, ska bl.a. kartläggning och analysering av praxis, vilka omständigheter som ska ha störst betydelse vid rubriceringen grovt narkotikabrott och förändringar i straffskalor diskuteras. Utredningen blir en måttstock på om min analys på rättsläget är korrekt eller inte.

Nolltoleransen mot narkotika kommer under lång tid ligga fast där målsättningen är ett samhälle fritt från narkotika. Narkotika utgör allvarliga problem för samhället som måste bekämpas inom flera olika områden, speciellt den straffrättsliga regleringen som ska förmedla samhällets avståndstagande mot narkotikan. Kanske kommer vi i framtiden att följa Danmarks spår?

Vidare kan man fråga sig om inte HD har gjort denna förändring för att bli makthavarnas redskap för politiska värderingar? I narkotikamål har domstolarna en inskränkt fri prövningsrätt p.g.a. straffnivåerna och tabellerna vilket är ett bevis på lagstiftarens kontroll. Förändringen kan vara första steget till långsamt skifte av makten i Sverige men domstolarnas förändringar anses fortfarande vara ett överskridande av befogenheterna. Frågan är hur lagstiftaren ska tvinga domstolarna att följa deras kriminalpolitik.

Avslutningsvis måste HD besvara domstolarnas behov av ytterligare hållpunkter vad gäller betydelsen av mängden och sorten narkotika. Domstolarna måste belysas av HD att användandet av tabellerna är en bra början men väldigt ofta ett dåligt slut.

Bilaga 3

Arbetsgruppen för narkotikaprxaxis vid Hovrätten över skåne och Blekinge.

Tabell för straffvärde utifrån enbart narkotikans art och mängd, november 2012

Straffvärde (män)	Amfetamin (g) ¹	Cannabis (g)	Ecstasy (g) ²	GHB (cl)	Heroin (g)	Kat (kg)	Kokain (g)	Opium (g)	Rohypnol (tabl) ³	Subutex (tabl)	Svamp (g)
0,5	5	50	5	50	0,05	4	0,6	0,16	250	4	6
1	10	100	10	100	0,1	8	1	0,3	500	10	10
2	15	150	15	150	0,5	12	3	1,5	750	20	30
3	25	250	25	250	1	20	5	3	1 250	40	50
4	40	400	40	400	4	32	8	12	2 000	60	80
5	60	600	60	600	6	48	12	18	3 000	80	120
6	80	800	80	800	8	64	16	24	4 000	100	160
7	100	1 000	100	1 000	10	80	20	30	5 000	120	200
8	120	1 200	120	1 200	12	96	24	36	6 000	140	240
9	140	1 400	140	1 400	14	112	28	42	7 000	165	280
10	160	1 600	160	1 600	16	128	32	48	8 000	190	320
11	180	1 800	180	1 800	18	144	36	54	9 000	215	360
Straffvärde (år)	Amfetamin (g) ¹	Cannabis (kg)	Ecstasy (g) ²	GHB (l)	Heroin (g)	Kat (kg)	Kokain (g)	Opium (g)	Rohypnol (tabl) ³	Subutex (tabl)	Svamp (kg)
1	200	2	200	20	20	160	40	60	10 000	240	0,4
2	500	5	500	50	50	400	100	150	25 000	600	1
3	1 000	10	1 000	100	100	800	200	300	50 000	1 200	2
4	2 000	20	2 000	200	200	1 600	400	600	100 000	2 400	4
4,5		40				3 200					
5	5 000		5 000	500	400		800	1200	250 000	4 800	10
5,5					700		1 400	2 100		8 400	

1. Gäller även syntetiska katinoner, mefedron och MDPV
2. Observera att mängderna anges i gram och inte som tidigare i tabletter. Detta beror på att NLA 2012 s. 115 gäller pulver. Vissa oklarheter kan hävdas i förhållandet mellan tabletter och missbruksdoser (jfr t.ex. Borgeke-Sterzel, 4 uppl., s. 655). I domen av den 11 juli 2012 i mål B 965-12 ansåg HD dock en tabellt motsvara en missbruksdos.
3. Gäller även "andra tabletter"

Bilaga B

Bilaga 4
Justitierådet Magnus Borgekes ”justerade tabell” i SVJT 2013 s. 1

Straffvärde (män)	Amfetamin (g) ¹	Cannabis (g)	Ecstasy (g) ²	GHB (cl)	Heroin (g)	Kat (kg)	Kokain (g)	Opium (g)	Rohypnol (tabl) ³	Subutex (tabl)	Swamp (g)
0,5	5	50	5	50	0,5	4	1	1,5	250	7,5	10
1	10	100	10	100	1	8	2	3	500	15	20
2	15	150	15	150	1,5	12	3	4,5	750	23	30
3	25	250	25	250	2,5	20	5	7,5	1250	38	50
4	40	400	40	400	4	32	8	12	2000	60	80
5	60	600	60	600	6	48	12	18	3000	80	120
6	80	800	80	800	8	64	16	24	4000	100	160
7	100	1000	100	1000	10	80	20	30	5000	120	200
8	120	1200	120	1200	12	96	24	36	6000	140	240
9	140	1400	140	1400	14	112	28	42	7000	165	280
10	160	1600	160	1600	16	128	32	48	8000	190	320
11	180	1800	180	1800	18	144	36	54	9000	215	360
Straffvärde (år)	Amfetamin (g) ¹	Cannabis (kg)	Ecstasy (g) ²	GHB (l)	Heroin (g)	Kat (kg)	Kokain (g)	Opium (g)	Rohypnol (tabl) ³	Subutex (tabl)	Swamp (kg)
1	200	2	200	20	20	160	40	60	10000	240	0,4
2	500	5	500	50	50	400	100	150	25000	600	1
3	1000	10	1000	100	100	800	200	300	50000	1200	2
4	2000	20	2000	200	200	1600	400	600	100000	2400	4
4,5		40				3200					
5	5000		5000	500	400		800	1200	250000	4800	10
5,5					700		1400	2100		8400	

Bilaga C

Intervjufrågor

- Vilka utgångspunkter brukar du utgå från vid straffvärdebedömningen i narkotikamål?
- Anser du att mängden och farligheten av narkotikan väger tyngre än övriga omständigheter?
- Anser du att den nya straffvärdebedömningen är proportionerlig och rättssäker?
- Vad tycker du var den största förändringen efter HD:s förändring av narkotikapraxis?
- Vad innebär HD:s nya prejudikat?
- Har straffen för narkotikabrott blivit mildare m.h.a. förändringen?
- Tror du att förändringen kommer att vara långvarig eller kortvarig?
- Ifall du tycker det kommer bli kortvarigt, vad anser du att HD bör göra?
- Varför har en förändring i praxis skett nu?
- Var befinner sig narkotikafrågan idag?
- Anser du att det finns en god proportionalitet i narkotikabrotten med hänvisning till de nuvarande tabellerna och praxis?

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Lagtext:

Rättegångsbalken (1942:740)

Brottsbalken (1962:700)

Narkotikastrafflagen (1968:64)

Betänkanden:

JuU 1972:14 *Justitieutskottets betänkande nr 14 år 1972 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:67 med förslag till vissa åtgärder mot narkotikamissbruket m.m.*

SOU 1986:13-15. *Påföljd för brott. Om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning.*

SOU 2012:34 *Nya påföljder – del 2.*

Propositioner:

Prop. 1972:67. *Om ändringar i narkotikastrafflagen.*

Prop. 1980/81:76. *Om interneringspåföljdens avskaffande och straffet för grovt narkotikabrott m.m.*

Prop. 1982/83:141. *Om ändringar i narkotikastrafflagen (1968:64).*

Prop. 1987/88:71. *Om ändringar i narkotikastrafflagen (1968:64).*

Prop. 1987/88:120. *om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.).*

Prop. 1989/90:7. *Om försöksverksamhet med samhällstjänst.*

Prop. 1997/98:96. *Vissa reformer av påföljdssystemet.*

Prop. 1999/2000:124. *En ny smugglingslag m.m.*

Prop. 2009/10:147. *Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.*

Övrigt:

Kommittédirektiv 2013:62. *En översyn av narkotikabrotten och narkotikasmugglingsbrotten*

Litteratur

Andersson, Malou, Asp, Petter, Swenson Claréus, Per, Hempel, Anna, Kankaanpää, Emelie (2012): *”Narkotikabrotten – en kommentar till de centrala bestämmelserna om narkotikabrott”*, första upplagan, Uppsala: Iustus förlag.

Borgeke, Martin (2010): *”Att bestämma påföljd för brott”*, Upplaga 1:4, Stockholm: Norstedts Juridik.

Borgeke, Martin, Kezovska, Gina & Sterzel, Georg (2009): *”Studier rörande påföljdspraxis med mera”*, fjärde upplagan, Stockholm: Jure Förlag AB.

Borgeke, Martin, Månsson, Catharina & Sterzel, Georg, (2013): *"Studier rörande påföljdspraxis med mera"*, femte upplagan, Stockholm: Jure Förlag AB.

Hoflund, Olle (1993): *"Narkotikabrotten – En straffrättslig studie"*, Stockholm: Juristförlaget.

Jareborg, Nils & Zila, Josef (2010): *"Straffrättens påföljdslära"*, tredje upplagan, Stockholm: Norstedts juridik.

Lehrberg, Bert (2010): *"Praktisk juridisk metod"*, sjätte upplagan, Uppsala: IBA (Institut för Bank och Affärsjuridik).

Sjöstrand, Malin (2011): *"Straffvärde och farlighet i mål med nya narkotikor – Notoritet och bevisning vid farlighets- och straffvärdebedömning av nya narkotiska preparat"*, Festskrift till Per Ole Träskman, första upplagan, Stockholm: Norstedts Juridik.

Träskman, Per Ole (2011): *"Narkotikabrotten och kontrollen av bruket av narkotika genom straffrättsliga medel"*, Stockholm: Norstedts Juridik.

Zila, Josef (2003): *"Specialstraffrätten: en introduktion"*, fjärde upplagan, Stockholm: Norstedts Juridik.

Zila, Josef (2010): *"Specialstraffrätten- En introduktion"*, sjätte upplagan, Stockholm: Norstedts Juridik.

Artiklar

Asp, Petter & von Hirsch, Andrew: *"Straffvärde"*, SvJT 1999, s. 151-176.

Asp, Petter: *"Högsta domstolen revolutionerar narkotikabrotten"*, SvJT 2011 s. 659-669.

Borgeke, Martin: *"Påföljdsbestämning i narkotikamål"*, SvJT 2013 s. 1.

Ehrenkrona, Carl Henrik: *"Rättssäkerhetsbegreppet och Europakonventionen"*, SvJT 2007, s. 38-49.

Frändberg, Åke: *"Om rättssäkerhet"*, Juridisk Tidskrift 2000/01, häfte nr. 2, s. 269-280.

Grahn, Ossian: *"Lägre beviskrav vid narkotikabrott"*. Alkohol & Narkotika, Nr 2/2011, s. 14-15.

Jareborg, Nils: *"Påföljdsbestämningens struktur"*, SvJT 1992, s. 257-275.

Linton, Magnus: *"Nu rasar grunden för svensk drogpolitik"*. Dagens Nyheter, publicerad 2011-08-26.

Nilsson Hjorth, Bob: ”Förändringar i narkotikapraxis”, SvJT 2012, häfte 9, sida 845-863.

Nutt, David J: ”Drug harms in the UK: a multicriteria decision analysis”, The Lancet, 6 november 2010.

Perklev, Anders: ”Straffmätning i narkotikamål – fyra domar från Högsta domstolen”, SvJT 2011, s. 131-143.

Ulväng, Magnus: ”Suum cuique - om påföljdsbestämning och behovet av påföljdspraxis”, SvJT 2006 s. 828-841.

Zila, Josef: ”Kan ett brotts straffvärde som domstolen fastställer skilja sig från brottets ”verkliga” straffvärde?”, SvJT 1999 s. 177-182.

Zila, Josef: ”Om rättssäkerhet”, SvJT 1990 s. 284-305.

Rapporter

BRÅ rapport 2010:16: ”Narkotikastatistik 2009”, Stockholm.

BRÅ rapport: ”Anmällda brott – Preliminär statistik för första halvåret 2012”, Stockholm.

BRÅ rapport: ”Anmällda brott- Slutlig statistik för 2012”, Stockholm.

BRÅ PM 1982:2: ”Översynen av lagstiftning mot organiserad och ekonomisk brottslighet – Narkotikabrott”, Stockholm.

CAN Rapport 125: ”Drogutvecklingen i Sverige 2010”, Stockholm.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, PM 2004: ”Riktlinjer för bestämning av straffvärde”, Malmö.

Åklagarmyndighetens rapport (2007): ”Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott”, upplaga 2500, Stockholm.

Åklagarmyndighetens Rätts PM 2013:02: ”Narkotika-preparatbeskrivning”, Stockholm.

Åklagarmyndigheten – Riksåklagarens kansli: ”Straffmätning i narkotikamål – rättsläget i september 2012”, Stockholm.

Internetkällor

Danielsson, Christer: ”Alltså: dags att läxa upp de frifräsande domarna i HD – de har ju retat upp våra blå makthavare...”, publicerad den 28 november 2013, utdragen den 4 december 2013, kl. 12:41.

<http://www.dagensjuridik.se/2013/11/alltsa-dags-att-laxa-upp-de-frifrasande-domarna>

Stenberg, Ewa: ”Ask vill skärpa straff för narkotikabrott”, publicerad den 30 maj 2013, utdragen den 15 november 2013, kl. 09:48.

<http://www.dn.se/nyheter/sverige/ask-vill-skarpa-straff-for-narkotikabrott/>

Ahlstrand, Thomas: ”Ny HD-dom: mildare syn på grova narkotikabrott”, publicerad den 8 augusti 2011, utdragen den 24 november 2013, kl. 10:13.

<http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.691689-ny-hd-dom-mildare-syn-pa-grova-narkotikabrott>

Karnov Internet, narkotikastrafflagen (1968:64)

<http://juridik.karnovgroup.se.ludwig.lub.lu.se/document/527634/1?versid=146-1-2005>

Gustavsson, David: ”Mefedron – Internetdrog som tycks ha kommit för att stanna”, publicerad den 20 oktober 2010, utdragen den 13 november 11:58.

<http://www.lakartidningen.se/07engine.php?articleId=12986>

SvD: ”Längre straff för knarkbrott utreds”, publicerad den 30 maj 2013, utdragen den 13 oktober 2013, kl. 10:33.

http://www.svd.se/nyheter/inrikes/langre-straff-for-knarkbrott-utreds_8222322.svd

Tullverket: ”Drogsituationen – Lägesbild i Sverige 2010-2012”, utdragen den 31 november, kl. 14:22.

http://www.tullverket.se/download/18.e0158eb140f9d5442d1f46/1386923475587/Drogsituationsrapport_2013_version_mo.pdf

Otryckta källor

Intervju med Dan Sjästad och Henrik Elfving den 21 och 22 november 2013

Bilagor

Bilaga A: Åklagarmyndighetens Rätts PM 2013:02 s. 143.

Bilaga B: Åklagarmyndighetens Rätts PM 2013:02 s. 144.

Bilaga C: Intervjufrågor till Dan Sjästad och Henrik Elfving den 21 och 22 november 2013

Rättsfallsförteckning

Nytt Juridiskt Arkiv:

NJA 1973 s. 682
NJA 1977 s. 343
NJA 1977 s. 735
NJA 1978 s. 715
NJA 1980 s. 237
NJA 1983 s. 754 I och II
NJA 1986 s. 736
NJA 1989 s. 564
NJA 1989 s. 837
NJA 1989 s. 870
NJA 1991 s. 255
NJA 1991 s. 498
NJA 1992 s. 108
NJA 1992 s. 235
NJA 1992 s. 679
NJA 1994 s. 374
NJA 1995 s. 106
NJA 1996 s. 478
NJA 1997 s. 193
NJA 1997 s. 522
NJA 1998 s. 24
NJA 1998 s. 512
NJA 2001 s. 86.
NJA 2001 s. 570
NJA 2002 s. 365
NJA 2003 s. 339
NJA 2003 s. 361
NJA 2004 s. 354
NJA 2008 s. 653
NJA 2010 s. 592
NJA 2011 s. 357
NJA 2011 s. 675 I och II
NJA 2011 s. 799
NJA 2012 s. 70
NJA 2012 s. 115
NJA 2012 s. 144
NJA 2012 s. 510
NJA 2012 s. 528
NJA 2012 s. 650
NJA 2013 s. 321

Rättsfall från HovR:

HovR över Skåne och Blekinge, dom i mål B 2168-05 (RH 2005:57)

HovR över Skåne och Blekinge, dom i mål B 2076-06 (RH 2006:64)

HovR över Skåne och Blekinge, dom i mål B 2240-12 (RH 2012:83)

HovR för Västra Sverige, dom i mål B 2053-10

Rättsfall från TR:

Kalmar Tingsrätt, dom i mål B 1482-13

Kalmar Tingsrätt, dom i mål B 2255-13

Kalmar Tingsrätt, dom i mål B 2611-13